

DINGIR DINGIR

2

2016

19. ročník

religionistický časopis o současné náboženské scéně

Cena 49Kč

červen 2016

**Konspirátoři a konspiracisté
Za vše mohou Židé?**

**Stálé téma: spiknutí židozедnářů
Od mandelinky k novému řádu světa
Rozhovor s Vladislavem Šolcem**

TÉMA: Konspirační teorie a náboženství

PROČ DINGIR

Některé starověké jazyky měly zajímavý zvyk, který spočíval v tom, že do psaného textu vkládaly tzv. ideogramy. Byly to značky, které předjímaly vlastnosti následného slova. A tak se např. v klínopisných textech vkládal před každou věc ze dřeva (např. strom, ale i stůl nebo židli) znak pro dřevo. Před rybníky, řeky apod. se vkládal znak pro vodu atd. Podobně existoval i zvláštní znak, který se musel napsat před jméno jakékoli božské bytosti nebo boha. Této značce, upozorňující na božskost toho, co bude následovat, se většinou říká podle starého sumerského označení pro boha DINGIR. Toto slovo je pak zároveň i pravděpodobně vůbec nejstarším označením pro božskou bytost, jaké známe.

Zajímavé je, že klínový znak, který se jako označení DINGIR používá, je ve skutečnosti obrázkem hvězdy, která představuje směr, k němuž člověk hledí a k němuž se upíná. Znak DINGIR se tak může pro nás stát symbolem jistě nezanedbatelného rozměru lidství, člověka, který hledá něco, co ho přesahuje, na čem se může orientovat a k čemu může směřovat. Tato lidská touha nachází nejobtížnější podoby v nejrůznějších kulturách a sociálních skupinách. A tak i v naší současné společnosti se setkáváme s desítkami nejrůznějších náboženských skupin, jež jsou výrazem tohoto rozměru člověka.

Záměrem našeho časopisu je pozorně sledovat a zkoumat tuto současnou náboženskou scénu. Východiskem naší práce jsou principy a metody vědy o náboženství, religionistiky. Nesnažíme se tedy náboženská hnutí hodnotit nebo kritizovat, chceme je podrobně monitorovat, popisovat a adekvátně jim rozumět z hlediska příčin a souvislostí jejich vzniku a vývoje. Budeme se tedy věcně ptát, kdo nebo co je DINGIREM těch, kdo se k těmto hnutím hlásí, jak právě jejich DINGIR ovlivňuje jejich život a jaké formy jejich cesta za tímto cílem nabývá. Časopis DINGIR by tak měl pomoci odborně zkoumat a mapovat oblast, která je od pradávna neodmyslitelnou součástí života lidstva, a přesto zůstává pro mnohé nezmapovanou a nepřehlednou krajinou.

Velký ohlas na sociálních sítích získaly v posledních měsících Ilona Tobiášová a Kateřina Pondělíčková jako archandělé Uriel a Sandalfon. 17. ledna tohoto roku totiž paní Kateřina přijala „poselství k Druhému příchodu Kristova Vědomí na Zemi“, jímž byla ujištěna, že je poslem, „který byl vyslán Bohem zachránit tuto Zem, včetně všech osob na této planetě.“

Více na URL: <http://www.prozreniandelu.cz>.

Zahraniční média informovala, že na konci února byl v Paříži na základě mezinárodního zatykače zadržen Gregorian Bivolaru (*1952), rumunský učitel jógy a tantry (již od roku 1978) a zakladatel Hnutí za duchovní integraci do Absolutna (MISA). Od roku 2004, kdy byl v Rumunsku obviněn ze sexu s nezletilými, se skrýval; roku 2013 byl v nepřítomnosti odsouzen k šesti letům vězení.

Foto: <http://news.newsdirectory2.com>.

RECENZNÍ ŘÍZENÍ

Dingir se jako religionistický časopis věnuje především současné náboženské scéně. Kromě doprovodných textů dokumentujících různé náboženské postoje a zpráv obsahuje každé číslo odborné články (je na ně upozorněno dole na stránce), které podléhají recenznímu řízení. Na každý článek vypracovávají dva písemné posudky akademičtí pracovníci, členové redakční rady nebo její spolupracovníci. U těchto článků se posuzuje soulad s bibliografickou normou, jazyková úroveň textu, spolehlivost informací a vědecký přínos při jejich interpretaci. Dingir je jediným českým odborným časopisem, který se věnuje současné religiozitě.

Grafika na obálce: David Dees, <http://ddees.com>.

Na protější straně: výřez ilustrace Lucie Vávrové z časopisu *Šifra* 1/2015.

Oddaní Kršny z hnutí Hare Kršna pořádali 13. dubna 2016 v aule gymnázia v Beňšově Mantra Fest. Na zpěv indických manter a bhadžanů, promítání fotografií z poutních míst Indie, ochutnávku tradičních specialit a další atrakce přišlo asi osmdesát diváků.

Foto: manželé Čadilovi.

O MOCI A BEZMOCI

Zdeněk Vojtíšek

Obrázky na obálce i na této straně mají podobný motiv: zobrazení lidí jsou pouhými loutkami v rukou někoho, kdo jim je skryt. Ze skrytosti loutkoherce můžeme dokonce usuzovat na to, že tito lidé o svém údělu loutek ani nevědí. Těžko si představit názornější ilustraci vyhocené polaroty moci: na jedné straně moc tak absolutní, že ve skrytu a bez odpovědnosti může pouze „tahat za provázky“, na druhé straně bezmoc tak beznadějná, že o své situaci ani nemá ponětí.

Pocit vlastní nicotnosti uprostřed rychle se vyvíjejícího světa více či méně známe patrně všichni. Takový pocit bezmoci vyvolává například stále narůstající nepoměr mezi množstvím informací o politickém dění, jemuž jsme (hlavně díky internetu a sociálním sítím) v nebyvalé míře vystaveni, a vůči tomu nepatrnou možností tyto děje nějak ovlivnit. Konspiracismu navíc nahrává fakt, že postmoderní rozkolísání tradičních autorit se dotýká i médií a dalších poskytovatelů výkladu světa. Důsledkem toho je jednak existence velkého množství různých možností, jak chápat svět a dění v něm, což samozřejmě znejišťuje, jednak rozmlžení hranice mezi informačními zdroji hlavního proudu a zdroji okrajovými,¹ což poskytuje šanci na ohlas i nejméně pravděpodobným myšlenkovým konstrukcím. Americký politolog Michael Barkun to cítil již před dvaceti lety: „Propast mezi konspiracistickým světovým názorem a hlavním proudem se ještě před pěti lety zdála nepřekročitelná. Názory kdysi vytěsňené na nejzazší okraj amerického politického a náboženského života se nyní zdají méně izolované a stigmatizující, než jak tomu bývalo.“²

A právě tyto „stigmatizované znalosti“³ dnes lehce dostupné a zároveň stále s chutí neoficiální, ba protestu, se pro značnou část populace této planety (tedy zdaleka ne jen pro Američany) staly lékem na pocit bezmoci a nástrojem získání moci. Nové zmocnění tito lidé prožívají tím, že odmítají roli loutek, a dokonce loutkohercům kazí svými odhalenými hru. Nevadí jim, že ostatní považují jejich moc za fiktivní. Oni je zase považují za loutky, dosud zajaté v nevědomosti. Diskuse mezi konspiracisty a ostatními připomíná rozhovor o pravosti náboženství mezi jeho stoupenci a odpůrci a shoda je téměř vyloučena.

Tématu tvorby a šíření konspiračních teorií (konspiracismu) se *Dingir* věnuje vůbec poprvé, a to ve čtyřech článcích: téma je otevřeno nástinem religionistického uchopení konspiracismu od **Zdeňky Vojtíšky**, pokračuje dvěma studiemi o antisemitském a zednářském konspiracismu od **Zbyňky Taranta**, respektive **Ivana Štampacha**, a je uzavřeno přehledem nejznámějších konspiracistických motivů spolu se zamyšlením o jejich šířitelích od **Leoše Kyši**. K tématu patří i rozhovor s jungovským psychoterapeutem **Vladislavem Šolcem**, který připravila Jitka Schlichtsová.

Už nyní ale víme, že se k inspirativnímu tématu konspiračních teorií a náboženství chceme v *Dingiru* vracet. Ostatně to podobně děláme často. I v tomto čísle je několik článků, které navazují na starší témata: o homosexualitě a náboženství, o náboženství v Africe nebo o klášterním životě. A navíc – v návratu k tématu konspiracismu nás jistě podpoří Nový světový řád, ilumináti, židozedenáři, Bilderberg, muslimští imigranti, Mossad, CIA i MI6.

Poznámky

- 1 BARKUN, Michael: *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, Berkeley: University of California Press 2003, s. 20.
- 2 BARKUN, Michael: *Religion, Militias and Oklahoma City: The Mind of Conspiratorialists, Terrorism and Political Violence*, 8 (1), March 1996, s. 61–62.
- 3 BARKUN, Michael: *A Culture of Conspiracy...* s. 12, 26–28.

Doc. PhDr. **Zdeněk Vojtíšek**, Th. D., (*1963) je vedoucím katedry religionistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a šéfredaktorem časopisu *Dingir*.

OBSAH

Homosexualita a křesťanství (<i>Tomáš Bílek</i>)	38
Africké evangelium prosperity (<i>Apollo Kariuki</i>)	42

Zahraničí

Mezináboženská agora v Berlíně (<i>Ruth J. Weiniger</i>)	46
--	----

Z domova

Transformace vnitřní i vnější (<i>Jiří Motl</i>)	47
--	----

Téma

Konspirátoři a konspiracisté (<i>Zdeněk Vojtíšek</i>)	49
Za vše mohou Židé? (<i>Zbyněk Tarant</i>)	52
Stálé téma: spiknutí židozedenářů (<i>Ivan Štampach</i>)	55
Od mandelinky k novému řádu světa (<i>Leoš Kyša</i>)	57

Rozhovor s Vladislavem Šolcem

Konspirační teorie jsou obranné konstrukty (<i>Jitka Schlichtsová</i>)	61
--	----

Info-servis

.....	62
-------	----

Události

Staronově o partnerské etice (<i>-iš-</i>)	64
Prorok Owuor v Brně (<i>Mária Uhlíková</i>)	65
Český rozhlas získal Bludný balvan (<i>Claire Klingenberg</i>)	65

Recenze

O liberálním křesťanstve a jeho teologii (<i>Pavol Bargár</i>)	66
Texty pro náboženskou praxi v Koreji (<i>Lenka Philippová</i>)	67
Příběhy vězňů svědomí (<i>Jitka Schlichtsová</i>)	68

Reflexe

Mnišský mezináboženský dialog (<i>Denisa Červenková</i>)	69
--	----

Čtení

Pod vládou iluminátů (<i>Henry Makow</i>)	
---	--

Dříve okrajová etická otázka se může stát rozhodujícím činitelem vztahů uvnitř církví i mezi nimi

HOMOSEXUALITA A KŘESŤANSTVÍ

Tomáš Bílek

Ve svém předchozím textu¹ jsem se pokusil zmapovat historický i současný vztah mimokřesťanských světových náboženství k homosexualitě. Nastínil jsem v něm možné perspektivy dalšího vývoje. V této navazující práci se chci věnovat náboženství početně nejrozšířenějšímu, křesťanství. Úvodem podotýkám, že téma nahlížím z pozic obecně konzervativních, přičemž se pokusím naznačit, jaká východiska (pokud vůbec nějaká) nabízí v dané souvislosti právě tento křesťanský koncept. Hlavním důrazem textu přesto není apologetika konzervativního výkladového konceptu, jako spíše rámcový přehled církevních reálií.

Křesťanství dnes v mnoha regionech (zejména v Africe) zápasí o dominanci s islámem. Dá se říci, že negativní vymezení vůči homosexualitě je v řadě (nejen) afrických zemí jakýmsi předmětem soutěžení o vyhraněnější protizápadní a protisekulární politiku. Objevily se i snahy o uzavření jakési široké mezináboženské protizápadní koalice. Jako čítankový příklad budiž zmíněna událost, při které právě odpor k agendě LGBT² dokázal sjednotit i jinak znesvářená náboženství: široká mezináboženská koalice proti jednomyšlnému z minulých pochodů World Pride v Jeruzalémě.³

Homosexualita je přitom v Bibli zmiňována relativně okrajově.⁴ Některá z těchto míst nejsou pro část současného křesťanstva dostatečně přesvědčivá ve prospěch závěru, že praktikovanou homosexualitu Písmo zapovídá. Přesto dnes téma otvírá jednu z nejcitlivějších otázek ohrožujících jednotu církve. Anglikáni se už několik let potácejí na prahu celosvětového schizmatu, kdy část hrozí odtržením (v roce 2000 revidovaly své vazby k světovému anglikánskému společenství provincie rwandská či provincie jihovýchodní Asie, v roce 2003 pak obdobné odstředivé kroky učinili biskupové v Ugandě, Nigérii, či Tanzanii).⁵ Důvod je zřejmý: dlouhodobá tolerance anglické, kanadské a americké (episkopální) větve vůči homosexualitě a instalace homosexuálních biskupů (ač nyní dočasně pozastavena). Anglikánská církev navíc letos potrestala kvůli tolerování homosexuality episkopály zákazem účasti na společné správě církve.⁶

Obecně je „gay-friendly“ křesťanství charakteristické zejména pro liberálnější verze protestantismu: z význam-

nějších církví umožňuje (alespoň částečně) ordinace homosexuálních biskupů anglikánská a skotská církev, Episkopální církev, Presbyteriální církev, starokatolické církve⁷ a některé luterské církve (většinou v USA, v Kanadě a v Německu, jednoznačně v Belgii, Švédsku, ale jen částečně v Norsku a Finsku, přičemž pouze pět amerických a dvě evropské luterské církve⁸ praktikovanou homosexualitu jednoznačně odmítají). Stejně církve žehnají manželstvím téhož pohlaví (ve většině evropských a severoamerických států). Starokatolíci žehnají takovým svazkům v Německu, Rakousku, Švýcarsku a v Nizozemí. Částečně umožňuje podobné akty také Spojená metodistická církev (která tvoří pouze zlomek metodistických církví v samotných USA, natož ve třetím světě). Z baptistických církví umožňuje požehnání stejnopohlavním párům malá americká Asociace afirmativních baptistů s padesáti sbory, resp. paracírkevními skupinami, a dále několik sborů Amerických baptistických církví, Aliance baptistů či kongregace AWAB.⁹ Mezi kalifornskými adventisty působí početně nevýznamná subkultura Adventisté proti dodatku 8, která homosexualitu přijímá. Homosexualitu jako legitimní variantu lidské sexuality respektují také Moravian Church (navzdory nesouhlasu např. české Jednoty bratrské z Unitas Fratrum)¹⁰ či svérázná homosexuální denominace Metropolitan Community Church s třiceti sbory působícími ve dvaceti dvou zemích světa.

Většina církví zůstává loajální vůči svým tradičním výkladům Bible. Pro-homosexuální učení mezi katolíky je (na oficiální úrovni) značně limitované, přestože existuje katolický dissent, který toto

téma hodnotí jinak. Mezi nejvýznamnější skupiny patří Dignity či New Ways Ministry, méně známé pak zahrnují například skupiny Rainbow Sash Movement, britský Quets, německý Homosexuelle und Kirche, francouzský David et Jonathan (s 25 lokálními sdruženími), mexický OTRAS Ovejas, jihoafrický Pilgrims a mnohé další.¹¹ I z oficiálních míst zaznívají občas liberálnější postoje. Například původní formulace závěrů vatikánské Synody o rodině z roku 2014 připouštěla legitimitu homosexuálních svazků, „jakkoli morálně problematických“.¹²

Přestože část sekulární společnosti hodnotila pozitivně slova papeže Františka (pronesená na jeho první pontifikační brazilské misi) o tom, že „nesoudí“ gaye, zůstává hlava katolické církve věrna ortodoxii. Papež empatickým způsobem zvěstoval otevřenou náruč lidem s homosexuálním citěním, nikterak však nerelativizoval podstatu věci. Přestože někteří analytici si jeho empatii vykládají jako jakýsi diplomatický krok, za kterým bude následovat další,¹³ totiž legitimizace homosexuálního vztahu, pravděpodobnější se jeví jiná interpretace: Františkovo prohlášení o „nesouzení“ připomíná Ježíšovo: „Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš!“¹⁴ adresované ženě cizoložnici.

V několika případech také římskokatolická církev vystoupila proti dekriminizaci homosexuality ve světě, v jiných situacích však orodovala pro zrušení kriminalizace. V posledních letech vystoupily národní biskupské konference proti dekriminizaci kupříkladu v Belize¹⁵ či v Indii¹⁶. V Nigérii či v Ugandě, které v posledních letech opakovaně prosazovaly několik legislativních změn ve věci zpřísnění trestů za homosexualitu, vydávala

katolická církev rozporuplná stanoviska (v jednom případě zřejmě i po intervencích samotného papeže Františka).¹⁷ Během hlasování Valného shromáždění OSN o návrhu světové dekriminální homosexuality, byl Vatikán proti návrhu.¹⁸

Společenství pravoslavných a evangelikálů vykazují v drtivé většině stanoviska konzervativní. Přesto

se uvnitř zmínovaných entit najdou menšinové skupiny, vystupující „gay-friendly“. V rámci pravoslavní existuje malé hnutí Axios, založené v losangeleské diaspoře roku 1980. Toto hnutí se snaží hájit pravoslavné křesťany, patřící k LGBT, v části USA, Austrálie a Kanady. Mezi letničními a post-evangelikály existuje řada menších církví a neformálních skupin napojených na tzv. emerging church či obdobné moderní teologické koncepty, vstřícné k tématu LGBT.¹⁹

Kromě pravoslavných, římských či řeckých katolíků a adventistů odmítají homosexualitu (někdy se přitom opírají o svá oficiální stanoviska, někdy však reagují ad hoc) jednotlivé východní a koptské církve, jižní baptisté, Shromáždění Boží, Evangelická presbyteriální církev, Americká presbyteriální církev, Ortodoxní presbyteriální církev, Vinice (obdobně

Slogan sdružení gayů Stonewall vyobrazený na londýnském autobusu. V roce 2012 pak tuto kampaň parodovaly křesťanské konzervativní skupiny, viz obrázek níže.
Zdroj: <http://www.stonewall.org.uk>.

jako další charismatičtí evangelikálové a mnozí další.

Největší společenství na okraji křesťanství (svědkové Jehovovi, mormoni) homosexualitu rovněž oficiálně odmítají.²⁰ Svědkové Jehovovi se však „nezapojují do protestů či jiných forem poli-

Reklamní slogan (zmíněný u fotografie výše) britských křesťanských skupin Core Issues a Anglican Mainstream, podporujících koncept uzdravení z homosexuality (2012). Tehdejší londýnský starosta Borise Johnson kampaň určenou pro 26 městských autobusů zakázal.

tických kampaní mají cíl (pro-homosexuální, pozn. aut.) zákony zvrátit“ (v souladu se svou apolitickou teologií), a to „ani tam, kde jsou zákony státu v rozporu s biblicky školeným svědomím“.²¹ Z hraničních skupin jsou tolerantní vůči homosexualitě naopak unitáři a kva-

Ex-gayové a ex-ex-gayové

Svébytnými fenomény jsou tzv. „ex-gay“ hnutí a „ex-ex-gay“ hnutí.²² Hlavními reprezentanty ex-gayů, tedy těch, kteří věří v uzdravení z homosexuality (ať již zázračné v letničním slova smyslu nebo formou tzv. *reparativní terapie*), jsou po rozpadu amerických Exodus International (v roce 2013) hnutí Restored Hope Network, Desert Stream Ministries a také zbytkové národní skupiny patřící k Exodus Global Alliance. Mezi konzervativními křesťany (zejména charismatickými evangelikály) má hnutí ex-gayů poměrně silnou pozici a snaží se podporovat homosexuálně cítící jedince ve zdravém životě a ve víře v uzdravení. V řadě případů se však podobné skupiny v minulosti setkaly s neúspěchem, což místy vedlo až ke změně teologie, která v posledku začala podporovat integraci křesťanství a praktikované homosexua-

Poznámky

- 1 Tomáš Bílek, „Homosexualita v náboženstvích světa“, *Dingir* 18 (3), 2015, s. 74–77.
- 2 Zkratku LGBT se označují lesby, gayové, bisexuální a osoby, kteří svou genderovou identitu vnímají v rozporu se svým pohlavím.
- 3 Od výzvy se distancovali v podstatě jen progresivní judaisté. Více v: Wyatt Buchanan, „Broad opposition to World Pride in Jerusalem“, *SF Gate*, 26. 7. 2006. Dostupné z URL <http://www.sfgate.com>.
- 4 *Bible*, Gn 19,5–9; Sd 19,22–25; Lv 18, 19, 20; Ř 1,22–27; 1Kor 6,9; 1Tm 1,9–10; nepřímě pak ještě Ju 1,7.
- 5 „Church of Tanzania breaks ties with US church“, *afrol News*, 15. 11. 2015, dostupné z URL <http://www.afrol.com/articles/10473>.
- 6 „Anglikáni potrestali svou americkou větev za sňatky homosexuálů“, *Magazín Christnet*, 15. 1. 2016, dostupné z URL <http://christnet.cz>.
- 7 V případě starokatolicismu nelze hovořit o protestantském zaměření v pravém slova smyslu.
- 8 Jednou z nich je i česká SCEAV, jak dokládá stanovisko uveřejněné na církevních webových stránkách: „Stanovisko SCEAV k lidem s homosexuální orientací“, *SCEAV*, 18. 6. 2008, dostupné z URL <http://www.sceav.cz>.
- 9 Association of Welcoming and Affirming Baptists.
- 10 „Appeal from the Synod of the Czech Province to the Synod of the Moravian Church Northern Province“,

Jednota bratrská, 10. 6. 2014, dostupné z URL <http://www.jbcr.info/downloads/2014-06-appeal.pdf>.

- 11 John Comwell, *Breaking Faith: The Pope, the People and the Fate of Catholicism*, Viking Adult, New York, 2001.
- 12 Trudy Ring, „Vatican Document: Value Gay People's Gifts and Qualities“, *Advocate*, 13. 10. 2014, dostupné z URL <http://www.advocate.com>.
- 13 Možnost posunu lze vyvodit z některých akcentů liberálně orientovaných kleriků, mj. kardinála Baldiseriho, arcibiskupa Forteho či kardinála Kaspera.
- 14 *Bible*, Jan 8,11.
- 15 Owen Bowcott, „Maya Wolfe-Robinson, Belize gay right activist in court battle to end homophobic colonial-era laws“, *The Guardian*, 2. 5. 2013, dostupné z URL <http://www.theguardian.com>.
- 16 „Church against legalising homosexuality“, *Journalism of Courage*, 1. 7. 2009, dostupné z URL <http://archive.indianexpress.com>.
- 17 Oskar Lopez, „Anti-Gay Nigerian Archbishop Modifies His Anti-Gay Stance“, *NCRM*, 17. 10. 2014, dostupné z URL <http://www.thenewcivilrightsmove.com>.
- 18 Carol Glatz, „Vatican makes clear its opposition to U. N. homosexuality declaration“, *Catholic News Service*, 2. 10. 2008.

- 19 Např. Affirming Pentecostal Church International, Global Alliance of Affirming Pentecostals či The Anthem Church.
- 20 V roce 2013 nicméně americká mormonská církev podnítla diskusi s cílem integrovat mormony s homosexuálním cítěním a někteří příslušníci sekty se v roce 2012 zúčastnili pochodu Pride v St. Lake City. Viz Edmund Broch, Utah: „Mormons march in their hundreds at gay pride parade“, 5. 6. 2012, *PinkNews*, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 21 „The Bible's Viewpoint, Does God Approve of Same-Sex Marriage?“, *Awake*, 2005, dostupné z URL <http://wol.jw.org>.
- 22 Tomáš Bílek, „Konec ex-gay hnutí?“, *Magazín Christnet*, 28. 2. 2011, dostupné z URL <http://christnet.cz>.
- 23 Shoda názvu s katolickým konzervativním hnutím Courage je pouze náhodná.
- 24 Tento trend lze vystopovat např. na facebookových stránkách americké skupiny „ex-ex-gay“, kterou spravují hlavní představitelé hnutí Michael Bussee a Gary Cooper. Skupina je však na sociální síti v režimu „tajná“, tudíž neumožňuje odkaz.
- 25 Turbulence a sociologický vývoj v rámci těchto skupin široce analyzuje Nicola Menzie, „Can Another 'Gay-Friendly' Faith Group Help Steer The Conversation for Christians on Homosexuality?“, *Christian Post*, 27. 1. 2014, dostupné z URL <http://www.christianpost.com>.

lity. K liberálním postojům se tak v minulých letech přihlásily např. skupiny Gay Christian Network, Grace Rivers či britská Courage²³ Jeremyho Markse. Zůstává však otázkou, do jaké míry se tzv. „ex-ex-gayové“ (ti, co jako „ex-gayové“ přežili trauma) dokázali s touto změnou vypořádat a nakolik jejich činnost není redukována spíše na negativní vymezení vůči „ex-gayům“ než na nabídku pozitivní alternativy.²⁴

Jiná hnutí pak popularizují koncept celibátu, který je dnes podle nich ve sborech a farnostech upozaděn přílišnou podporou institutu rodiny (k významným hnutím s tendencí k tomuto důrazu patří Spiritual Friendship, katolická Courage či Imago Dei). Lidé, kteří z různých důvodů nezaloží rodinu, se podle těchto skupin cítí být společenství církve odcizeni. Proto se podobná hnutí snaží podporovat integraci lidí žijících v celibátu do křesťanských společenství, komunit a farností.²⁵

Několik skupin, které lze zařadit mezi hnutí „ex-gayů“, působí pak také v Česku a na Slovensku. Hlásí se k nim však (maximálně) řádově desítky příznivců. Jedná se zejména o slovenskou Linku Valentín (působící při řeckokatolické církvi v Košicích) či lokální české skupiny, jako jsou například Prameny na poušti.²⁶ Pokud jde o hlavní reprezentanty liberálních homosexuálních věřících, jsou jimi český Logos a slovenský Gay Christians Slovakia.²⁷

Situace v regionech

Mnoho částí rozvojového světa je v současnosti ovlivňováno růstem křesťanského vlivu. Zvláště střední a jižní část Afriky, jihovýchodní Asie, Oceánie a Latinská Amerika vykazují rapidní posilování evangelikálních (zejména letničních) církví. Paralelně s tím však zvláště v Africe pronásledování praktikujících homosexuálů znepokojivě sílí. Řada států s rostoucím poměrem evangelikálního a letničního křesťanstva v posledních letech zpřísňuje legislativu vůči homosexuálům. V posledních letech byly zpřísněny tresty pro homosexuály např. v Ugandě či v Nigérii (jak už bylo uvedeno), o posí-

lení represí se jedná (příp. již dojednálo) i v parlamentech Keni²⁸, Gambie²⁹ či Libérie³⁰. Výraznější výjimkou z celkového trendu je Jihoafrická republika, kde vláda podporuje pro-homosexuální legislativu a dává podněty k ochraně před homofobními restrikcemi i na mezinárodní politické scéně. Přesto poslední dobou posilují jak mezi kmenovými vůdci, tak uvnitř vládního Afrického národního kongresu nacionalistické a pan-africké tendence, které jsou vůči homosexuálům nepřátelské a vyzývají k opětovnému zákazu homosexuálního jednání.³¹ Současný jihoafrický prezident Jacob Zuma byl v době prosazování pro-homosexuální politiky ve vládním Africkém národním kongresu v menšině, která se stavěla proti podpoře agendy LGBT.³² Situace je pro homosexuály poměrně příznivá i ve Rwandě a v Malawi, kde parlament zrušil jejich kriminalizaci, a to pod vlivem tlaku Západu.³³ Mnozí afričtí představitelé však opakovaně prohlašují, že nevyměnění finanční pomoci za ústupky homosexuální otázce.³⁴

Již zmíněná, nedávno rozpuštěná americká organizace Exodus International, která se snažila pastoračně a komunitně gayům pomáhat (a která měla za to, že homosexuálové by měli žít zdrženlivě, případně usilovat o uzdravení), spoluprádala roku 2009 v Ugandě kontroverzní konferenci zaměřenou na gaye. Tento počin se pak obrátil proti gayům samotným a zavalil příčinu k masovým homofobním turbulencím v zemi. Výzvy místních novin k pogromům na homosexuály, vražda aktivisty Davida Kata či parlamentní projednávání trestu smrti pro homosexuály budiž děsivými doklady těchto projevů.³⁵ Uganda přitom patří k zemím, kde je růst letničního křesťanství jedním z nejvýraznějších.

Poněkud odlišné realie než africké vykazuje Jižní Amerika. Přestože v řadě států došlo v posledních letech k výrazné emancipaci menšiny LGBT (šest zemí z dvanácti zavedlo v posledních deseti letech homosexuální manželství, pět států legalizovalo dokonce adopci dětí homosexuálními páry), paralelně s tím posílil vliv konzervativních letničně evangelikálních církví. Zdá se přitom, že téma homosexuality nepolarizuje Jižní Ameriku tak, jako polarizuje jiné regiony. Kupříkladu v Brazílii se evangelikálové a homosexuální aktivisté hlásí k obdobným či stejným politickým elitám³⁶ a homofobie (v šovinistickém, ultrapravicovém slova smyslu) je jevem poměrně okrajovým (nepočítáme-li ovšem četné oběti války pouličních gangů z řad transsexuálů).³⁷

Východiska

Je pravděpodobné, že etika (praktikované) homosexuality bude i v blízké budoucnosti jablkem sváru světového křesťanstva. Ba co více, není vyloučeno, že emancipační hnutí gayů může vést až k diskriminaci těch, kteří se hlásí k různým formám ortodoxie. V USA například někteří očekávají rostoucí počet žalob vůči církvím, které odmítají oddávat stejnopohlavní páry, a to přes skutečnost, že tamní církve prozatím obhájily před zákonem své právo oddávat pouze páry opačného pohlaví.³⁸ Státy Kalifornie, New Jersey a Illinois už zakázaly zmíněnou reparativní terapii homosexuálů, neboť ji zdejší soudy (vycházející ze závěrů Světové zdravotnické organizace)³⁹ prohlásily za pavědeckou.⁴⁰

Naopak v méně sekulárních (zejména rozvojových) společnostech lze čekat militantnější formy polarizace mezi zastánci a odpůrci praktikované homosexuality. Mnohé křesťanské země zpřísňují tresty za homosexualitu, roste vliv islámského fundamentalismu, který neváhá gaye masakrovat, a polarizují se i skupiny konzervativních buddhistů a hinduistů.⁴¹ O politických realitách, které referují o rostoucí „homofobní emancipaci“ krajní pravice a které již přesahují rozsah textu, nemluvě.⁴² Je přitom otázkou, zda umírněná

Protestující aktivisté u konferenční budovy sdružení ex-gayů Core Issues, kde kázal i v Česku známý Rev. Mario Bergner (jeho knížku „Obnova lásky“, pojednávající o uzdravení z homosexuality, vydalo nakladatelství Návrat domů v roce 2012). Foto: Nicolas Chinardet.

pro-homosexuální stanoviska liberálních církví výrazněji ovlivní relevantní procento pravidelně praktikujících křesťanů. Vliv liberálních církví je totiž v řadě společenských segmentů slabý a zůstává spíše oporou některých intelektuálních a politických kruhů. Na straně druhé, v USA podporuje podle průzkumu Public Religion Research Institute (2013) manželství homosexuálů 57 % katolíků (dokonce i mezi pravidelnými návštěvníky katolických bohoslužeb je toto číslo stále vysoké, tj. 50 %).⁴³ Podobně vysoká čísla se však nepotvrdila v dalších katolických zemích (kromě Španělska) ani mezi pravidelnými návštěvníky jiných vyznavačských církví.⁴⁴ Podle mluvčího zmíněného sdružení Dignity je tomu tak z důvodu „katolické tradice sociální spravedlnosti, důležitosti rodiny a vyšší průměrné úrovně vzdělání“.⁴⁵

Církev a hnutí blízké vedení SRC ztrácí nicméně členskou základnu a v zemích třetího světa je jejich vliv relativně nízký. Jejich schopnost konkurovat sílícímu vlivu islámu je rovněž slabá (navíc se poslední dobou objevují signály posilování konzervativního evangelikalismu uvnitř vedení SRC).⁴⁶

Jaké východisko k tématu „homosexuality a křesťanství“ tedy mohou nabídnout jednotlivé teologické interpretace? Konzervativci zpravidla věří, že člověk nebyl stvořen, aby praktikoval homosexualitu (nejen v sexuálním slova smyslu), avšak nabízí se mu východisko v podobě nového, vykoupěného života,

v podobě oněch příslovečných „živých vod“, které nikdy nevysychají, v důvěře a v nalézání božích odpovědí. Je možné, že z tohoto konceptu vyplývá větší či menší potenciál reparativní terapie (jakoliv je dnes tato, částečně právem, částečně neprávem, zdiskreditována). Rovněž víra v uzdravení (v pentekostálním slova smyslu) je dnes (zvláště v západních církvích) spíše fenoménem periferním, přestože biblické poselství tématu věnuje klíčovou pozornost. A do třetice, rehabilitace dříve ceněného konceptu celibátu, tedy duchovního zmocnění žít zdrženlivě (a přesto prožívat vlastní život aktivně, nikoliv defenzivně), může být vlastním konzervativním příspěvkem k pokračujícímu diskursu.

Liberálnější zaměřené církve pak akcentují potřebu kulturního přiblížení

se dnešnímu člověku a překonání zkostnatělých dogmat prizmatem moderního psychologického a etického diskursu. Na tomto základě pak zdůrazňují, že jen kulturně adaptovaná církev (s revidovaným vztahem např. k dobově kulturnímu zákazu homosexuality) může oslovit sekularizovanou západní společnost.

Řada představitelů církví nicméně věří v pravdivost obojího: rehabilitaci a znovuobjevení hloubky prvků nadčasovosti, a jejich oproštění od rigidního dogmatismu, ale i schopnost přinášet avantgardní poselství srozumitelným jazykem. Málokdo si však troufá předpovídat, do jaké míry bude křesťanství ovlivněno tím či oním konceptem v horizon-

tu desítek let nebo i delším. Je pravděpodobné, že druhdy marginální otázka homosexuality bude paradoxně klíčovým činitelem, který rozhodne o podobě budoucí církve. ■

Homosexuality and Christianity

This article is focused on the topic of Christian approaches to homosexuality. It examines the question whether and in what sense Christianity tolerates homosexuality or not, or whether this theme is actually irrelevant from a Christian point of view. There are several aspects related to this question that are considered in this article: the influence of culturally conditioned conservatism, the theme of eternal ethical values and the aspect of gradual growth of knowledge.

Ing. Tomáš Bílek (*1971) je publicista. Jeho články vychází mj. v Neviditelném psu či v Magazínu Christnet. Jako pozorovatel OBSE absolvoval několik misí (Moldavsko 2007, Ukrajina 2010, Mongolsko 2013). Příležitostně přednáší pro lokální, zejména moravskoslezské, skupiny Amnesty International. V minulosti vedl rovněž ostravskou pobočku sdružení Logos.

- 26 *Prameny na poušti*, dostupné z URL <http://prameny.blog.cz>.
- 27 *Logos – LGBTQ věřící*, dostupné z URL <http://www.logoscr.cz>, resp. *Gay Christians Slovakia*, dostupné z URL <http://www.gaychristians.sk>.
- 28 Nick Duffy, „Kenya: New ‘stone the gays’ law proposed by MPs“, *PinkNews*, 11. 8. 2014, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 29 Joseph Patrick McCormick, „Gambia: Bill passed to allow life imprisonment for gays“, *PinkNews*, 9. 9. 2014, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 30 Stephen Gray, „Liberia: Senate votes to criminalise gay marriages“, *PinkNews*, 23. 7. 2012, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 31 Douglas Bruce Davies, „Comment: South Africa is not a ‘Rainbow Nation’ if you’re gay“, *PinkNews*, 6. 12. 2013, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 32 Marc Shoffman, „ANCYL distances itself from Zuma“, *PinkNews*, 28. 9. 2006, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.

- 33 „Uganda zavedla drastický zákon kriminalizující homosexualitu“, *Britské listy*, 25. 2. 2014, dostupné z URL <http://blisty.cz>.
- 34 Nick Duffy, „Robert Mugabe: I prefer Chinese aid, because they don’t want Africa to embrace homosexuality“, *PinkNews*, 31. 8. 2014, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 35 Jeffrey Gettleman, „Americans’ Role Seen in Uganda Anti-Gay Push“, *New York Times*, 3. 1. 2010, dostupné z URL <http://www.nytimes.com>.
- 36 Příčinu lze hledat zejména v levicovém diskursu, pramenícím z marxistické „teologie osvobození“, a také z převažujícího sociálního původu evangelikálů.
- 37 Anastacia Kyralou, „A shocking number of LGBT people have been murdered in Brazil“, *PinkNews*, 1. 10. 2014, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 38 Aaron Day, „US: Conservative churches chase by-laws to avoid lawsuits from gay couples“, *PinkNews*, 25. 8. 2013, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 39 Někteří představitelé WHO a jiných relevantních organizací však poukázali na politický nátlak předcházející zmiňované stanovisko. Například bývalý prezident Americké psychologické asociace Nicholas

- Cummings toto rozhodnutí podrobil kritice: Nicolas A. Cummings, „Sexual reorientation therapy not unethical: Column“, *USA Today*, 30. 7. 2013, dostupné z URL <http://www.usatoday.com>.
- 40 Daniel Carter, „US: Conservative groups defend ‘gay conversion’ therapy after New Jersey ban“, *PinkNews*, 20. 8. 2013, dostupné z URL <http://www.pinknews.co.uk>.
- 41 Tomáš Bílek, „Homosexualita...“
- 42 Chuck Stewart, *The Greenwood Encyclopedia of LGBT Issues Worldwide*, Greenwood Press, 2010.
- 43 Robert Jones, *A shifting landscape: A decade of change in american attitudes about same-sex marriage and LGBT issues*, Public Religion Research Institute, 2014.
- 44 Noreen O’Donnell, „American Catholics accept non-traditional families, new survey finds“, *NBC New York*, 1. 9. 2015, dostupné z URL <http://www.nbcnewyork.com>.
- 45 Kristen Hannum, „Pride and prejudice: The uneasy relationship between gays and lesbians and their church“, *U.S. Catholic*, 22. 2. 2012, dostupné z URL <http://www.uscatholic.org>.
- 46 *Život víry* 2/2014, s. 4.

AFRICKÉ EVANGELIUM PROSPERITY

Apollo Kariuki, přeložila Iva Kolářová

Křesťanství je v Africe nepochybně na vzestupu. Souběžně s tímto vzestupem je dalším z nejdiskutovnějších témat fenomén evangelia prosperity. Toto téma bylo zkoumáno s využitím různých přístupů a metodologií. Isaac Phiri a Joe Maxwell tvrdí, že evangelium prosperity je nejrozsáhlejším hnutím na africkém kontinentě.¹ Pro tento rozsah se uvádějí různé důvody. Někteří badatelé jej považují za pozoruhodný fenomén,² jiní jej přičítají socio-ekonomickému postavení mnohých Afričanů, což se zdá být jednou z nejmarkantnějších příčin. Někteří lidé například skutečně zastávají názor, že přemýšlet o Africe znamená přemýšlet o chudobě.³ David Ogungbile tvrdí, že „hloubka a intenzita chudoby v dnešní Africe poskytuje dostatečně široký kontext pro teologii a praxi evangelia prosperity a jeho hlasatele.“⁴ To však vyvolává kritické otázky typu: „Je evangelium prosperity výhradně pro ty, kdo ekonomicky strádají?“ Jak nastíníme v následujících částech článku, evangelium prosperity není výlučně záležitostí ekonomického blahobytu. Socio-ekonomický faktor však dovedl mnoho kritiků evangelia prosperity v Africe k tomu, že k němu přistupují především z hlediska etiky a považují ho za živnou půdu pro podvodné praktiky.⁵

Cílem tohoto pojednání není diskutovat o silných a slabých stránkách evangelia prosperity. Článek je rozdělen do čtyř částí. V první se budeme snažit definovat chápání fenoménu evangelia prosperity ve světle souvislostí v Keni. V části druhé budeme podrobněji zkoumat obecně rozšířenou představu, že evangelium prosperity je v africkém křesťanství cizorodým prvkem. Třetí část se zaměřuje na to, jakým způsobem změnila evangelium prosperity v Keni moderní doba. Poslední část se zabývá teologickým posunem, který se udál s evangeliem prosperity, a to je posun od averze ke světiským požitkům k jejich obdivu.⁶

Pojetí evangelia prosperity v Keni

Téma evangelia prosperity v Africe je velmi složité a někdy je dost obtížné ho uchopit.⁷ Nicméně pojetí evangelia prosperity v této práci je dvojí.

První způsob chápání evangelia prosperity se týká blahobytu jednotlivých členů církve. Zde vycházíme hlavně z myšlenek Jane Soothillové.⁸ Soothillová ve svém pojednání o tomto tématu vychází ze tří tezí. První je teze úspěchu a hojnosti, tj. přesvědčení, že Bůh chce, aby každý křesťan byl úspěšný a bohatý, a věřící má na tyto dary jen uplatnit své právo Božího dítěte.

Druhou tezí je teologie vysvobození z démonské moci, kdy věřící očekává, že se zbaví nemoci, neúspěchů, strastí, jiných tělesných neduhů a posednutí demony. Poslední jmenované očekávání je

velmi důležité, protože duchovní svět zaujímá v africkém světonázoru přední místo. Ayodeji Adewuya k tomu podotýká: „Výrazný rozdíl mezi seveoamerickou či západní verzí evangelia prosperity a tou africkou je ve sféře osvobození od démonů.“⁹ Třetí tezí je teologie proroctví, v níž je těžištěm představitel církevního společenství oplývající darem proroctví. Členové společenství se zde pro své blaho ztotožňují s dary svého kazatele. Ačkoli Soothillová hovoří hlavně o daru proroctví, bylo by možno polemizovat, že jádrem evangelia prosperity jsou obecně všechny dary Ducha tak, jak jsou popsány v 1. dopise Korintským 12:8–10. Jako mají dary Ducha budovat církev, tak má i evangelium prosperity budovat církev. Církev se stává místem naděje, kde mohou nešťastní a potřební najít své útočiště.

Kazatel evangelia prosperity nabízí lidem v obtížných situacích neochvějnou oporu v božím slově, že nemusejí čekat do soudného dne, aby se dočkali vyřešení svých problémů, neboť Bůh zamýšlel zajistit jim světské bohatství již v tomto životě jako znamení víry, milosti a spásy.¹⁰ Kazatelé v představách svých následovníků budují uskutečnitelný svět bez nemoci, chudoby a utrpení. To se stalo důvodem kritiky, v níž je evangelium prosperity obviňováno, že přehlíží roli křesťanského utrpení.¹¹ V Božím záměru má své místo vysvobození z utrpení, jakož i křesťanské utrpení samo.

Směr a duchovní socializace¹² hlásání prosperity jsou založeny na filosofii pozitivního myšlení, která vybízí k pozitivním vyznáním¹³ nebo tomu, na co Olugbenga Olagunju poukazuje jako na uskutečňování myšlenek.¹⁴ Podle tohoto evangelia je tedy bohatnutí vnímáno jako boží vůle a viditelná manifestace jeho požehnání a chudoba je přičítána dílu ďábla.¹⁵

Druhým přístupem k chápání evangelia prosperity v Keni je otázka blahobytu církve jako instituce. Aby církev uspěla ve svém mandátu v tomto světě, musí zdárně prosperovat, a zároveň musí mít tomu příznačné rysy. Příkladem je i způsob, jakým Keňané stavějí kostely – jsou obvykle velkolepé, je to symbol prosperity. Na některých místech je kostel naprosto nejnapadnější stavbou. Pro financování stavby kostela se vždy najde dost příležitostí, pod povzbudivým heslem „postavme dům Bohu“, které k poskytování finančních zdrojů dovede silně inspirovat. K tomuto přístupu se ještě vrátíme v kapitole o církvi v postmoderní době.

Evangelium prosperity v Africe není cizorodou myšlenkou

Evangelium prosperity v Africe bývá často vnímáno jako cizorodá ideologie. Pro některé je evangelium prosperity v africkém křesťanském prostoru šablonou půjčenou ze západního křesťanství.¹⁶ Například jedna z prací Paula Gifforda, který provedl mnoho různých studií na téma křesťanství v Africe, se jmenuje „Prosperita: Nový a cizorodý prvek v africkém

křesťanství". Tento název nejen naznačuje novost jevu, ale i jeho zdroj, čímž vytváří dojem, že v africkém křesťanství neleží kořeny evangelia prosperity.

Každopádně je třeba mít na zřeteli, že prosperita byla v africké tradici přikládána důležitost odedávna a mezi úspěchem a duchovností bylo blízké pojítko. Někteří afričtí křesťanští učenci se domnívají, že prosperita byla v tradiční africké společnosti známkou života oplývajícího hojností.¹⁷ Kupříkladu Douglas Thomas ve svém posledním díle *Africké tradiční náboženství v moderním světě* tvrdí, že spása v africkém povědomí znamenala hojnost, prosperitu a dobré živobytí.¹⁸ Co znamenala prosperita v tradičním africkém pohledu na svět, shrnuje Adewuya takto:

„V tradiční africké spiritualitě je spása chápána ve smyslu úlevy či pomoci v dobách nesnází. Vyjádřením spásy jsou tudíž jevy jako uzdravení, oprošťování od démonů, posílení individuálního já a úspěch v životě. Tradiční chápání spásy, které se myšlenkou na záchranu duše před peklem nejen pouze zabývá, ale je jí zcela pohlceno, se potřebám afrického prostředí jeví nedostatečné, zvláště pokud ona spása nezajistí štěstí a blahobyt hned teď.“¹⁹

Prosperita v holistickém slova smyslu byla jako taková ústředním bodem tradičního afrického světového názoru. To může být jedním z důvodů, proč je evangelium prosperity v Keni tak rozšířeno. V této souvislosti Gifford poznamenává, že rozmach evangelia prosperity v Afri-

ce je jen přirozený, neboť tradiční africká náboženství se vztahovala také k materiálnímu skutečností.²⁰ Ve stejném duchu John Mbiti poznamenává: „Biblické poselství o spáse padlo v afrických společnostech na úrodnou půdu. Biblický popis je tak obšírný, že snadno vystihne i africké prostředí... Takto je tomu v případě biblického obrazu spásy, který obsahuje několik významů, jež lze na africký svět snadno aplikovat.“²¹

Ze shora uvedené diskuse vyplývá, že evangelium prosperity je v těsném sepětí s africkým světovým názorem. Přesto však lze polemizovat, že cizorodost evangelia prosperity v africkém prostoru je méně na jen ve smyslu globalizace a jejích dopadů, nikoli ideologicky. K tomu lze pouze dodat, že evangelium prosperity bylo v průběhu času předefinováno a dle mínění autora tohoto článku je to způsobeno dvěma faktory, jimiž se budeme zabývat v následujících pasážích.

Evangelium prosperity a modernita

V Africe je mezi evangeliem prosperity a modernitou zřetelná souvislost. Globalizace dala evangeliu prosperity různé

podoby, z čehož plyne komplikovanost tohoto tématu, jak je naznačeno výše. C. B. Peters, značně inspirován názorem Maxe Webera, jenž na kapitalismus pohlízel jako na produkt reformace, prosazuje v této otázce myšlenku, že evangelium prosperity je vedlejším produktem protestantismu a bezděčně i kapitalismu, jenž je zaštiťován konceptem privatizované víry, jak jej prosazuje západní individualismus. Peters tudíž vnímá evangelium prosperity jako evangelium lidských schopností podepřené duchem reformace a modernismu, a také jako kapitalistický konkurenční model projevující se v konkurenci mezi západními koloniálními výboji a církevními misemi do kolonizovaných zemí v 19. století. Toto evangelium se dnes projevuje v účasti církve na kapitalistických projektech v postmoderní globalizované ekonomice.²²

Podobně jako Peters, David Martin inspirovaný Weberovou sociologií náboženství vykresluje spojitost mezi pentekostalismem²³ a modernitou. Tvrdí, že pentekostalismus je „hlavním metanarativem globální modernity a hlasatelem modernity v celém rozvojovém světě.“²⁴ Podobného mínění je Paul Freston, který poznamenává, že „religionisté se domnívají, že růst charismatických či neo-pentekostálních církví souvisí se současnými globalizačními trendy v jiných oblastech života. Nejpozoruhodnější je pro pentekostalismus charakteristická tendence držet krok s modernitou.“²⁵ Pokud jde o spojitost mezi evangeliem prospe-

Poznámky

- Phiri, I., Maxwell, J. 2007. Gospel riches: Africa's rapid embrace of prosperity Pentecostalism provokes concern and hope. *Christianity Today*. 51:7, p. 22.
- Peters, C. B. 2009. The Church's response to poverty: A Jungian appraisal of the prosperity gospel phenomenon. *Ogbomoso Journal of Theology*. XIV: p. 138; Phiri a Maxwell 2007: p. 24.
- Viz O'Connor, A. 1991. *Poverty in Africa: A geographical approach*. London: Belhaven, p. 1.
- Ogunbible, David. 2014. African Pentecostalism and the prosperity gospel (Chap. 7). In: Clifton, Clarke, R. 2014. *Pentecostal theology in Africa*. Eugene: Pickwick Publications, p. 136.
- Dada, A. O. 2004. Prosperity gospel in Nigerian context: a medium of social transformation or an impetus for delusion? *Ibadan Journal of Religious Studies*. 36:1&2, p. 105; Oluoch, S. 2011. *Concerning prosperity gospel: a glimpse into one of the popular gospels of today*. Indiana: Xlibis, p. 28.
- Máme zde na mysli čistě hmotný prospěch.
- Tento pocit sdílají např. Ogunbible 2014, p. 148, a Adewuya, Ayodeji 2011. The effects of the Prosperity gospel in Africa (Chap. 19). In: Vinson Synan (ed). 2011. *Spirit empowered Christianity in the 21st Century*. Florida: Charisma House, p. 402.

- Soothill, Jane E. 2007. *Gender, Social Change and spiritual Power: Charismatic Christianity in Ghana*. Leiden: Brill, p. 41-42.
- Adewuya 2011, p. 407.
- Peters 2009, p. 143.
- Viz Jones, David. W. & Woodbridge, Russell. S. 2011. *Health, wealth & happiness: has prosperity gospel overshadowed the gospel of Christ?* Grand Rapids: Kregel Publications, p. 107-122.
- Pojem „duchovní socializace“ (spiritual socialization) znamená vrůstání jedince do duchovního společenství, mj. pozorováním a přejímáním vzorů chování od ostatních (pozn. překl.).
- Termínem „pozitivní vyznávání“ (positive confession) je označována víra v inherentní sílu vyřčeného slova, jež je schopna vyslovené obrátit ve skutečnost, tj. cosi jako právo na zázrak v případě, že člověk formuluje pozitivní očekávání (pozn. překl.). Viz Phiri a Maxwell 2007, p. 25; též Togarasei, L. 2011. The Pentecostal gospel of prosperity in African contexts of poverty: An appraisal. *Exchange*. 40 (4), p. 341.
- Olagunju, O. 2009. Health and wealth gospel in the context of poverty reduction in Nigeria. *Ogbomoso Journal of theology*. XIV, p. 141.
- Togarasei 2011, p. 338.
- Viz Peters 2009, p. 138; Phiri a Maxwell 2007, p. 24; Adegome, Afe. 2012. African Initiated Churches in Diaspora (Chap. 21). In: Bongmba, Elias Kifon (Ed).

2012. *African Religions*. 2012. MA: Blackwell Publishing Ltd., p. 312.
- Phiri a Maxwell 2007, p. 24. Viz též Douglas, E.T. 2005. *Traditional religion in the modern world*. North Carolina: McFarland & Co Inc Pub., p. 394; a Mbiti, John S. 1986. *Bible and theology in African Christianity*. Nairobi: Oxford University Press, p. 62.
- Thomas, Douglas. 2015. *African Traditional Religion in the modern World* (2nd Edition). Jefferson: McFarland & Co., p. 164.
- Adewuya 2011, p. 407.
- Gifford, Paul. 1990. Prosperity: a new and foreign Element in African Christianity. *Religion*. 20, p. 335.
- Mbiti 1986, p. 159.
- Peters 2009, p. 140. Viz též Maxwell, D. 1998. Delivered from the spirit of poverty? Pentecostalism, prosperity and modernism in Zimbabwe. *Journal of religion in Africa*. 28:3, p. 350-374.
- Evangelium prosperity je úzce spojeno s pentekostálními či charismatickými církvemi. Pentekostalismus má s evangeliem prosperity výrazné společné rysy.
- Martin, David. 2005. *On secularization*. London: Ashgate, p. 32, 43, 141.
- Freston, Paul. 2008. Globalization, religion, and Evangelical Christianity: a sociological meditation from the third world. Chap. 2. In: Kalu, Ogbu. 2008. *Interpreting Contemporary Christianity: Global Processes*

řít, a modernitou, lze uvažovat o třech různých dimenzích.

První dimenzí je migrace z vesnic do měst. Vidina prosperity je jedním z hlavních důvodů pro stěhování lidí z vesnic do měst, protože město je vnímáno jako symbol prosperity. Podle Tade Akina a Jonathana Bakera, „migrace ovlivnila změny sociálních, ekonomických, politických a ekologických podmínek a procesů.“²⁶ Příkladem je představa městské církve jako církve prosperující. Evangelium prosperity je tudíž do značné míry městským fenoménem. Například Gifford spojuje evangelium prosperity se „zbožnými podnikateli ze střední třídy velkých měst“,²⁷ a stejně tak Martin se domnívá, že pentekostalismus lze jednoznačně připodobnit k modernitě, pokud jde o okruh působnosti, který kromě dalšího zahrnuje sociální a geografickou mobilitu.²⁸ Podle Sung Kyu Parka se „městské charismatické církve rozrůstají hlavně kvůli velkému přílivu mladší generace, která se přestěhovala do center měst.“²⁹ Závěrem lze říci, že přesun lidí z venkova do měst je přesunem prosperity, jež je symbolizována jak městem, tak církví.

Druhá dimenze se týká prosperity církve jako instituce. Tlak na to, aby se církve organizovala jako korporátní struktura, neustále vzrůstá. Gathogo k tomu říká, že „představa o uspořádání církve jako korporátní struktury ovšem vyžaduje, aby církve měla jistou finanční základnu, pokud chce v tomto směru uspět. To nutí příslušné stoupence k vysokým donacím, aby se struktura zvládla uživit. A naopak, církve to ve snaze o udr-

žení její korporátní struktury vede k potřebě získávání prostředků.“³⁰

V africké eklesiologii se stalo významným fenoménem budování dobrého jména (značky).³¹ Jedním z důvodů pro to je silná konkurence mezi církvemi v Keni, což je už samo o sobě znakem korporace. Cecilia Lynchová tvrdí, že tato konkurence je tržním vztahem mezi věroučnými tradicemi, které soupeří o stoupence,³² což se velmi nápadně projevuje migrací z mainstreamových misijních církví do církví pentekostálních či charismatických.³³ Důsledkem je, že si církve osvojují tržní strategie, aby přitáhly nové členy, udržely si členy dřívější a jako církve rostly, a zdá se, že v tomto smyslu pentekostální či charismatické církve určují církvím mainstreamovým tempo. Park v této souvislosti poukazuje na to, že „zavedené misijní církve nemají jinou volbu, než se adaptovat na tyto neustálé změny náboženské atmosféry a přijmout do svého étosu charismatické prvky, v zájmu svého přežití a udržení vlivu ve svém prostředí.“³⁴

Církve si osvojují iniciativy „péče o zákazníka“ a kázání, jež jsou svým poselstvím pro členy přitažlivá,³⁵ masivně využívají propracovaných technologií, a pro marketingové účely se vděčně chopily masmédií. Korporátní sféra v některých případech zasponzorovala církevní aktivity nebo byla v různých církevních projektech partnerem. To jsou jen některé příklady kategorií prosperity přijímané církví ve městech, z nichž lze vyvodit, že aby církve ve městě přežila, musí se navázat na městské společenské struktury. Jinými slovy: církve, která si nero-

zumí s prosperitou, ve městě také nemusí přežít.

Třetí dimenzí jsou kapitalistické projekty, o kterých se zmiňuje Peters (viz výše). Gathogo k tomuto tématu uvádí, že historické³⁶ církve v Keni, jako jsou presbyteriáni, anglikáni, metodisté, katolíci a jiní, vlastní pozemky, penziony, hotely, dokonce i univerzity, jako jsou – mezi jinými – Keňská metodistická univerzita, Univerzita Sv. Pavla, Anglikánská univerzita a Presbyterní univerzita.³⁷ Tento názor sdílí i Ndyabahika, který tvrdí, že církve se oddala prosperitě a získávání bohatství skrze fundraising na církevní půdě, podniky a pozemky vlastněné církví.³⁸ Mnohé církve také začaly zakládat organizace pro poskytování mikroúvěrů, jako např. Savings and Credit Co-operatives (SACCO), jejichž členové zde mohou investovat nebo si půjčit peníze.

Argumenty uvedené v předchozím textu obracejí pozornost na všeobecně přijímané tvrzení, že evangelium prosperity je propagováno pouze pentekostálními či charismatickými církvemi. Z této diskuse jasně vyplývá, že evangelium prosperity není pouze jejich hájemstvím. Korporátní identita, kterou si církve vypůjčila, je indikací vztahu mezi prosperitou a pojetím evangelia, a každá církve, která se nepustila touto cestou, může být na okraji propasti.

Posun paradigmatu – od odporu k věcem světským k jejich oblibě

Další zajímavou dynamikou ve vztahu k evangeliu prosperity v Keni je proměna učení z poloviny 20. století, které zdůrazňovalo duchovní růst na úkor materi-

and Local Identities. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co., p. 276.

26 Akin, Tade & Baker, Jonathan (Ed). 1995. The migration experience in Africa. Uppsala: The Nordic Africa Institute, p. 11.

27 Gifford 1998, p. 335.

28 Martin 2005, p. 144.

29 Park, Sung Kyu. 2013. *Christian spirituality in Africa: biblical, historical and cultural perspectives from Kenya*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, p. 126.

30 Gathogo, Julius. 2011. *Responsible Church Leaders in Africa*. Lambert Academic Publishing, p. 4.

31 Angl. branding (pozn. překl.).

32 Lynch, Cecilia. 2014. Ethical paradoxes of faith-based aid in Cameroon and Kenya. (Chap. 11) In: Ndulo, Muna, Walle, Nicolas van de. (Ed) 2014. *Problems, promises and paradoxes of aid: Africa's experience*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, p. 274.

33 Lonsdale, John. 2009. Compromised Critics: religion in Kenya's politics. Chap. 2. In: Knighton, Ben. 2009. *Religion and politics in Kenya. Essays in Honor of a meddlesome priest*. New York: Palgrave Macmillan, p. 65; Counted, Victor. 2012. Youth in Pentecostal and charismatic churches and factors accounting for their attraction to Pentecostalism. Available

at: <https://www.academia.edu>; Knighton, Ben. 2012. Christian belongings in East Africa: Flocking to the churches. In: Farhadian, Charles. 2012. *Introducing World Christianity*. West Sussex: Blackwell Publishing Ltd., p. 28; Kalu, Ogbu. 2008. *African Pentecostalism: an introduction*. New York: Oxford University Press, p. 97.

34 Park 2013, p. 129.

35 Ogungbile 2014, p. 143.

36 Historickými církvemi jsou míněny ty církve v Keni, které byly zavedeny bílými misionáři v devatenáctém a dvacátém století.

37 Gathogo 2011, p. 4.

38 Ndyabahika, James F. 2004. The attitude of the historical churches to poverty and wealth: a challenge for African Christianity. Available at: http://biblical-studies.org.uk/pdf/ajet/23-2_199.pdf, p. 204.

39 Mbiti 1986, p. 159.

40 Ibid.

41 Termín je zde užíván ve smyslu spirituality, která je oddělená od materiálního bohatství.

42 Ndyabahika 2004, p. 206.

43 Viz Ogungbile 2014, p. 134.

44 Tomali, Emma. 2013. *Religions and developments*. Abingdon: Routledge, p. 112.

45 Harper, Michael. New Dawn in East Africa: the East African revival, *Christianity Today*, <http://www.christianitytoday.com>.

46 Mugambi, Jesse K. Ed 1992. *Critiques of Christianity in African Literature*. Nairobi: East African Educational Publishers Ltd., p. 143; Mwaura, Philomena Njeri. 2008. The role of charismatic Christianity in reshaping the religious scene: the case of Kenya (Chap. 14). In: Adogame Afe, Gerloff, Roswith. Hock, Klaus. (Ed) 2008. *Christianity in Africa and the African Diaspora: the appropriation of a scattered Heritage*. London: Continuum International Publishing Group, p. 183.

47 Church and Politics in East Africa (pozn. překl.).

48 Mugambi 1995, p. xv.

49 Muita, Isaiah. 2003. *Hewn from the quarry: Presbyterian Church of East Africa 100 years and beyond*. Nairobi: The Presbyterian Church of East Africa, p. 81.

50 Park 2013, p. 129.

51 Hocken, Peter. 1981. The Pentecostal-charismatic movement as revival and renewal. *Pneuma*, 3, p. 478.

52 Anderson, Allan Heaton. 2014. *An Introduction to Pentecostalism*. New York: Cambridge University Press, p. 201–202.

53 Lynch 2008, p. 274.

álního prospěchu. Mbiti poukazuje na to, že prezentace spásy v pojetí misionářů ze zámoří na mnoha místech kladla důraz na duchovní dimenzi, až zcela zanedbala tu hmotnou.³⁹ Dále poznamenává, že „určitý druh misionářů z Evropy a Ameriky hlásal omezující výklad spasení od hříchu, týkající se převážně duchovní záchrany. Ale spolu s četbou Bible afričtí křesťané postupně rozšířili svou interpretaci a uplatnění biblického pojetí spásy i mimo otázky hříchu a duše, at' už jsou sebedůležitější.“⁴⁰

Zde Mbiti vystupoval proti „oddělené spiritualitě“⁴¹ a propagoval holistické pojetí spásy přítomné jak v Bibli, tak v africkém světovém názoru. Ve dvacátém století byly zejména ve východní Africe křesťanské naděje akcentovány jako příprava na nebe⁴² a církve se vyznačovaly ztrátou zájmu o materiální bohatství⁴³, nebo, jak to nazývá Emma Tomali, „nepozemským přístupem, v němž se vyhýbají lpění na materiálních věcech, aby byly blíže Bohu.“⁴⁴ Dobrým příkladem této oddělené spirituality je Východoafrické probuzenecké společenství (East Africa Revival Fellowship), jež, jak poznamenává Michael Harper, má dopad dlouhodobější než jakékoli jiné probuzení v historii, takže dnes není ve východní Africe snad jediného představitele protestantských církví, který by jím nebyl nijak dotčen.⁴⁵ Členové tohoto společenství byli odrazováni od poskvrňování své spirituality věcmi z tohoto světa. Jesse Mugambi k tomu podotýká: „Pro probuzené byla politika špinavá a hříšná – dobrý křesťan se jí přece musí stranit. Dobrý křesťan nesmí vyhledávat materiální bohatství, protože křesťané si musí ukládat všechny své poklady v nebi!“⁴⁶

Poselství prosperity v atmosféře vytvářené touto spiritualitou nemohlo prosperovat ani náhodou. Proto je důležité důkladně zkoumat mechanismy, jež mohly vést k onomu posunu, který napomohl růstu evangelia prosperity v Keni. Je několik faktorů, na něž se lze odvolat ve snaze tento udivující posun vysvětlit. Přiblížíme si tři z nich.

Prvním faktorem je kontextuální teologie, jež zaznamenala rozvoj afrických teologií, které vyvolaly nutné změny v teologických paradigmatech. Vznikly tomu odpovídající teologie, jež reflektovaly evangelium, křesťanskou tradici a jejich vztah k Africké realitě. Těmito tématy se rovněž kriticky zabývali jednot-

liví duchovní. Dobrým příkladem je Henry Okullu, anglikánský biskup, který napsal knihu s názvem *Církev a politika ve východní Africe*⁴⁷, zabývající se oddělením od politiky, jak jej propagovali probuzenečtí kazatelé.

Jakkoli byla duchovní čistota zásadní, sociální, politické a ekonomické prostředí věřícího bylo rovněž důležité. To poskytlo prostor rozvoji afrických teologií. Nejpozoruhodnější je rekonstrukcionistická teologie, jež kladě důraz na roli křesťanské teologie ve společenské rekonstrukci Afriky tváří v tvář geopolitickým změnám. Africká rekonstrukce se musela vyrovnat s blížícím se Novým světovým pořádkem.⁴⁸

Druhým faktorem je snaha o ekonomickou soběstačnost církve v Africe. Úsilí afrických církví o ekonomickou nezávislost může být považováno za faktor, který vedl k výše zmíněnému posunu. Jako nejilustrativnější příklad můžeme uvést výzvu k moratoriu z roku 1971 připisovanou reverendu Johnovi Gatui z Presbyterní církve východní Afriky (PCEA). Po této výzvě PCEA například vyvinula koncept zvaný *Jitegemea*, což doslova znamená soběstačnost. Koncept se stal pracovní filosofií směřem k soběstačnosti a svépomoci v PCEA, kde si členové uvědomili, že církve musí být nadále podporována místními lidmi.⁴⁹ Ve snaze o ekonomickou soběstačnost si mnohé církve vybudovaly obchodní odnože, které měly rozvíjet program prosperity těchto církví. To zahrnovalo iniciativy na rozvoj projektů na podporu církve a její mise. Což je jedním z důvodů, proč se začalo s výše zmíněnými projekty, jak je uvádí Gathogo.

Třetím faktorem je charismatická obnova v 70. letech 20. století, jež byla podle Parka pro Afričany, kteří ve svých podmínkách hledali autentickou tvář afrického křesťanství, jakýmsi osvobozením.⁵⁰ Rozšiřování pentekostálních či charismatických církví v Keni bylo usnadňováno odlišnou teologií a stylem těchto církví, s důrazem na službu uzdravování a osvobození od zlých duchů.⁵¹ Charismatická obnova v Keni byla kontextuální spiritualitou, neboť poskytovala řešení jak pro duchovní, tak pro ostatní problémy člověka. Blížila se tak africkému světovému názoru, čímž se jevila jako lépe zasazená do kontextu než starší misijní církve.⁵² Jak již bylo zmíněno, pentekostální či charismatické hnutí, zvláště jeho teologie prosperity, se ukázalo být silou, která po-

mohla vyrovnat se s posunem od stranění se materiálního bohatství k holistickému chápání prosperity, čímž tomuto posunu vlastně napomohla. Poselství prosperity není již výhradní identitou pentekostálního či charismatického hnutí, neboť se stalo zásadní složkou křesťanské zvěsti v dnešní Keni. A právě z tohoto důvodu, mezi jinými, mnohé mainstreamové církve přijaly při svých pobožnostech za vlastní pentekostální či charismatické prvky.⁵³ Například modlitba za jednotlivce a jeho potřeby se v mnohých mainstreamových církvích stala součástí liturgie.

Závěr

V tomto pojednání jsme se pokoušeli otevřít diskusi o fenoménu evangelia prosperity v Keni. Oproti všeobecně rozšířenému názoru, že evangelium prosperity se v Keni daří díky socio-ekonomické realitě mnohých Keňanů, jsme se zde snažili ukázat, že toto evangelium se v Keni zabýdlo, protože v otázce prosperity jde ruku v ruce s africkým světovým názorem. V těsné souvislosti s tímto tvrzením jsme se pokusili podrobně prozkoumat častý názor, že evangelium prosperity je v Africe cizorodým prvkem. Co je pro Afriku nové, jsou skutečnosti spojené s modernismem, zvláště ve vztahu ke globalizaci, nikoli tedy celá ideologie prosperity a teologický posun od spirituality oddělené od materiálního bohatství k holistickému chápání prosperity. Zastáváme zde rovněž názor, že evangelium prosperity přetrvá, dokud bude církve muset vycházet ze svého kulturně-historického kontextu, a to nejen v Keni, ale v Africe obecně.

The Trend of Prosperity Gospel in Africa: A Kenyan Perspective

The paper is divided into four sections. In the first section, the author attempts to define possible understanding of the phenomenon of prosperity gospel in light of the Kenyan context. In section two the author examines the common notion that prosperity gospel is foreign to African Christianity. In the third section, the author discusses the question how modernity has redefined prosperity gospel in Kenya. In the final section, the author looks at the theological shift as far as prosperity gospel is concerned, the shift from “hating the world” to “loving the world”. The author of this paper suggests that prosperity gospel is here to stay as long as the church in Kenya (and in Africa generally) aspires to be relevant in its context.

Steven Apollo Kariuki Warui, B. D., M. Th., je členem Východoafrické presbyterní církve. Vystudoval teologii na St. Paul's University v Nairobi-Limuru v Keni (B. D.) a misiologii na University of South Africa v Pretorii v Jihoafrické republice. Působí jako farář pro mládež.

Dům tří monoteistických náboženství: naděje a pochybnosti

MEZINÁBOŽENSKÁ AGORA V BERLÍNĚ

Ruth J. Weiniger

Petrské náměstí (Petriplatz), kde stál pravděpodobně nejstarší berlínský kostel, je již několik let místem velkých nadějí, které však stále zůstávají v mlhách: má zde vzniknout mezináboženská sakrální budova, nazvaná „House of One“ (Dům Jednoho) a spojující pod jednou střechou kostel, synagogu a mešitu. Má jít o tři oddělené bohoslužebné prostory, středem budovy má být velký prostor pro společné setkávání, sloužící zároveň jako studovna.

Roku 2012 byla vyhlášena mezinárodní architektonická soutěž. Vyhrála ji společnost Kuehn Malvezzi. Velkorysá stavba s obrovskou skleněnou koulí, ukrytou ve věži a přivádějící světlo do centrálního sálu bude příznačně pokryta (dnes opět módní) pruskou cihlou. Projekt vzbudil nadšení a noviny *Frankfurter Allgemeine Zeitung* jej označily za „Lessingovy tři prsteny v architektuře“.¹ Lessingovský symbol tří prstenů se objevil i na stránkách sdružení „House of One“.² Zdálo se, že Berlínu brzy přibude další architektonická pozoruhodnost a turistická atrakce. Iniciativa však narazila na nedostatek financí. Na první pohled se zdá, že problém je pouze v nedostatečné publicitě,³ ale při bližším pohledu zjistíme, že spočívá hlouběji ...

V režii

„mezináboženských profesionálů“

Myšlenka „House of One“ vznikla v letech 2008–2009,⁴ krátce poté, co bylo během společných jednání mezi evangelickou církví a městským úřadem rozhodnuto o opětovném vybudování sakrální stavby. U zrodu myšlenky stáli farář Gregor Hohberg, rabín Tovia Ben-Chorin a imám Khadir Sanci.⁵ Někdejší kostel sv. Petra padl koncem 2. světové války za oběť bombardování. Po rozdělení města se ocitl ve východní části, jeho ruiny byly roku 1959 zestátněny a roku 1964 strženy.

Všichni tři protagonisté jsou tak či onak zapojeni do mezináboženského či ještě širšího pojetého dialogu: liberální rabín Tovia Ben-Chorin je synem němec-

ko-izraelského novináře a religionisty Shaloma Ben-Chorina, který se mezináboženským dialogem zabýval již od 60. let. Jeho syn Tovia se do projektu zapojil jako hlava berlínské židovské (převážně reformní) komunity.⁶ Gregor Hohberg je evangelický farář sboru při Mariakirche, kde pořádal mezináboženská i nábožensko-sekulární setkání a kde se také koná řada akcí, jež by se měly později přesu-

Vizualizace „Domu Jednoho“.

Zdroj: <http://house-of-one>.

nout do „House of One“.⁷ Imám Khadir Sanci pochází z turecké muslimské komunity a v rámci působení na Postupimské univerzitě se kromě jiného zabývá i srovnávacími studiemi křesťanství a islámu.

Do přípravné skupiny patří ještě člen mariakirchenského staršovstva Roland Stolte, muslimka Berrin Ileri a židovka Barbara Wittig, tvářemi projektu však zůstali tři náboženští profesionálové. Všichni jsou reprezentanti liberálních komunit, přinejmenším dva lze zároveň označit za „profesionály mezináboženského dialogu“. Všichni tři čelili kritice ze strany konzervativnějších členů svých komunit. Od samého počátku se nabízela také otázka, zda má evan-

gelický farář zastupovat všechny křesťany, liberální rabín všechny židy a sunnit-
ský imám všechny muslimy. Tuto kompetenční otázku řešili primárně deklarací otevřenosti všem, kdo jsou ochotni k vzájemnému setkávání a dialogu, především v dokumentu nazvaném Charta.⁸

Váhání a pochybnosti

Celý projekt má nicméně několik slabín, které před rokem v článku pro *Neue Zürcher Zeitung* s podtitulkem „Židé, křesťané a muslimové pod sakrální střechou“ trefně shrnul komentátor Joachim Güntner.⁹ Uprostřed sekulárního západního velkoměsta, které je samo jednou velkou platformou pro setkávání nejrozličnějších kultur a subkultur, má vyrůst prostor, určený dialogu příslušníků tří západních monoteistických náboženství. Podle Güntnera to působí jako snaha o sebepotvrzení těch jejich příslušníků, kteří jsou otevření dialogu s (přinejmenším) dalšími dvěma náboženstvími. A dodejme, kteří mají důvod cítit se ve svých domácích komunitách v menšině. Ostatně, prostory náboženských komunit uprostřed pestrého Berlína označuje Güntner za „kryty“.

Otázkou je, k čemu má tento nový sakrální prostor sloužit. V přepestrém berlínském prostředí může stavba takového domu působit jako pokus o vytvoření jakési koalice liberálně smýšlejících monoteistů: na jedné straně proti fundamentalistům a konzervativcům ve vlastních řadách, na druhé straně jako nové útočiště ve všeobecné různosti a se-

kularitě vládnoucí všude kolem.

V Chartě hnutí se navíc objevuje jeden důležitý pojem, a to kultura, k jejímuž vytváření se autoři tohoto dokumentu cítí být zavázáni. Tato kultura je charakterizována jako „kultura nenásilí a úcty k veškerému životu“ („Kultur der Gewaltlosigkeit und der Ehrfurcht vor allem Leben“), „kultura solidarity“ („Kultur der Solidarität“), „kultura respektu“ („Kultur des Respekts“) a „kultura rovnoprávnosti“ („Kultur des Gleichberechtigung“). Právě tento pojem, a ještě více jeho specifikace v textu Charty, ukazuje, jak nejasná je hranice mezi náboženským a společensko-politickým rozměrem celého projektu.

Další neznámou zůstává, zda se kolem této stavby vytvoří také stabilní komunita či komunity; jaký budou mít její či jejich členové vztah ke svým „mateřským“ komunitám? Opustí je, nebo dokáží svůj čas dělit mezi obě skupiny? Navíc nelze vyloučit, že zastoupení některé z nich bude výrazně slabší; jak by to ovlivnilo skupinovou dynamiku „House of One“?

Tyto a další otázky zjevně napadají i sponzory, kteří tak o projekt nejeví velký zájem. Rizika zjevně převažují nad příležitostmi k sebe prezentaci a do hry vstupuje silnější „konkurence“ jako např. Dům náboženství („Haus der Religionen“) na Evropském náměstí v Bernu,¹⁰ neomezuje se jen na západní monoteistická náboženství.

Hnutí se proto od minulého roku pustilo do crowdfundingové kampaně, umožňující darovat malé částky (lze přispět např. symbolickou koupí jedné cihly za 10 Euro). Na realizaci stavby je však potřeba získat 43 milionů Euro. „House of One“ také vstoupil na sociální síť.¹¹ Na nich je zřejmá ještě větší otevřenost dalším náboženstvím, mezi příspěvky lze najít např. citáty M. Gándhího nebo přání pársům ke svátku Nourúz.¹² Mezi zprávami však převažují informace o akcích hnutí „House of One“, které se stále konají v Mariakirche.

Ze zpráv se navíc zdá, že je potřeba stavět rychle, protože pozemky v Berlíně jsou drahé a v těsné blízkosti už začala výstavba luxusního hotelu.¹³ ■

Poznámky

- 1 Viz Dieter Baretzko: Lessings Ringparabel wird zum Architektur, FAZ, 14. 9. 2012, dostupné na URL <http://www.faz.net>.
- 2 Drei Religionen. Ein Haus, *The House of One*, dostupné na URL <http://house-of-one.org/de/idee>.
- 3 Informace o projektu se v médiích začaly masivně šířit až v době, kdy byl jasný výsledek architektonické soutěže a podoba plánované stavby.
- 4 Zdroje se různí. Podle německé Wikipedie měly diskuse o opětovné výstavbě začít roku 2009, podle stránek *The House of One* roku 2008. Rozdíl lze vysvětlit tím, že iniciativa při hledání vhodného místa začala o pozemku na Svatopetrském náměstí uvažovat již při svém vzniku.
- 5 Jména uvádíme v podobě odpovídající německým stránkám *The House of One*.
- 6 Tovia Ben-Chorin tento úřad zastával v letech 2009–2015. V rozhovoru pro německý rozhlas se mimo jiné vyjádřil, že „miluje ateisty“. Viz: Rabbiner Tovia Ben-Chorin: „Ich liebe Atheisten“, *Deutschlandfunk*, 7. 12. 2015, dostupné na URL <http://www.deutschlandfunk.de>.
- 7 Viz stránky sboru *St. Petri – St. Marien mitten in Berlin*, dostupné na URL <http://www.marienkirche-berlin.de>.
- 8 Ke stažení ve formátu PDF na URL <http://house-of-one.org/de/idee>.

⇒ Ostatní poznámky jsou v rámečku vpravo.

Zpráva z konference transpersonálního hnutí

TRANSFORMACE VNITŘNÍ I VNĚJŠÍ

Jiří Motl

Ve dnech 23. a 24. dubna 2016 proběhla v Praze první *Česká transpersonální konference* a zaměřila se na téma *Revoluce vědomí a vnitřní transformace*. Konala se v reprezentativních prostorách Národního domu na Vinohradech, zúčastnilo se asi tisíc návštěvníků. Pořádalo ji několik organizací, které mají blízko k transpersonálnímu hnutí. K inspiračním zdrojům tohoto hnutí patří astrologie, neošamanismus, hinduismus, Jungova psychologie atd. Transpersonální hnutí má řadu prvků společných s hnutím New Age, pro obě hnutí je typický synkretismus, kritika tradičních církví, inspirace východními tradicemi, důraz na mimořádné náboženské prožitky a rozšiřování vědomí.

Hlavním přednášejícím konference byl Stanislav Grof, který je jedním ze zakladatelů transpersonální psychologie a dodnes patří k nejvýraznějším postavám tohoto hnutí. Již u vstupu do budovy jsme se střetli se Stanislavem Grofem, vzhledem k tomu, že je mu již úctyhodných 85 let, překvapil nás fyzickou i mentální vitalitou. Ve své přednášce Stanislav Grof prezentoval své návrhy na reformu psychiatrie, psychologie a psychoterapie.

Konference obsahovala několik bloků, které se k sobě vztahovaly jen volně. Spektrum přednášek bylo od přísně vědeckých vystoupení, až po vystoupení čistě náboženská. Škoda, že pořadatelé jasněji neoddelili tato vystoupení, protože posluchač mohl být zmaten, zda daný přednášející hovoří z pozice vědce, nebo z pozice věřícího.

Prof. Stanislav Grof na konferenci.

společnosti. V příspěvcích se také často vyskytovalo téma krize, která byla nahlížena jako příležitost k růstu. Stanislav Kudrle aplikoval transpersonální optiku na problematiku závislostí, k závislosti přistupuje jako k formě psychospirituální krize. Michael Vančura prezentoval koncept psychospirituální krize, který může mít společné příznaky s psychózou. Milan Hrabánek představil možnosti využití holotropního dýchání ve vodě při zpracování porodního traumatu. Tato nová metoda prý lépe simuluje podmínky v děloze, a tak lépe umožňuje prožít porodního traumatu. K rizikům spojeným s holotropním dýcháním transpersonalisté říkají, že každý máme nějakého vnitřního průvodce, který nám nedovolí otevřít něco, co bychom pak nevládli zpracovat.

K rizikům spojeným s holotropním dýcháním transpersonalisté říkají, že každý máme nějakého vnitřního průvodce, který nám nedovolí otevřít něco, co bychom pak nevládli zpracovat.

Transpersonální psychologie a psychoterapie

V tomto bloku se diskutovalo téma absence přechodových rituálů v západní

Psychadelická zkušenost: od neurobiologie k terapii

Tento blok byl věnovaný výzkumu psychedelik pod taktovkou České psyche-

- 9 Joachim Güntner: Das geplante «House of One» in Berlin: Juden, Christen und Muslime unter einem sakralen Dach, *Neue Zürcher Zeitung*, 11. 5. 2015, dostupné na URL <http://www.nzz.ch>.
- 10 *Haus der Religionen – Dialog der Kulturen*, dostupné na URL <https://www.haus-der-religionen.ch>.
- 11 *House of One Berlin*, dostupné na URL <https://twitter.com>.
- 12 *House of One Berlin*, dostupné na URL <https://facebook.com>.

- 13 Uwe Aulich: *Auf Berlins historischem Gründungsort wird ein Apartment-Hotel gebaut*, *Berliner Zeitung*, 12. 5. 2016, dostupné na URL <http://www.berliner-zeitung.de>.

Mgr. Ruth J. Weiniger, Th. D. (*1982), absolvovala studium religionistiky na Filosofické fakultě Univerzity Pardubice a doktorát získala na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

delické společnosti, která se věnuje osvětové činnosti a usiluje o změnu legislativy ve vztahu k tradičním formám psychedelik (LSD, psilocybin atd.). Filip Tylš ve své přednášce poukázal na fenomén „rozpouštění ega“, k němuž často dochází během řízené intoxikace psilocybinem. Rita Kočárová posluchačům zprostředkovala své zkušenosti z centra Ta-kiwasi v Peru, kde využívají k léčbě závislosti halucinogen zvaný ayahuasca. Tomáš Páleníček prezentoval výsledky výzkumu, v němž dvacet osob podstoupilo intoxikaci psilocybinem – citovány byly zajímavé výroky pokusných osob. Petr Winkler posluchače provedl historií výzkumu psychedelik v ČR. Vrcholem tohoto bloku přednášek bylo vystoupení prof. Jiřího Horáčka, který osvětloval problematiku vztahu mozku a lidské mysli. Jeho vystoupení bylo vtipné a mělo u posluchačů velký ohlas. Členové týmu profesora Horáčka představovali výsledky výzkumů, které realizují v Národním ústavu pro duševní zdraví. Výsledky studií naznačují slušný terapeutický potenciál psychedelické zkušenosti, ale i možnosti využití psychedelik k osobnostnímu rozvoji a podněcení kreativity. Psychedelická zkušenost může podle přednášejících přispět k pozitivní transformaci ega. Jeden z přednášejících se vyjádřil, že budeme v budoucnosti vnímat zákaz psychedelik jako kulturní barbarství.

Integrální světónázor a nová kosmologie

Součástí transpersonálního hnutí je pokus o vytvoření nové kosmologie (někdy nazývané „teorie všeho“). Tato kosmologie se snaží integrovat astrologii, teorii archetypů, existenci andělských bytostí a jiných aspektů New Age spirituality.

Spiritualita, věda a nové horizonty poznání

V tomto bloku byla diskutována otázka nenáboženské spirituality a vztah vědy a spirituality. Tohoto panelu se účastnil ekonom Tomáš Sedláček, religionista Ivan Štampach, mecenáš Václav Dejčmar, geolog Václav Cílek a kulturoložka Kamila Němečková. Kamila Němečková v diskusi prosazovala pozici splynutí spirituality a vědy. Zvláště zajímavé bylo vystoupení Václava Cílka, který šel odvážně proti duchu celé konference, když se vymezil vůči pojmu nenábo-

ženské spirituality, který naznačuje, že náboženství je něco překonaného, ne-svobodného, mělkého atp. Václav Cílek také poukázal na rizika spojená se splynutím vědy a náboženství. Vyvážený pohled představil také Ivan Štampach, který připustil možnost, že se věda inspiruje náboženstvím a naopak. Tomáš Sedláček ve svém vystoupení poukázal na implicitní prvky spirituality v ekonomii. Jako obvykle bylo jeho vystoupení vtipné, propojenost ekonomie a spirituality např. přirovnal k prorostlému bůčku.

Původní domorodé medicíny a techniky práce s vědomím

Poslední blok poukazoval zejména na léčivý potenciál technik, které se inspirují šamanismem.

Dále byly součástí konference různé workshopy, kde se například meditovalo, návštěvníci mohli zakusit „léčivé energie“ hudebních nástrojů atp. V rámci workshopů bylo také poutavé vystoupení Jana Šikla, který vystupoval z pozice katolíka a psychoanalytika, který je v dialogu s transpersonální psychologií. Hned na začátku své přednášky se vymezil vůči převládajícímu duchu konference a upozornil na to, že mu není blízký důraz na revoluci vědomí, a že on spíše sleduje změny pomalé a plynulé, přihlásil se v tomto směru k pojmu transformace.

Shrnutí

Ambicí transpersonalistů je nastartovat spirituální revoluci, která by proměnila celou společnost i vědu. Věda nového věku by přitom byla propojena s transpersonální spiritualitou. Transpersonalisté tvrdě kritizují současnou vědu, ale tato kritika je často povrchní a nepodložená. Kupříkladu Stanislav

Grof se ve svém příspěvku dopustil několika nepatřičných poznámek na účet současné vědy. Vyjádřil se například, že pro psychiatrii je každý mimořádný spirituální prožitek patologií, prý každému člověku s takovými prožitky hrozí, že dostane diagnózu na doživotí. Psychiatrie, vůči které se Grof takto vymezuje, již neexistuje (pokud vůbec někdy existovala). V dnešní době probíhá celá řada programů, které se snaží bojovat proti tzv. stigmatizaci a usilují o vyvrácení předsudků spojených s duševními poruchami a psychiatrií. Stanislav Grof v tomto směru nepřispívá k destigmatizaci psychiatrie. V podobném duchu jako o psychiatrii hovořil ve svém příspěvku o antropologii, antropologové prý vnímají šamany jako schizofreniky. Opět bychom v odborné literatuře jen těžko hledali antropology, kteří toto tvrdí.

Transpersonální hnutí se snaží formulovat nový světónázor, který by byl univerzální. Svými snahami o vytvoření tzv. integrální kosmologie jdou proti pluralismu, který se v západním světě prosazuje. Postmoderna zpochybnila meta-příběhy modernity a vybídla k respektu různých pohledů na svět. Transpersonální psychologie se opět snaží překonat tento pluralismus a vytvořit inkluзивistický metapříběh, který zahrne všechna náboženství. Jde o limitovanou pluralitu v rámci transpersonalistických mantinelů. Tento inkluзивismus se odráží v transpersonalistických výrociích o různých náboženských tradicích, ke kterým přistupují tak, jakoby jim rozuměli lépe než ony samy. Ve svém boji proti institucionalizovanému náboženství také zapomínají na to, že náboženské instituce často zakládaly osobnosti, o kterých sami mluví jako o následovnících mystiků (sv. František, Terezie z Ávily atp.).

Na konferenci je třeba ocenit zejména pestré složení přednášejících, které zajišťovalo dobré podmínky dialogu. Duchovně hledající lidé zde mohli získat nové podněty pro svou spirituální transformaci. Domnívám se, že techniky rozvíjené transpersonalisty mohou u mnohých lidí přispět k osobnímu růstu. ■

Mgr. Jiří Motl (*1978) – religionista, věnuje se psychologii náboženství, zabývá se vztahem duševní nemoci a náboženství, Gestalt terapií, učí na HTF UK, FF UK a TU Liberec.

Nástin religionistického výkladu tvorby a sdílení konspiračních teorií

KONSPIRÁTOŘI A KONSPIRACISTÉ

Zdeněk Vojtíšek

Konspirační teorie jsou nejpozději od Velké francouzské revoluce důležitou součástí veřejného života západních společností. Jejich vliv na politické dění je v posledních desetiletích ohromný nejen v západních společnostech. Jsou doslova globálním fenoménem. Jejich tvorba a sdílení má také náboženský rozměr.¹ Cílem tohoto článku je navrhnout výkladový model konspiracismu, formulovaný jako soubor deskriptivních tezí. Předložený výkladový model by mohl povzbudit českou odbornou diskusi o tomto jevu a zvláště o jeho náboženském rozměru.

Rozsah článku nedovoluje podepřít jednotlivé teze konkrétními citáty z konspiračnické literatury či videí, a předložené teze jsou tedy samozřejmě otevřeny upřesňování, doplňování a vyvracení.

Pojmy

V české diskusi o tvorbě a sdílení konspiračních teorií dosud nejsou ustáleny termíny. Přimlouvám se za používání termínu „konspiracismus“ jako obdoby běžného anglického „conspiracism“ a za odvozeniny „konspiracista“ a „konspiracistický“. Tyto pojmy jsou novotvary, jež umožňují významově odlišit od běžně užívaných výrazů „konspirace“ (spiknutí), „konspirační“ (týkající se skutečného či domnělého spiknutí) a „konspirátor“ (spiklenec).

Vymezení pojmu „konspiracismus“

Konspiracismem rozumím přesvědčení o záměrně skryté podstatě a souvislosti historických a společenských jevů, tedy o existenci spiknutí (konspirace), které tuto podstatu a souvislosti udržuje v tajnosti před ostatními lidmi. Jako konspiračistu můžeme označit nositele tohoto přesvědčení. Ale obvykle nejde jen o přesvědčení: jeho důsledkem totiž bývá snaha tuto (údajnou) skrytou podstatu jevů a skryté souvislosti mezi nimi odhalovat. Do pojmu „konspiracismus“ proto navrhují zahrnout také jednání, které z tohoto přesvědčení může vyplývat, především zápas proti (snad domnělému) konspiračnickému či konspiračnickému prostřednictvím odhalování (údajných) konspirací.

Toto základní vymezení se zdržuje soudu ohledně reálné existence skryté podstaty a skrytých souvislostí jevů stej-

ně jako ohledně reálné existence konspiračnických a platnosti konspiračních teorií. Když je tedy nadále řeč o „tvorbě konspiračních teorií“, je třeba upozornit, že konspiracista by hovořil o tomtéž jako o „odhalování konspirací“, a zároveň připustit, že se o „odhalování konspirací“ může (alespoň v některých případech) skutečně jednat.

Toto vymezení můžeme upřesnit v deseti navzájem propojených vysvětlujících poznámkách:

1. Psychologickým základem konspiracismu je přesvědčení, že – co se týče veřejného dění – skutečnost není taková, jak se jeví. Jinými slovy: konspiracista je přesvědčen, že opravdu rozhodující síly a faktory působí za „kulisami jeviště tohoto světa“. Anebo: způsob, jímž „se odvíjejí“ veřejné dějiny, má jiné činitele, než jak se na veřejnosti zdá: vše je jinak a nic není, jak se zdá.² – Z toho základního psychologického nastavení vyplývá:
2. Konspiracisté mají potřebu „čist znamení času“, tedy odhalovat skryté skutečnosti a neobvyklé souvislosti a přinášet pro ně důkazy. Potřeba „čist mezi řádky“ možná vychází z jejich fundamentální nedůvěry ke společenskému řádu a k jeho vládnoucím, hospodářským a mediálním elitám, každopádně jim ale umožňuje, aby se sami stali elitami jiného typu. Tedy:
3. Konspiracisté jsou „vidoucími“, vyvolenými či zasvěcenými do tajemství, každopádně oddělenými od většiny, již tvoří ti, kteří pravou skutečnost nevidí či před ní zavírají oči. Konspiracisté

předpokládají, že tato většina si částečně sama zvolila cestu nevědomosti, částečně je ale v nevědomosti záměrně udržována, a to konspiračnickými, kteří chtějí své působení „za kulisami“ skryt.

4. Vlastní postavení elity je patrné na zdůvodnění, proč zrovna oni (konspiracisté) se vyhnutí pastem konspiračnických. Odpovědi poukazují na pílí konspiračnických, kteří se nespokojí s běžnými, lehce dostupnými informacemi a jejich obvyklými výklady, na přístup konspiračnických k tajné informaci, anebo na jeho schopnost odolat „vymývání mozků“, organizovanému konspiračnickému.³ Z těchto dvou posledních bodů také vyplývá morální rozměr, který ke konspiracismu nevyhnutelně patří:

5. V obraze světa konspiračnických je přítomný zápas, v němž oni sami stojí proti konspiračnickým. Podle konspiračnických mohou být záměry konspiračnických a důvody jejich konspirací různé (zbohatnout, ovládnout, vyhubit apod.), ale každopádně jsou morálně neospravedlnitelné. Naopak mravním jednáním je v očích konspiračnických odhalování konspirací jako základní a nejdůležitější, pokud ne jediný způsob, jak zabránit uskutečnění morálně pochybných cílů konspiračnických. Morální rozměr způsobuje, že konspiračnické spatřují v těch, kdo (údajně) konspiračnickují, nepřítel. Jedná se tedy o zápas, a to zvláštního druhu:

6. V očích konspiračnických tak mezi sebou bojují síly zla a dobra, a to totálně, bez možnosti uzavření příměří či dosažení kompromisu. Tento totální boj se zdá být obdobou mýtického zápasu Zla a Dobra. Konspiračnický nepřítel je tedy demonizován. Konspiračnické si tak osvojují dualistické vidění skutečnosti.

7. Kosmická povaha zápasu vzájemně propojuje různé události a nenechává prostor pro náhodu a různorodost příčin jednotlivých dějů. V obraze světa konspiračnických tedy mnohé vzájemně souvisí, možná dokonce vše souvisí se vším. Tím se naplňuje jeden z definujících znaků konspiracismu: předpoklad skrytých souvislostí mezi různými jevy. Jak napsal vlivný americký evangelikální konspiračnický Pat Robertson, události veřejné politiky nejsou „žádnou nepředvídatelnou souhrou okolností nebo souhrou náhod, což je názor, který je nám obvykle vnucován. Všechno to je plán.“⁴

Tento článek prošel recenzním řízením.

8. Dualistické vidění a totální povaha zápasu Dobra se Zlem oslabuje možnost částečného angažmá a nutí konspiracisty, aby zápas vedli s plným nasazením. Konspiracismus tedy nebývá nezávaznou volnočasovou aktivitou, nýbrž posláním, k němuž je konspiracista zavázán svědomím. Z toho vyplývá jeho společenský aktivismus ve formě šíření konspiračních teorií. Aktivismus pak přispívá k tomu, že falzifikace konspiračních teorií je v podstatě nemožná:

9. O konspiracismu totiž můžeme hovořit jen tehdy, když konspirační teorie nelze vyvrátit, protože každý pokus o zpochybnění je považován za dílo konspirátorů.⁵ Navzdory tomu, že konspiracisté hovoří o důkazech a shánějí je, konspiracismus je spíše vírou. Konspiracista hledá důkazy k podepření své konspirační teorie a vyhýbá se těm, které by ji zpo-

chybňovaly. „Konspirační teorie nejsou ze své podstaty vědecké teorie, spíše se jedná o určitý druh přesvědčení, spekulace či hypotézy.“⁶

10. Práce s fakty je spíše náboženská než vědecká: je těžké věřit konspiracistovi, že mu jde o zjištění skutečnosti; spíše se zdá, že motivem sběru faktů je potvrzení předem vytvořené teorie.⁷ Konspiracismus tak připomíná „lidovou vědu“ podobnou např. ufologii, záhadologii nebo kreacionismu, tedy aktivitám, které mívají náboženský charakter (ať už explicitní nebo implicitní). „Lidová věda“⁸ napodobuje skutečnou vědu: také konspiracismus má poznámkový aparát, často se ovšem odvolává na jiné konspiracisty, a pokud se odvolává i na vědecké autority, často se jedná o vědce v jiných oborech, než je ten, který hraje roli v konspirační teorii. Konspiracisté spolu také po-

lemizují a vzájemně se odsuzují, ale obvykle jen tehdy, když některý z nich vytvoří velmi nepravděpodobnou teorii.

Těmito deseti body vymezený pojem konspiracismus není daleko od pojetí Barkunova: podle něj je konspiracismus vírou, že mocné, skryté a zlé síly ovládají lidské osudy.⁹ V každé konspirační teorii Barkun nachází tři principy: (1) nic se neděje náhodně; (2) nic není tak, jak se zdá; (3) všechno je spojeno se vším.¹⁰

Ovšem mimo takto vymezený konspiracismus zůstávají konspirační teorie, které se týkají jednoho jevu a postřádají předpoklad skrytých souvislostí mezi různými jevy. Za konspiracistu se tedy zdráhám označit člověka, který pochybuje o pravdivosti oficiálního zdůvodnění určité konkrétní události a kdo tyto své pochybnosti neučiní součástí všezahrnující a vševysvětlující teorie. Jinými slovy: mám za to, že osvojení prvního typu z Barkunovy typologie konspiračních teorií¹¹ není dostatečným důvodem pro přiřazení ke konspiracismu.

Otázka konspiracismu a náboženství
Nehledě na to, zda se konspiracista hlásí k některé duchovní tradici či zda se konspirační teorie týká příslušníků některého náboženství, konspiracismus můžeme interpretovat jako fenomén náboženský, a to i tehdy, pokud v chápání konspiracisty chybí úvaha o nadlidských aktérech kosmického zápasu, jehož se účastní. Zdá se, že konspiracismus naplňuje přinejmenším některé funkce náboženství, takže je možné uvažovat o něm jako o implicitním náboženství:

Jak je uvedeno výše v bodech 9 a 10, konspiracistický přístup ke světu je vlastně náboženský: jako by v konspiračních teoriích byli staří bohové nahrazeni mocnými lidmi či skupinami.¹² Konspiracisté ovšem nedávají svým teoriím status zjevení ani nechtějí, aby byly přijímány vírou,¹³ a sami své jednání nepovažují za náboženské. Pokud je tedy možné hovořit o náboženství, jedná se o náboženství implicitní.

Konspiracistický obraz světa, jak je naznačen výše v bodech 1, 2, 5 a 7, je dualistický a apokalyptický, což ho (spolu s dalšími znaky) staví velmi blízko křesťanskému premilenialismu v jeho dispenzacionalistické (fundamentalistické) verzi.¹⁴ Doslovné chápání některých textů křesťanského kánonu (především knihy Zjevení) totiž samo tvoří mode-

Antisatanistická panika,

která v západních společnostech proběhla v 80. a 90. letech minulého století, má své pokračování snad výhradně v rámci konspiracismu. Příčinou paniky je přesvědčení o existenci světové satanistické sítě, do níž jsou zapojeni nejen aktivní satanisté, ale i jejich ochránci v policii, státních úřadech, vládách i královských rodinách. V této síti má docházet k satanistickému rituálnímu zneužívání dětí a k dalším kriminálním a mravně odsouzeníhodným činům. Důkazy těchto činů nacházejí psychoterapeuti, evangelikální pastoři a aktivisté ve svědectví obětí, které si na svou účast při satanistických rituálech vzpomínají. Kvůli hrůznosti byly tyto vzpomínky v mysli obětí po léta potlačovány a teprve pod vlivem pomáhajících lidí si je oběti vybavily. Důkazem existence satanistického spiknutí je pak to, že tyto kriminální činy nebyly policejními sbory jednotlivých zemí vyšetřovány a z vůle mocných členů satanistické sítě se důkazy potvrzující tyto vzpomínky nezachovaly.

Panika, vyvolaná přesvědčivostí vzpomínek na satanistické rituály, měla v 80. a 90. letech nejzávažnější důsledky v jednání sociálních pracovníků, policie a soudů. V některých zemích (ve Spojených státech, Kanadě, Velké Británii, Novém Zélandu, Austrálii či Holandsku) byly děti rodičům dočasně odebrány na základě pouhého oznámení o satanském rituálním zneužívání v rodinách. Tyto úřední postupy děti i jejich rodiče a další příbuzné zvláště v některých případech těžce poškodily.

V důsledku antisatanistické paniky se v 90. letech 20. století rozhořela s velkou intenzitou odborná debata především mezi psychology. Diskutována byla vhodnost technik, jimiž terapeuti pomáhají svým pacientům vyvolat potlačené vzpomínky na zneužívání v dětství. Byla vyslovena podezření, že nezanedbatelná část těchto potlačených vzpomínek má základ v terapeutových intervencích spíše než v realitě. Někteří psychologové se zastávali těch, kdo byli na základě údajných potlačených vzpomínek obviněni z kriminálních činů nebo postiženi rozvratem rodinných vztahů, a pokusili se proto popsat syndrom falešných vzpomínek jako duševní nemoc, jíž pacienti podle jejich mínění trpí, když si vymýšlejí, nebo aspoň dramatizují své příběhy, jako by to byly vzpomínky. Existence syndromu nakonec nebyla odbornou obcí jednoznačně přijata, ale upozornění na nezodpovědnou práci některých psychoterapeutů přece jen silně omezilo počet případů takových obvinění.

Víra v nezpochybnitelnou pravdivost vyvolaných vzpomínek, a tím i v existenci satanistického spiknutí, v současnosti „žije“ patrně jen mezi konspiracisty.

Zdeněk Vojtíšek

lovou konspirační teorii. Barkun upozorňuje, že apokalyptický diskurs má k diskursu konspiracistickému velmi blízko a konspiracismus predisponuje k apokalyptickému milenialismu a naopak.¹⁵ Podobně to vidí i klasik studia milenialismu Norman Cohn: „Neustále narážíme na tutéž zvláštní apokalyptickou atmosféru s náznaky jakési gigantické poslední bitvy, v níž budou zničena démonická vojska, svět osvobozen od chobotnice, která jej rdousí, a po níž nastane počátek nového věku.“¹⁶ Obzvláště těsné je propojení konspiracismu a milenialismu v nacházení různých „znamení“.

Dualismus v obraze světa podněcuje náboženský étos: ve světě rozděleném na „my“ a „oni“ bojujeme „my“ slabší proti „nim“, kteří jsou silnější; „my“ ovšem máme za mocného spojence pravdu. Zdá se, že pro (alespoň některé) konspiracisty je tato pravda vlastně transcendentní, absolutní Pravdou.

Prožívání podobné náboženskému se někdy projevuje i na začátku působení jednotlivých konspiracistů, když procházejí zkušeností podobnou evangelikálnímu obrácení (konverzi). Jak píše Pipes, většina z těch, kteří si osvojili konspiracistická přesvědčení, na to „vzpomínají jako na procitnutí, během něhož si uvědomili svou předchozí a beznadějnou naivitu. ‚Teď vidíte všechno úplně jinak,‘ prohlašuje jeden Američan. ‚Ten letáček změnil můj život,‘ hlásí bývalý příslušník krajní levice poté, co si přečetl antisemitský traktát, až se mi z toho zatočila hlava.“¹⁷

Jak je uvedeno výše v 8. bodě, konspiracismus je stejně jako náboženství schopen zaujmout „srdce i duši“ člověka¹⁸ a konspirační teorie člověku poskytují odpovědi na otázky smyslu, utrpení či morálky.¹⁹ Snad je dokonce možné souhlasit i s tím, že „aktivní vystupování proti konspirátorům můžeme [...] označit jako etické chování vedoucí ke spáse“.²⁰

Směry bádání

Domnívám se, že kromě historie, politiky a jistě i etnologie a dalších oborů má tedy k fenoménu konspiracismu co říci i religionistika a sociologie a psychologie náboženství. Religionistické bádání by mělo především prokázat, zda a nakolik je adekvátní řadit konspiracismus mezi takzvaná implicitní náboženství. Pomoci by mohla i srovnávání explicitně a (možná) implicitně náboženských konspirač-

Psychologie konspiracismu

předpokládá, že „tendence ke konspiračním teoriím má své psychologické determinanty vycházející z osobnostní konstituce člověka, totiž z tendencí k paranoiditě a paranoidnímu vidění světa a zpracovávání informací“.¹ Paranoia je také populárním vysvětlením konspiracismu, a to díky vlivné knize amerického historika Richarda Hofstadtera (1916–1970) *Paranoidní styl americké politiky* z roku 1965. Novější práce současných badatelů (například Marka Fenstera²) ale varují, že je to příliš zjednodušený pohled: konspiracismus je pevně spojen s celou škálou frustrujících pocitů, do značné míry vyplývajících ze společenské marginalizace: s nespokojeností a s nedůvěrou vůči „světu“, kterou provázejí strach, nejistota, pocit bezmoci a zmatek z faktu různých interpretací reality. Odhalování konspiračních teorií ujišťuje konspiracisty, že svět má přece jen smysl a řád, definuje nepřítel, proti němuž je nutné bojovat (a poskytuje tak jejich životům smysl), vrací pocit moci a umožňuje vstup mezi elitu.

Zdeněk Vojtíšek

Poznámky

1 Z osobní korespondence s dr. Prokopem Remešem.

2 Mark Fenster: *Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture*, University of Minnesota Press 2008.

ních teorií vztahujících se k jednotlivým událostem, např. k teroristickým útokům v New Yorku roku 2011. Konspiracismus by také neměl nadále zůstat na okraji rychle se rozvíjejícího oboru milenálních studií.

Při zpracování konkrétních příkladů konspiracismu je třeba odlišovat alespoň tři typy účasti náboženských společenství v konspiračních teoriích: (1) náboženské společnosti jsou aktéry v konspiračních teoriích (například když jsou společenství svobodných zednářů, iluminátů, Opus Dei apod. podezírána ze spiknutí); (2) náboženské společnosti jsou konspiracistické, tedy vytvářejí a šíří konspirační teorie (například některá islámská nová náboženská hnutí proti údajným konspiracím Západu, část hnutí New Age proti Novému světovému řádu, Národ islámu proti údajnému spiknutí Židů apod.); (3) konspirační teorie vytvářené a šířené v náboženském prostředí, jejichž aktéry jsou jiné náboženské útvary (údajné konspirace Židů nebo svobodných zednářů proti římskokatolické církvi, údajné konspirace satanistů nebo hnutí New Age proti křesťánům apod.).

Zdá se, že význam konspiracismu v současném světě spíše roste. Zaslouží si nejen odbornou pozornost, a to už jenom kvůli svému potenciálu podporovat ná-

silí. Historická zkušenost totiž prokazuje jeho schopnost stát se – slovy Normana Cohna – „dekretem pro genocidu“.²¹ ■

Poznámky

- 1 Konspiracismus zatím není v religionistice velkým tématem. V religionistické literatuře je autoritou v této oblasti především americký politolog a religionista Michael Barkun. Citováni jsou i americký investigativní novinář John Foster („Chip“) Berlet, americký historik a spisovatel Daniel Pipes, britský amerikanista Peter Knight nebo americký teoretik práva Mark Fenster.
- 2 PIPES, Daniel: *Spiknutí. Názoř a teorie*, Praha: Themis 2003, s. 62–66.
- 3 BARKUN, Michael: *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, Berkeley: University of California Press 2003, s. 8.
- 4 ROBERTSON, Pat: *The New World Order*, Dallas: Word 1991, s. 95, citováno podle PIPES ... s. 62.
- 5 BARKUN ... s. 7.
- 6 KRENAR, Filip: *Konspirační teorie v sociologické perspektivě*, bakalářská práce, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita 2010, s. 9.
- 7 PIPES ... s. 49.
- 8 Barkun by „lidovou vědu“ patrně zařadil mezi „stigmatizované znalosti“: BARKUN ... s. 12; 26–28.
- 9 Tamtéž, s. 2.
- 10 Tamtéž, s. 3–4.
- 11 Barkun dělí konspirační teorie na (1) ty, které se týkají jedné události nebo omezeného počtu událostí; (2) ty, které obviňují jedno společenství, např. Židy nebo svobodné zednáře, a na (3) ty, které předpokládají superkonspiraci, celou hierarchii navzájem provázaných konspirací. – Tamtéž, s. 6.
- 12 Karl Popper, citováno podle KRENAR ... s. 5.
- 13 BARKUN ... s. 28.
- 14 VOJTÍŠEK, Zdeněk: Novodobý západní milenialismus, in: VOJTÍŠEK, Zdeněk (ed.): *Apokalypsa, nebo transformace? Milenální koncepce v minulosti i současnosti*, Praha: Dingir 2014, s. 30–34.
- 15 BARKUN ... s. 10. Barkun ovšem případy, kdy milenální schéma končí apokalypsou (např. u survivalistů), nepovažuje za milenialismus.
- 16 COHN, Norman: *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion*, London: Eyre & Spottiswoode 1967, s. 277, citováno podle PIPES ... s. 164.
- 17 Tamtéž, s. 37–38.
- 18 Tamtéž, s. 37.
- 19 KRENAR ... s. 5.
- 20 Tamtéž, s. 20.
- 21 Podle titulu jeho výše zmíněné knihy.

Medailonek autora je na straně 37.

Conspirators and conspiracists

The article is intended to serve as an introduction into Czech scholarly debate on conspiracism with special regard to its religious aspects. Conspiracism is understood as a strong belief that the real ground of historical and social facts is intentionally hidden from public. Some implications of this definition are discussed in detail together with pointing out to similarities of conspiracism and religion.

Antisemitismus ve spikleneckých teoriích českých záhadologů

ZA VŠE MOHOU ŽIDÉ?

Zbyněk Tarant

Antisemitismus je podstatnou a téměř klíčovou součástí řady konspiračních teorií, v nichž Židé zastávají roli abstraktní, odosobněné, démonické energie, která pohání ta největší spiknutí. Vždyť, co by to bylo za tajemné spiknutí, kdyby v něm nebyli zapojeni Židé? Svobodomyšlná záhadologická scéna je vůči antisemitismu překvapivě zranitelná.

Byly to představy o tajemné spiklenecké povaze Židů, které spolu s laickým, ne odborným zájmem o kabalou a židovskou mystiku dráždily představivost esoteriků a záhadologů, a to již od doby raných teosofistů. Protižidovské stereotypy lze vystopovat v některých myšlenkách hnutí Nového věku (objevují se již v esoterických spisech Alice Baileové¹), jinak stereotypně spojovaného s tolerancí a pacifismem, a nacházíme je bohužel dodnes v některých temnějších zákoutích soudo-

bé západní esoteriky. Většina z příslušníků záhadologické scény je přitom přitahována upřímným zájmem o záhady a tajemství, které přesahují naši běžnou fádní každodennost a mnozí by se vlastně cítili dotčeni, pokud by měli být spojováni s antisemitismem či kteroukoliv z totalitních ideologií.

Manipulování obavou z manipulace

V současnosti je záhadologická scéna nejaktivnější především na internetu

a sociálních sítích, které jsou vnímány jako alternativní média, schopná obejít „cenzuru“ redakcí odborných časopisů a mainstreamových médií. Bohužel však tato scéna téměř postrádá schopnost kritického vyhodnocování přijímaných zpráv. To ji činí nesmírně zranitelnou vůči fámám a poplašným zprávám, včetně antisemitských teorií spiknutí. Z pohledu člověka, který je ochoten věřit tomu, že vláda Spojených států tají návštěvy mimozemšťanů či údajný podvod s přistáním na Měsíci, je už vlastně velmi snadné uvěřit, že tatáž vláda Spojených států tají například podíl izraelských tajných služeb na 11. září. Podobně stačí jen několik kroků od neškodné alternativní medicíny vymezující se proti „diktátu farmaceutické lobby“ k tzv. Germánské nové medicíně s jejími obviněními vůči Židům, kteří mají údajně s vidinou vlastního finančního zisku systematicky zamlčovat zázračné účinky přípravku původně určeného na čištění bazénů pro lidský organismus.²

Většina z témat soudobých konspiračních teorií jako údajné návštěvy mimozemšťanů, kruhy v obilí, umělý HIV virus, falešné přistání na měsíci, nacistické základny na Antarktidě, Nový světový řád, chemtrails a další vznikla patrně v USA ve 2. polovině 20. století, ostatně podobně jako pozdější konspirační teorie o 11. září. Na počátku mnohých těchto mýtů mohla být upřímná obava alternativně smýšlejících Američanů o stav demokracie ve vlastní zemi či prostá snaha nalézt vyšší řád v chaotických světových událostech. Novodobé spiklenecké teorie se ale díky internetu okamžitě šíří v globálním měřítku a hrají velmi zásadní úlohu v protizápadní propagandě přicházející zejména z Ruska a autoritářských režimů v islámském světě či přímo od teroristických islamistických hnutí, která se s jejich pomocí snaží radikalizovat muslimské komunity v západních zemích. Řada těchto teorií se tak Západu vrací jako bumerang.

Záhadologická scéna sdílí další charakteristiky a ideové postoje, které její zranitelnost vůči antisemitským konspiračním teoriím dále prohlubují. Jedním z nich je radikální antikapitalismus, který předpokládá existenci

Nové variace na staré téma

V souvislosti s uprchlickou krizí se objevila nová konspirační teorie, vinící Židy z vytváření uprchlické krize a „islamizace Evropy“. Vychází z často opakovaného předpokladu, že Židé ovládají svět či usilují o světovládu a jedním z prostředků jsou přitom válečné či celospolečenské krize. Zastánci této teorie často hledají zdůvodnění svých myšlenek v Protokolech síónských mudrců.

Můžeme najít například na proruském serveru Aeronet (článek „Islamizace Evropy je dobrá věc“. A proč právě rok 2015? Nebeská znamení a Bible na blogu autorky píšící pod pseudonymem Pozorovatelka). Autorka vychází z domněnky, že „islám vznikl jako uměle vytvořené náboženství a že vznikl účelově jako protiváha ke křesťanství“, přesněji řečeno byl účelově založen Židy k ovládnutí světa. Zvláštní roli ve světových dějinách přitom mají hrát Chazaři, o nichž se autorka domnívá, že poté, co byli poraženi ruským národem, „se tento národ rozšířil do světa, vydávajíc [sic!] se přitom za příslušníky Židů (Aškenázy)“. Chazaři, Židé, zednáři a ilumináti, používají „blízkovýchodní válku“ společně s globalizací jako zbraň k ovládnutí světa.

Podobným způsobem odůvodňují svoji teorii například autoři serveru WhiteMedia, kteří příznačným způsobem zdůrazňují údajné biologické a psychologické příčiny (genetická spřízněnost; masochistická potřeba antisemitismu ze strany Židů). „Multikulturalismus a příliv cizích ras a kultur“ pak mají eliminovat národní hrdost Evropanů.

Ojediněle se také objevuje domněnka, že Židé jsou naopak strůjci protiimigrantských nálad. Vychází z myšlenkového postupu: Arabové a muslimové jsou nepřátelé Židů => Arabové a muslimové míří do Evropy => Židé se brání a vyvolávají protiuprchlické nálady. Odkazy k tomuto myšlenkovému pochodu nacházíme na internetu spíše nepřímě, většinou jako ojedinělé zmínky v diskusích pod články na téma uprchlické krize. Někdy se opírají o protiislámská vyjádření předsedy Ústřední rady německých Židů Josefa Schustera z listopadu 2015 pro deník Die Welt, sporadicky také o protiuprchlická prohlášení některých jedinců z řad židovské komunity, v ČR nejčastěji Benjamina Kurase.

Ruth J. Weiniger

vykořisťovatelské vrstvy, která cynicky manipuluje masami za účelem vlastního zisku. Nahradiť takovéto „globální elity“ obrazem Žida už nevyžaduje téměř žádné úsilí. Stačí jen prohlásit, že například většina účastníků tajemné a všemocné konference Bilderberg, na níž světové elity mají údajně rozhodovat o další budoucnosti světa, jsou vlastně stejně Židé... S tím souvisí i vyhraněný antiglobalismus. Původně nenásilný směr, varující před ztrátou občanských práv a rozmělněním vlastní svobody prostřednictvím globalizace může být v radikálnější poloze otevřený tezí o spiknutí globálních elit s cílem vytvoření jedné světové vlády – někdy nazývané jako Nový světový pořádek (New World Order, NWO).

Česká scéna

Patrně nejstarším dodnes funkčním zástupcem záhadologického, antiglobalistického a současně antisemitského webového média na české scéně je web *Zvědavce* Vladimíra Stwory,³ který byl původně založen už v roce 1999, sedm let před Facebookem a YouTube. Web má dnes více než 150 tisíc měsíčních čtenářů.⁴ Asi nejznámějším příkladem kombinace komerční esoteriky s konspiračními teoriemi je *Osud.cz* Jiřího Maria Maška,⁵ který vznikl přibližně ve stejné době jako *Zvědavce*, a dokonce si již před deseti lety mohl dovolit zřídit placený přístup. Mezi novějšími příklady nalezneme například *Orgo-net*,⁶ jehož název je odvozen od takzvaného „orgonitu“, ne-

Přesah konspiračních teorií do politické praxe: mezi transparenty na protiimigračních protestech dne 17. listopadu 2015 v Praze se mimo jiné objevily i nářky na „NWO“, neboli „New World Order“ (foto: Zbyněk Tarant, 17. 11. 2015). Identický transparent se objevuje pravidelně na akcích Národní demokracie. V tomto případě se příznivci Národní demokracie i se svými transparenty připojili k tématicky příbuznému protestu Strany přímé demokracie.

boli talismanu který má údajně neutralizovat geopatogenní zóny. Konspirační teorie propagují i čelní astrologové jako například Antonín Baudyš ml.,⁷ syn bývalého ministra obrany.

V průběhu posledních pěti let se však objevila nová vlna webových stránek kombinujících konspirační teorie s antisemitismem a protizápadní rétorikou za využití obsahu přebíraného z oficiálních státních médií jako jsou ruské *Rus-*

sia Today a *Sputnik* či íránská *Press TV*. Jejich názvy jsou často stylizovány tak, aby připomínaly opoziční, utlačované či menšinové hlasy a vytvářely dojem, že pouze z nich se čtenář dozví tu skutečnou, „skrytou“ pravdu: *Vědomí*,⁸ *Outsidermedia*,⁹ *Czech Free Press*,¹⁰ *Protiproud*,¹¹ *New World Order Opposition*¹² a další. Jiné, jako například *Aeronet*¹³ (*Asian European News*) odkazují svým názvem na ruskou imperiální ideu takzvaného „euroasianismu“. Velmi oblíbeným fórem je rovněž takzvaný *Debatní klub*. Tomuto webu, velmi populárnímu zejména na krajně pravicové a neonacistické scéně, se podařilo oslovit i řadu osobností hlavního proudu, které pak vystupují v debatě se záhadologem jako rovnocenní partneři.¹⁴

Určité nebezpečí na domácí půdě může představovat role konspiračních teorií jako zadních vrátek pro vnášení antisemitismu do jiných již existujících kauz. Obviňování Židů z 11. září je dnes již klasickým motivem,¹⁵ stejně jako tendence považovat al-Qáidu či Islámský stát za organizace vytvořené americkými či izraelskými tajnými službami.¹⁶ Zajímavé přitom je, že o šíitských organizacích, jako je třeba Hizballáh, podobné konspirační teorie nenajdeme.

V kontextu migrační krize jsou ale kupříkladu velmi živé konspirační teorie, které obviňují Spojené státy a Izrael ze záměrného rozpoutání syrské občanské války a migrační krize s cílem zničení evropských národů.¹⁷ Tyto teze lze v českém prostředí najít především v rétorice

Poznámky

- 1 Alice Baileyová (1880–1949) ve svých knihách mimo jiné poprvé hovořila o Novém věku a Věku vodnáře. Mimo jiné ale také hovoří o nutnosti odstranit Židy ze společnosti, a tím i eliminovat jejich démonické negativní energie („The Jewish Force“) z lidského vědomí jako základní prerekvizity pro přípravu na příchod Věku vodnáře. Viz: „Invocation, The Great“, In: Levy, Richard S. (ed.): *Antisemitism - A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. ABC-CLIO, Inc.: Santa Barbara 2005, sv. 1, hesla: „Aquarius, Age of“ (s. 30), „Invocation, The Great“ (s. 351–352), „Jewish Force“ (str. 375). Baileyová se kvůli svému antisemitismu dostala do konfliktu s ostatními teosofisty, ovšem její myšlenky ovlivnily rodící se hnutí Nového věku.
- 2 Novoroční zdravice Dr. Hammera. Probudte se už, konečně! *Osud.cz*, 15.1.2012, dostupné z: <http://www.osud.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016). Tento konkrétní text přitom obsahuje klasický antisemitismus včetně zfalšovaných citací z Talmudu.

- 3 *Zvědavce*, dostupné z: <http://www.zvedavec.org> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 4 Káva pro *Zvědavce* funguje, ale je vás málo. *Zvědavce*, 11.9.2015, dostupné z: <http://www.zvedavec.org> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 5 *Osud.cz*, dostupné z: <http://www.osud.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 6 *Orgo-net*, dostupné z: <http://orgo-net.blogspot.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 7 Antonín Baudyš ml. / Daniel Solis, *Debatní klub – konspirace. YouTube – kanál uživatele kolektif1*. 3.11.2012, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ml6Gc90Md-o> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 8 *AC24.cz*, dostupné z: <http://www.ac24.cz/> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 9 *Outsidermedia*, dostupné z: <http://outsidermedia.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 10 *Czech Free Press*, dostupné z: <http://www.czechfreepress.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 11 *Protiproud*, dostupné z: <http://protiproud.parlamentnilisty.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

- 12 *New World Order Opposition*, dostupné z: <http://nwoo.org> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 13 *Asian European News*, dostupné z: <http://aeronet.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 14 *Debatní klub*, dostupné z: <http://www.debatniklub.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 15 Antisemitický rozměr konspiračních teorií o 11. září v českém prostředí blíže rozebírám v: *Konspirační teorie o 11. září a jejich pozice v soudobém antisemitismu*. In: Tydlitátová, Věra (eds.): *Kolokvium o soudobém antisemitismu II*. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň 2008.
- 16 Ruská FSB: Islámský stát je projektem tajné skupiny Obamových poradců. *Zvědavce* 29.9.2014, dostupné z: http://www.zvedavec.org/komentare_6162.htm (ověřeno dne 4. dubna 2016).
- 17 Miroslav Pavlíček: Strategicky zrežirovaná migrace jako válečná zbraň. Autor zpracoval data a odpověděl na tuto otázku. *AC24 Vědomí* 26.10.2015, dostupné z: <http://www.ac24.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

politické strany Národní demokracie (ovšem částečně také u KSČM¹⁸), která se s jejich pomocí patrně pokouší o přesměrování obecně rozšířených protimuslimských antipatií českého národa proti Židům.

Jiná konspirační teorie k témuž tématu přitom současně obviňuje Židy z toho, že chtějí za pomoci protimuslimské rétoriky zmobilizovat podporu pro Izrael. Tato teorie je zase populární mezi neonacisty, kteří v populistických hnutích jako Blok proti islámu či německá Pegida vidí nežádoucí konkurenci.¹⁹ V českém prostředí zaznává kupříkladu z vlivného webu *Deliandiver*, od neonacistického historika Lukáše Beera, provozujícího web *Náš směr*, případně v rétorice *Dělnické strany sociální spravedlnosti* vůči *Bloku proti islámu* Martina Konvičky.²⁰

Ve finále jsou pak Židé obviňováni jak z islamistických teroristických útoků a islámské migrace, tak ze šíření a využívání islamofobie. Je to podobná situace, jako když byli Židé za Studené války obviňováni z toho, že jsou kapitalisté, ale současně šířitelé komunismu.

Antisemitské konspirační teorie pomáhaly rovněž spoluvytvářet informační šum během rusko-ukrajinské války, zejména po pádu letu číslo MH17 nad východní Ukrajinou v roce 2014.²¹ Jedna z teorií například tehdy tvrdila, že mělo ve skutečnosti jít o identické letadlo ze ztraceného letu 3370, které měla izraelská tajná služba unést a poté použít nad Ukrajinou údajně s cílem poškodit Rusko či zinscenovat nové 11. září.²² Politická strana Národní demokracie na sebe upozornila v roce 2014 předvolebním klipem, který za pomoci vizuální symboliky konspiračních teorií spojoval Židy

Antisemitská karikatura z června 2015 s názvem „Americký pokrok“ z pera amerického výtvarníka vystupujícího pod pseudonymem Edelhart89 koluje i na českém internetu pod názvem „New World Order“.

s obrazem hada, který je následně zabit slovanským rytířem za doprovodu slov „zabijme hada“.²³ Sám předseda této strany, Adam B. Bartoš, který je dnes považován za nejhlasitějšího českého antisemitu, přitom v rozhovoru vypráví, že za jeho proměnou stál mimo jiné i vliv záhadologů, jako byl český popularizátor teorií 11. září Jan Zeman, nebo bývalý poradce prezidenta Václava Klause, Petr Hájek.²⁴

Kdy jde humor stranou?

Navzdory své proklamované opozici vůči médiím hlavního proudu stále platí, že se antisemitské konspirační teorie objevují v napojení na kauzy, které jsou aktuálně v centru mediální pozornosti a „alternativní“ média si tak často nechávají těmi mainstreamovými nastolovat agendu. Židé jsou pak prostřednictvím konspiračních teorií obviňováni v podstatě z jakékoliv rozsáhlejší přírodní katastrofy, válečného konfliktu či teroristického útoku, které jsou zrovna v centru mediální pozornosti. Od samotné události ke vzniku antisemitské konspirační teorie o této události nemusí uplynout více než 24 hodin.

Ve chvíli, kdy konspirační teorie přechází práh fantazijního zájmu o záhady a napínavé příběhy a stane se nástro-

jem k nasměrování nenávisti vůči konkrétní skupině osob, jde však veškerý humor či nadsázka stranou. Spiklenecké teorie mohou působit absurdně až směšně, ovšem tyto teorie skutečně ovlivňují jednání a rozhodování řady osob, hnutí a politických režimů, pro které je židovské spiknutí stejně reálné jako sklenice vody na stole. Představa, že někdo plánuje krutá, cynická spiknutí s cílem ublížit našim blízkým, může snad-

no posloužit jako ospravedlnění násilí v jeho nejextrémnější formě. Mobilizační potenciál antisemitských konspiračních teorií bychom neměli podceňovat ani v 21. století. Ačkoliv se česká společnost může zdát být vůči antisemitismu imunní, není jisté, zda to bude platit i ve chvíli, kdy se prozatím izolovaným hlasům obviňujícím Židy z migrační krize či islamistického terorismu podaří proniknout do hlavního proudu.²⁵

Jews Responsible for Everything?

In the darker corridors of Western esoteric thought, the sincere desire to uncover hidden truths can move towards political extremism. The scene of conspiracy “debunkers” proves to be extremely vulnerable to antisemitic hate-speech, mainly due to its lack of capability to filter out myths and hoaxes. Moreover, the article documents how the combination of commercial esoterica with conspiracy theories can introduce antisemitism to much wider audiences than just the usual extremist fringes, due to the high impact of esoterica websites and bulletins on general society. Several examples of the most influential conspiracy theory websites in the Czech language as well as some of the most recent antisemitic conspiracy theories are also explored in this article.

Mgr. Zbyněk Tarant, Ph.D., je odborným asistentem na Katedře blízkovýchodních studií Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Zabývá se tématem reflexe holocaustu v židovském myšlení, dějinami moderního Izraele a monitoringem soudobého antisemitismu.

18 Viz reflexi syrské občanské války na stránkách stranického tisku Haló noviny, např.: Na počátku je válka v Sýrii. *Haló noviny*. 14.9.2015, dostupné z: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/40611475> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

19 Pro starší příklad z Německa, z roku 2009 viz článek ve vlivném německém neonacistickém časopise *Volk in Bewegung* napojeném na NPD: „Die Israel Connection“ *Volk in Bewegung* 1/2009.

20 Erik Lamprecht: Konvička v boji proti Evropě, *Dělnická strana*, 1.9.2015, dostupné z: <http://www.dsss.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

21 Tydlitátová, Věra: Malajská letadla a zneužitá tragédie. In: Tarant, Zbyněk – Tydlitátová, Věra: *Spiknutí! Úloha antisemitských konspiračních teorií ve veřejném a politickém diskurzu*. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň 2014.

22 Dvojčte zmizelého malajsijského letounu se nachází v Izraeli – chystá se nové 11. září? *Osud.cz*, 17.6.2014, dostupné z: <http://www.osud.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

23 Klip národní demokracie cenzurovaný ČT. *You Tube – kanál uživatele Ne Bruselu – Národní demokracie*. 4. 5. 2014, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=8SCE4C4T6XE> (ověřeno dne 4. dubna 2016).

24 Bartoš, Adam B.: Jak se z fanouška George Bushe ze mě stal popírač oficiální verze 11. září. *EUportal*, 11.9.2011, dostupné z: <http://euportal.parlamentnilisty.cz> (ověřeno dne 4. dubna 2016). Viz také: Bartoš Adam B.: *Edvard Steinský vs. Adam B. Bartoš: Zpověď. Jsem antisemita*. Adam B. Bartoš: Praha 2014.

25 V případě zájmu o další studium problematiky soudobých konspiračních teorií v myšlení české krajně-pravicové scény viz: Tarant – Tydlitátová: *Spiknutí! ...* Viz také: Tydlitátová, Věra: *E-antisemitismus*. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň 2013.

Ojedinělé případy zneužití zednářského prostředí dodnes pomáhají vytvářet konspirační teorie

STÁLÉ TÉMA: SPIKNUTÍ ŽIDOZEDNÁŘŮ

Ivan Štampach

Svobodné zednářství, jehož první novověké historické stopy nalezneme v 17. století a jež je kontinuálně doloženo od r. 1717, kdy se londýnské lóže spojily v útvar dnes známý jako Spojená velká lóže Anglie, bylo různými ideologiemi a různými systémy na nich založenými tolerováno, respektováno, ale také zakazováno a pronásledováno.

O charakteru svobodného zednářství svědčí to, že pro státy založené na demokratické a liberální politické filosofii je ve veřejném prostoru legitimním partnerem občanských uskupení různého filosofického či náboženského zaměření. Systémy diktátorské, resp. totalitní svobodné zednářství zakazují.¹ Komunistický režim u nás prakticky znemožnil působení svobodných zednářů roku 1951 tím, že vznesl na jejich vedení požadavky, jež nemohlo splnit.² Nacistický režim v Německu a na okupovaných územích zednáře posílal do koncentračních táborů.

Svobodné zednářství se pokládá za utajenou organizaci. V publikacích, které se k němu staví otevřeně nepřátelsky, jsou přitom aktuální a přesné informace o jeho směrech u nás působících, o jednotlivých lóžích a počtech členů. Podle všeho jde o informace z otevřených zdrojů. Zednářské organizace (obedience) o sobě informují a jejich jednotliví členové se rovněž otevřeně vyslovují o své příslušnosti a různých zednářských tématech.

Na informace potvrzované z jiných zdrojů, včetně zdrojů zednářských navazují stoupenci totalitních ideologií dalšími překvapujícími sděleními. Jedním z nich je Adam B. Bartoš, v současnosti trestně stíhaný vůdce strany Národní demokracie, která má ve svém programu kritiku amerického imperialismu, vystoupení Česka ze Severoatlantického obranného společenství a postavení svobodných zednářů mimo zákon.³

Při spekulaci o příslušnosti Václava Havla po stránkách obsahujících ověřitelné věcné informace uvádí například, že Havel je na řadě

fotografií s rukama sepnutýma do trojúhelníku, a prohlašuje to za zednářské gesto, stejně jako ukazovák a prostředník vztyčené ve tvaru V.

Obelisk na 3. hradním nádvoří byl v době působení Václava Havla ve funkci prezidenta doplněn o jehlan z pozlacené oceli ve tvaru pyramidy. I to má podle Bartoše být zednářský, resp. iluminátský symbol. Text pro zachování zdání solidnosti pasáží o Havlovi doplňuje tím, že „nemusí být oficiálním členem lóže, ale zednářské ideje dokonale ztělesňuje“.

Vedle domněnek o gestech doporučuje Bartoš sledovat, co se o kom říká, protože přece „tato informace má někde původ, z něčeho vychází a nyní se už jen traduje“. Článek obsahuje celou řadu jmen, o nichž se naznačuje, že by mohli být svobodnými zednáři.⁴

Jiní autoři si nedělají starost se zdáním akademické serióznosti. Pro J. Macha se s nástupem papeže Jana XXIII. roku 1958 všechny brány do té doby ne-

dobytné vatikánské pevnosti otevřely Židům, zednářům, komunistům a všem ostatním nepřátelům církve.⁵ F. H. Kramář ve stejné publikaci souhlasně uvádí, že tři nepřátelé, kteří jsou příčinou krize v církvi, byli uváděni jako Satan, talmudské židovství a svobodné zednářství.⁶

Radomír Malý, který v letech 1996–2010 přednášel historické předměty na (římskokatolické) Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, se vyslovuje v publikaci *Humanisté nebo satanisté?*⁷ Nejsou uvedeny její bibliografické údaje. Navazuje na brněnského dominikána Tomáše Jiřího Bahounka, veřejně usvědčeného z plagiátorství,⁸ který pod pseudonymem „Kolektiv autorů SVAM“ vydal v neexistujícím nakladatelství Svam Praha publikaci *Svobodní zednáři: stručný výťah z rozsáhlejšího díla*.⁹ Často zmiňovaným Malého inspiračním zdrojem je též polská verze spisu francouzského autora z lefébvrstického prostředí Arnauda de Lassus pod názvem *Masoneria: intrygujaca tajemniczość*¹⁰ (Zednářství: fascinující tajemství).

V Malého publikaci s množstvím pravopisných a věcných chyb najdeme četná tvrzení, u nichž bychom u historika působícího na akademické půdě čekali odkazy na primární prameny a na uznávanou odbornou historickou literaturu. Autor se odvolává na těžko dohledatelné prameny. Z četby špatně pochopené zednářské literatury a z polemických pamfletů vyvozuje konstrukce ohledně organizační struktury svobodného zednářství, které nepotvrzují publikace, v nichž se, včetně své struktury, zednářství prezentuje veřejnosti¹¹ ani informace akademických

badatelů na toto téma.¹² Předkládá např. domněnku o samostatných lóžích učňů, tovaryšů a mistrů.¹³

Dále autor konstruuje požadavky New Age např. na celosvětové uzákonění genetických manipulací a eutanazie. Prohlašuje New Age za nejnovější stadium zednářství a za uctívání Satana, jímž se prý New Age netají.¹⁴

I u Malého nalezneme spekulaci o židozednářském spiknutí. Dává se do spojitosti s Marxem a Engelsem, u nichž je podle jeho zdrojů mimo pochybnost jejich členství v satanistické sektě. Zednářství prý nemohlo nechat nevyužit potenciál marxistického antiklerikalismu. Sionismus iniciovaný Theodorem Herzlem (u Malého Herzel) nese myšlenku židovské světovlády a vyhlazení (římsko)katolické církve. Židozednáři měli sehrát důležitou roli v bolševické revoluci v Rusku.¹⁵ I když se Malý distancuje od rasového antisemitismu, resp. antijudaismu, nutno konstatovat, že úvahy o nebezpečí židozednářské světovlády stály za nacistickým holokaustem.

Spiklenecké teorie připisující svobodnému zednářství ničitelské úmysly vůči církvi a sekulární společnosti a snahu ovládnout svět mohou mít původ v obavách totalitních ideologií, že svobodní zednáři tvoří překážku jejich programu totálního ovládnutí společnosti a jednotlivců. Nutno však připustit, že ke spekulacím o spiknutí přispívají svobodní zednáři sami svým utajením.

Zednáři odůvodňují dodržování zednářského tajemství spirituálně. Má být nesdělitelné již svou povahou, nespočívá ve výrazech, nýbrž v prožitku. Rituál dokáže přivést člověka do stavu otevřenosti mysli, jež bude snadněji schopna vnímat nadsmyslový svět.¹⁶ K tomu se někdy připojuje účel bezpečí. Vztah úřadů, církví a veřejnosti k zednářům je různý. Uvádí se, že např. v Polsku nebo v Rusku může dodnes veřejně známá příslušnost k řádu znamenat nepřijemnost, někdy i fyzické útoky.

Pro zednáře platí, že o své příslušnosti k řádu může člověk uvážlivě mluvit. Protože jejich příslušnost k řádu byla už dříve známa a z různých dalších důvodů, promluvily o sobě veřejně v Česku od obnovy svobodného zednářství na začátku 90. let různé známé osobnosti. O bratřích

zednář mluvit nemá. Bylo by zvlášť nesolidní mluvit o někom bez jeho souhlasu a způsobit mu případné potíže.

Mluvit se nemá rovněž o detailech obřadů a tradičních poznávacích znameních. Toto utajení je spíše formální, protože všechny dotyky (způsoby podání ruky) a slova byly zveřejněny. Dnes těchto znamení nelze použít k identifikaci zednáře a používají se prostředky bezpečnější a více odpovídající dnešním možnostem.

Historicky jsou doloženy tajné společnosti s čistě politickými cíli. Např. některé aktivity proti minulému totalitnímu režimu u nás byly veřejně známé, ale jiné byly zakonspirované. Někdo by se mohl obávat, že řád svobodných zednářů je takovou konspirací zaměřenou proti principům demokratické společnosti, že jde o přípravu státního převratu.

Je bohužel možné opustit principy zednářského hnutí a zneužít tohoto prostředí k politické konspiraci. To se v dějinách svobodného zednářství stávalo. Historicky známé případy pak vzbuzují obavy a pomáhají vytvářet konspirační fantazie o řádu svobodných zednářů jako celku. Vzhledem k minulým případům se svobodní zednáři těžko mohou proti takovým obviněním bránit.

Smutně proslulým případem zneužití byla italská lóže P2 (Propaganda due). Nová lóže pod tímto (již v minulosti užitým) názvem byla založena v rámci Velkého Orientu Itálie roku 1945. Zednářská charta jí byla odebrána roku 1974 a od té doby do roku 1982 existovala jako tajná, pseudozednářská, extrémně pravicová organizace připravující státní převrat. Podle výsledků vyšetřování po zavraždění jejího člena Roberta Calviho (šéfa vatikánské Banco Ambrosiano) se ukázalo, že jejími členy byli šéfové velkého byznysu, vysocí důstojníci, vrcholoví politici, činitelé tajných služeb a Svatého stolce.¹⁷

Svobodní zednáři, podobně jako jiné organizace, které jsou tématem konspi-

račních teorií (Židé, jezuité, Bilderberg), se snaží vysvětlit své principy a svou činnost, a tím se hájit. Mohou upozorňovat, že konspirační teorie vznikají při nerespektování pravidel zacházení s evidencí, např. použití absence příznaku jako důkazu toho, že jev nastane. Mohou připomínat psychologický

jev apofenie jako nemotivovaného vidění souvislosti, případně univerzální tendence vidět vzory v náhodných datech (rozlišení řeči v hluku, rozpoznání obrazu obličeje ve zmeti čar), která však může patologicky růst. Může jít o počátek psychické poruchy nebo o sociální patologii.

Nakonec však bude nutno konstatovat, že definitivně nelze nad konspiračními fantaziemi zvítězit. Jistý typ aktivity a uskupení takovou odezvu vyvolává a zřejmě bude vyvolávat nadále.

Poznámky

- 1 Eugen Lennhoff: *Svobodní zednáři*, Praha: Petrklíč, 1993, s. 26–27, 128–130.
- 2 Miloslav Martínek: *Čeští zednáři v zrcadle věků*, doslov připojený k českému překladu Lennhoff, 1993, s. 299–315.
- 3 *Národní demokracie: Program*, online <http://narodnidemokracie.cz/program>.
- 4 Adam B. Bartoš: *Česká republika a svobodní zednáři*, FreeGlobe, online <http://freetglobe.parlamentnilisty.cz/Articles/1282-ceska-republika-a-svobodni-zednari.aspx>.
- 5 Prof. J. Mach: *Zednáři ve Vatikáně* v souboru článků z týdeníku Politika a časopisu Dnešek, kol.: *Zednáři a ekumenismus*, Brno: Nové obzory, bez vrocení, s. 3.
- 6 F. H. Kramář: *Svobodné zednářství v dnešní církvi*, táž publikace, s. 22.
- 7 Radomír Malý: *Humanisté nebo satanisté? Bez uvedení bibliografických údajů*.
- 8 Jana Soukupová: *Brněnský kněz Tomáš Bahounek vykradl slavný příběh Pana Kaplana*, iDnes Brno a jižní Morava z 5. 12. 2009.
- 9 Kolektiv autorů SVAM: *Svobodní zednáři: stručný výtah z rozsáhlejšího díla*, Praha: Svam, 1992 (podle informací dostupných autorovi Tomáš Jiří Bahounek vlastním nákladem, rozsáhlejší dílo není známo).
- 10 Arnaud de Lassus: *Masoneria, intrigující tajemnicí*, Paříž: Ruch na rzecz rodiny i szkoły, 1993 (bibliografický údaj rekonstruovaný podle nedostatečných údajů v publikaci).
- 11 Tomáš Srb: *Řád svobodných zednářů 1: Individuální cesta k poznání skryté skutečnosti*, Praha: Eminent, 2001, s. 58–69, Srb: *Řád svobodných zednářů 2: Symbolika jako prostředek hledání světla*, tamtéž, 2003, s. 183–303.
- 12 Jana Čechurová: *Čeští svobodní zednáři ve 20. století: Příspěvek k sociálně historickému poznání českých elit*, Praha: Libri, 2002.
- 13 Malý, s. 22–26.
- 14 Malý, s. 72–74.
- 15 Malý, s. 38–40.
- 16 Srb, 2001, s. 47–49.
- 17 Philip Willan: *Puppetmasters: The Political Use of Terrorism in Italy*, London: Constable, 1991.

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach (*1946) působí jako docent na katedře religionistiky Fakulty filozofické Univerzity Pardubice.

Proč jsme v posledních letech svědky nárůstu víry v konspirační teorie?

OD MANDELINKY K NOVÉMU ŘÁDU SVĚTA

Leoš Kyša

V lednu loňského roku vyšla studie nizozemských vědců, v níž dospěli k závěru, že největší sklony věřit spikleneckým teoriím mají lidé na okrajích politického spektra.¹ Lidé, kteří jsou pevně etablováni na extrémních politických pólech, tedy ultrapravice a ultralevice, jsou těmi, kdo mají velmi jednostranné a jednoznačné vidění světa. Co tomuto vidění světa neodpovídá, to mají sklony označovat za produkt konspirace. Studie samotná se zabývala čtyřmi výzkumy, tři byly nizozemské, jeden ze Spojených států. Lidé se nejdřív identifikovali s nějakým politickým viděním světa, pak jim byly předkládány konspirační teorie a oni uváděli, čemu věří a čemu ne. Lidé hlásící se k politickým extrémům se v ní ukázali jako lidé věřící v účinnost jednoduchých receptů na řešení problémů světa.

V tom je ale problém, protože této víře neodpovídá realita. Tato disproporce je podle studie tím, proč je pro tyto lidi poměrně snadné přijmout takové „vysvětlení“ neúspěchu jednoduchých receptů, které spočívá v tom, že nějaká úzká mocná skupina lidí tomuto řešení skrytá, ale účinně brání. Přijetí takovýcho myšlenek je pro tyto lidi mnohem jednodušší než přijetí faktu, že svět je prostě velmi složitý a že děje, které se v něm odehrávají, mohou mít různý původ a nikým neočekávatelný a těžko ovlivnitelný průběh.

Dokonale to lze vidět na aktuálních teoriích spiknutí předkládajících, že masivní utečenecká vlna směřující z rozvrácených muslimských zemí do Evropy je produktem nějakého spiknutí, jakéhosi plánu, jak rozvrátit křesťanskou Evropu a islamizovat ji, a nikoli důsledkem rozvratu těchto zemí způsobeného různými povstáními a rozličnými politickými a vojenskými vlivy.

A mluvíme-li o politickém extremismu jako cestě k přijetí konspiračních teorií, měli bychom mluvit i o extremismu náboženském, protože lidé hlásící se k nějakému náboženskému extrémismu jsou – dle mého názoru – ještě víc než kdo jiný připraveni přijmout konspirační teorie za své. Začneme ale popořádku.

Základem pro vznik konspiračních teorií je poměrně logická skutečnost, že každá velká historická událost, zvláště pak ty tragické, jako jsou atentáty, války či

havárie, mají zpravidla kromě své oficiální verze i několik výkladů verzí alternativních. V případě, že alternativní verze předpokládají, že k události došlo na základě utajeného jednání několika osob (konspirace), nebo že událost ve skutečnosti zavinili jiní lidé, než se obecně předpokládá, mluvíme o konspirační či spiklenecké teorii. (Termín „teorie“ budeme pro konspirační konstrukty používat, jak je zvykem, i když má v oblasti vědy samozřejmě zcela jiný význam.) Konspirační teorie jsou už ze své podstaty teorie, kterým chybí přesvědčivé důkazy, jde spíše o domněnky či podezření. Konspirační teorie mohou ovšem vznikat nejen jako alternativní verze různých událostí, ale být přímo originálními, samostatnými teoriemi o tom, že se něco utajeného, konspiračního děje.

Zatímco ještě před zhruba dvaceti lety se do zemí bývalého Československa konspirační teorie dostávaly pře-

vážně z USA formou překladů a jen málokdo je bral vážně, došlo u nás v posledních letech (hlavně díky internetu a sociální síti Facebook) k obrovskému rozvoji konspiračního myšlení. Zdá se, jakoby konspirační myšlení ve velkém zasáhlo několik podstatných skupin české společnosti. V Česku se v poslední době objevilo mnoho osobností, které nejen že konspirační teorie přejaté ze zahraničí nadšeně šíří, ale snaží se je rozvíjet, doplňovat, shánět důkazy na jejich podporu, a někdy je dokonce i vytvářet. Důkazem jsou nejen desítky českých konspiračních internetových stránek a článků otištěných převážně na internetu nebo v okrajových tištěných médiích (časopisy Šifra a Vědomí), ale i třeba veřejná demonstrace, která se konala 11. 9. 2010 za účasti několika desítek demonstrantů před budovou České televize. Protestující aktivisté požadovali, aby veřejnoprávní instituce šířila „pravdivé“ in-

formace o atentátech na budovy Světového obchodního centra a Pentagonu z 11. září 2001. Tedy informace pravdivé z hlediska zastánců konspiračních teorií.

Než se ale pustíme dále, pojďme se nyní zblízka podívat na současné nejznámější konspirační teorie.

Očkování

V posledních letech nabývají konspirační teorie o očkování na popularitě. Jistým milníkem v jejich historii je případ britského gastroenterologa doktora Andrewa Wake-

fielda. V roce 1998 publikoval v časopise *Lancet* případ dvanacti dětí s komplexem gastrointestinálních potíží spojených s nástupem neurologických příznaků autistického typu, které se dle pozorování rodičů objevily po aplikaci vakcín proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám (MMR). Poměrně rychle však byli

Fotografii, které podporují teorii o rozptylování chemických látek, je na internetu nepočítané.
Zdroj: <http://contrailscience.com>.

Dr. Wakefield i jeho výzkum zdiskreditováni. Například tím, že se v době publikování své práce Wakefield účastnil podání patentu na novou vakcínu proti spalničkám a dostal statisíce dolarů od skupin bojujících proti očkování. Ale nešlo jen o střet zájmů. Zjistilo se, že tři děti z jeho souboru vůbec nebyly autistické a u pěti se objevily první příznaky již před očkováním. Článek byl dokonce z elektronického archivu časopisu s ostudou stažen.

Od té doby vzniklo několik jiných studií, které prokázaly, že mezi očkováním a autismem žádná spojitost není. V roce 2014 byla v časopise *Vaccine* publikována studie založená na metaanalýze dat získaných od více než jednoho a čtvrt milionu dětí, která nenalezla žádnou souvislost mezi výskytem autismu a očkováním. Vlastní studie si nechali udělat i odpůrci očkování. Jedna byla zveřejněna letos.² Financovala ji americká organizace SaveMinds, která bojuje proti vakcínám MMR s přesvědčením, že způsobují autismus. Závěry studie spojitost mezi vakcínami a autismem popírají.

Navzdory tomu všemu se ale po celém světě zvedlo obrovské hnutí odporu proti očkování. Používá především dva argumenty: Prvním je, že farmaceutický průmysl údajně tají vedlejší účinky vakcín. Druhým argumentem je tvrzení některých matek autistických dětí, že k projevům nemoci došlo až po očkování. Druhý argument je velmi složité vyvrátit, protože děti jsou zpravidla očkovány dříve, než se u nich mohou příznaky této diagnózy projevit. Časová následnost neznamena kauzalitu, ale tento prostý fakt je složité většině lidí vysvětlit.

Proti očkování se objevují i další námitky. Jednou z nich je přítomnost hliníku ve vakcínách a předpoklad, že poškozuje nervovou soustavu. Hliník se skuteč-

ně ve vakcínách používá, a to už od dvacátých let minulého století. Za posledních téměř devadesát let však byly hlinité sloučeniny použity v miliardách vakcinačních dávek, což je řadí mezi nejdéle a nejintenzivněji používané látky v historii moderní medicíny. Hliník je na naší pla-

netě takřka všudypřítomná látka. Do organismu vstupuje pitnou vodou, potravinami i vdechovaným vzduchem.³

Studie a fakta ale odmítáče očkování a aktivisty bojující za svobodnou volbu očkování nezajímají. Drží se své víry v záludnost farmaceutického průmyslu a v jeho schopnost falšovat studie a výzkumy, tedy v obrovské spiknutí vlády, byznysu a médií.

Chemtrails

Konspirační teorie o tzv. chemtrails patří mezi ty, které mají obrovské množství zastánců po celém světě. Je možné, že původně vznikla jako tzv. hoax (nepravdivá informace), v tomto případě vtip, který byl obdobou řetězových dopisů. Teorii hoaxu podporuje to, že mnoho důkazů, obrázků a videí týkajících se chemtrails, pochází pravděpodobně z dílny internetových recesistů. Jejich dílo ovšem konspiracisté považují za další z řetězce důkazů podporujících jejich teorii. To tiž ti, kteří konspiračním teoriím věří, v drtivé většině případů důkazy pro svá tvrzení nevyrábějí, ovšem jen málokdy nabízené důkazy z internetu podrobují kritickému zkoumání. Na internetu je fotografií týkajících se teorie chemtrails skutečně hodně.

Teorie chemtrails spočívá v přesvědčení, že už několik let probíhá po celé planetě přísně tajný projekt, v jehož rámci vojenská i civilní letadla rozprašují chemický postřik obsahující mimo jiné soli barya, oxidy hliníku, dibromidetylén, vápník či hořčík. Rozstřikováním koktejlu v atmosféře má být podle některých autorů aktivním způsobem, s jehož pomocí chtějí vlády zabránit globálnímu oteplování či dopadu nějakých nebezpečných kosmických a slunečních paprsků na povrch Země. Chemický koktejl má podle některých konspiračních autorů navíc

obsahovat viry, bakterie a plísňe. Důvodem přimíchávání těchto složek do koktejlu je snaha farmaceutického průmyslu využít tento tajný projekt proti globálnímu oteplování k tomu, aby podlomil zdraví obyvatelstva, a zvýšil tak zisky z prodeje léčiv.

Aktivisté po celém světě si fotí kondenzační pásy za letadly, tzv. contrails, které jsou podle nich tvořeny těmito speciálními postřiky, tedy chemtrails. Chemtrails na rozdíl od contrails prý vydrží na obloze déle a vypadají jinak než tradiční kondenzační pásy. Pozorovatelé chemtrails věří, že v důsledku postřiků se lidem v postižených oblastech zhoršuje zdravotní stav. Někteří po pozorování chemtrails skutečně prožívají zdravotní problémy (je ovšem pravděpodobné, že jsou psychosomatického původu).⁴ Tisíce lidí věří, že proti chemtrails účinkuje tzv. octování, tedy vylévání octa. Ocet při vypařování údajně neutralizuje látky obsažené v chemtrails.

11. září 2001

Předmětem největšího počtu konspiračních teorií s největším počtem stoupenců po celém světě jsou pravděpodobně teroristické útoky na Světové obchodní centrum (WTC) a budovu Pentagonu 11. září 2001. Dokládá to například průzkum deníku *The New York Times*. Jen 16 procent Američanů věří oficiální verzi vyšetřovací komise. Ostatní si myslí, že vláda něco zatajila. Třetina je dokonce přesvědčena, že americká vláda při útocích sama asistovala. Průzkum společnosti Ipsos-Reid ze září 2006 zase zjistil, že 22 procent Kanadánů věří, že za útoky stojí americká vláda. V roce 2014 publikovala skupina ReThink911 bojující za „pravdu o 11. září“ svůj průzkum, podle nějž šedesát procent obyvatel USA oficiální verzi nevěřilo.

Podle závažnosti můžeme rozdělit teorie spiknutí kolem 11. září na tři typy. Podle prvního typu americké úřady (FBI či CIA) o chystaných teroristických útocích věděly, ale záměrně jim nezabránily; podle druhého typu útoky samy inspirovaly, tedy využily teroristické organizace Al-Káida a buď jí pomohly únosy letadel zorganizovat, nebo jí k tomu alespoň daly dostatek prostředků a informací; a podle třetího typu útoky samy aktivně organizovaly.

Důvodem k účasti úřadů na útocích mělo být získání záminky k omezení ob-

čanských práv obyvatel USA a také k vojenským útokům vůči Afghánistánu a Iráku. Informací, které mají podporovat tyto konspirační teorie, je celá řada. Jedna z nich má podporovat verzi, že akci provedla izraelská tajná služba. Podle ní totiž dostali všichni židovští zaměstnanci pracující ve WTC varovný email, aby ráno nechodili do práce.

Nikola Tesla

Oblíbenou postavou mnoha konspiračních teorií se stal vynálezce Nikola Tesla. Je často ústředním bodem teorií, že vlivné spiklenecké skupiny se snaží udržet lidstvo ve stavu technické zaostalosti. Proto tyto skupiny skupují patenty, či dokonce likvidují vynálezce, jimž se podařilo objevit princip perpetua mobile, motory jezdící na obyčejnou vodu či přístroje schopné vyrábět elektřinu ze vzduchu. Právě Nikola Tesla prý uměl přenášet elektrickou energii na dálku či vynalezl elektromobil, který jezdil na energii ze vzduchu.

Nový světový řád

Konspirační teorie známá jako New World Order (NWO), tedy Nový světový pořádek (řád) je jednotící spikleneckou teorií. Podle ní různé mocné skupiny chystají ovládnutí světa. Světová vláda má být totalitního charakteru. Teorie NWO se stala populární v posledních dvaceti letech, ale už na první pohled jde vlastně jenom o převlečenou teorii židovské světovlády, podpořenou slavným falešným spiskem Protokoly síónských mudrců. Podoba Nového světového pořádku se liší podle toho, který konspirační autor ji předkládá a z jakého myšlenkového prostředí pochází. Mluví-li o NWO lidé z pravicových konzervativních kruhů, obávají se, že se moci ve světě uchopí levicoví nepřátelé národních států, konspirátoři z řad katolické ultrapravice vidí NWO jako pokus židů či ateistů zničit katolickou církev, muslimští konspiracisté předkládají NWO coby snahu křesťanů a židů zničit islám a levicoví konspirační autoři zase vidí za údajně přicházejícím Novým světovým pořádkem bankéře a bohaté podnikatele, kteří chtějí připravit dělnickou třídu o vydobytá lidská a demokratická práva. Představy o NWO se samozřejmě různě prolínají a ovlivňují, takže prakticky co autor, to unikátní představa NWO. Zatímco pro esoterika Jiřího Maška⁵ budou noví světoví vládci

ovládat lidi pomocí nastřelených čipů, které každému implantují pod záminkou povinného očkování, stojí podle konzervativního novináře Adama Bartoše za plánem na NWO skupina Bilderberg (viz dále) a také Římský klub, „který se od svého vzniku netají tím, že jeho hlavní vizí je zmenšit počet obyvatel na planetě Zemi, jedno zda katastrofami, nemocemi, anti-koncepcí či jinými metodami. Tento nikým nezpochybněný záměr se jen umně skrývá za dnes líbivě znějícími slovy o trvale udržitelném rozvoji...“⁶

Teorie NWO v sobě potom opět podle různých autorů obsahuje různé konspirační teorie. Například tu týkající se očkování, zinscenování útoků z 11. září jako jedné z metod zastrašení obyvatel planety, chemtrails, vyvolávání přírodních katastrof jako je cunami atd. Tyto dílčí konspirace mají usnadnit budoucí nastolení nové globální diktatury.

Pod hlavičkou NWO se ovšem mohou skrývat i desítky dalších konspiračních teorií a pravidelně jich přibývá. Podle jedné zorganizovala teroristické útoky v Londýně v roce 2005 tajná služba MI 5 a útoky v Madridu v roce 2004 měla na svědomí socialistická opozice José Zapatera a díky nim vyhrála následující volby. Podle jiné ve skutečnosti nedochází ke globálnímu oteplování, ale jde jenom o způsob, jak vystrašit obyvatelstvo planety a získat peníze. Další říká, že havárie rakouského populisty Jorga Haidera byla ve skutečnosti atentátem zorganizovaným izraelskou tajnou službou Mossad. Britská MI5 má také údajně na svědomí vytváření falešných kruhů v obilí. Důvodem má být diskreditace paranormálního pozadí tohoto jevu.

Českou obdobou je vytváření falešných kruhů v obilí lidmi najatými Českým klubem skeptiků Sisyfos.⁷

Šířitelé konspiračních teorií

První konspiracisté v Česku pocházeli z esoterického prostředí, především z hnutí New Age. Je to již výše zmíněný Jiří Mašek, ufologická skupina okolo stránek Exopolitika,⁸ Jiří Wojnar, vyda-

vatel časopisu *WM magazín*, mystik Jaroslav Chvátal⁹ a dnes náš zřejmě nejvýznamnější konspiracista, astrolog Antonín Baudyš.¹⁰

Až v posledních několika letech se v české společnosti začali objevovat konspiracisté i mimo esoterické hnutí. Jak už jsme zmínili v úvodu, jedná se hlavně o lidi náležející k pólům politického spektra. Levicoví konspiracisté se sdružují kolem internetových stránek *České nezávislé zpravodajství*.¹¹ Aktivněji se projevuje extrémní pravice, sama sebe definující jako konzervativní. Vynikají v ní dvě osobnosti: Adam Bartoš¹² a Petr Hájek,¹³ bývalý poradce prezidenta Václava Klause.

Podobně jako na okrajích politického spektra nalezneme konspiracisty i v okrajových proudech náboženství. Ostatně za katolíka se považuje i Petr Hájek i někteří autoři článků na jeho stránkách, například Michal Semín. Velmi tvrdě se vyjadřují o současném papeži a ve Vatikánu také vidí jistá spiknutí: například, které Vatikánu umožňuje tajit jedno z tzv. fátimských poselství.¹⁴ Okrajové proudy katolické církve měly sklon ke konspiračnímu myšlení i v minulosti, například podle básníka Jana Zahradníčka ovládali první republiku Židé a zednáři (šlo o „dílo pejzáté propagandy pečené židozednáři“). Dnes je možné nalézt i čistě náboženské stránky zabývající se konspiracemi, hlavně údajnou snahou Židů zničit katolickou církev.¹⁵

Podobné projevy konspiračního myšlení se objevují i mezi muslimy. V českém případě jde o předsedu okrajové organizace Muslimská unie Mohameda Abbáse. Ten viní z osnovení událostí z 11. září

Jako důkaz konspiračních teorií často slouží velká pečeť Spojených států amerických, obsahující symboly spikleneckého společenství svobodných zednářů.

2001 americkou vládu a z útoků v Londýně britskou tajnou službu. Na svém profilu na Facebooku naznačil, že za teroristickými útoky v Paříži nestojí Islámský stát ale Židé.

K čemu jsou konspirační teorie

Konspirační teorie snadno vysvětlují nezdar a zdroje obav a strachu. Proč ubývá katolické církvi ve vyspělém západním

světě věřících? Proč se objevují skandály se zneužíváním dětí kněžími? Pro některé katolické aktivisty je jednodušší věřit, že za vše mohou Židé, kteří chtějí církev dehonestovat, než ve své vlastní církvi nalézt chyby. Podobně je podle nich homosexualita způsobena „homosexuální propagandou“, jež je vlastně útokem mocných spiklenců na tradiční rodinu a tradiční katolické hodnoty.

Konspirační teorie jsou pro mnohé ze svých šířitelů také skvělým nástrojem pro jednoduché popsání světa. Nahrazují někdejší mýty a mytologii. Mohou snadno vysvětlit něco tak složitého, jako byla finanční krize v roce 2008 (spiknutí bankéřů a bohatých rodin), jako je globální oteplování (lež pro získání peněz a zastavení ekonomického rozvoje světa), jako jsou zemětřesení a cunami (způsobují je moderní zbraně) nebo jako je uprchlická vlna (muslimové do Evropy ženou své souvěrce, aby ji zalidnili, ovládli a nastolili islám). Jistě zde hrají roli další faktory, jako třeba duševní choroby (paranoia), ale také politický boj a manipulace.

Konspirační teorie se bezesporu stávají dobrým nástrojem v politické propagandě. Typickým je třeba případ mandelinky bramborové, kterou komunistická propaganda v Československu použila jako nástroj k šíření nenávisti vůči USA a jejich spojencům, protože to měli být právě oni, kdo k nám tohoto bramborového škůdce zavlekli. Dnes už známou je aktivita Pavla Alexandroviče Jefremova, který měl od roku 1978 v moskevském ústředí KGB mimo jiné na starosti vymýšlení konspiračních teorií. Podílel se na šíření teorie o tom, že virus HIV byl vytvořen k decimování černošského obyvatelstva Spojených států. Zdá se, že v poslední době se ruská vláda k tradici vytváření konspiračních teorií masivně vrátila. V Česku se v posledních letech objevily desítky internetových stránek obhajujících politiku Kremlu a zároveň šířících konspirační teorie a hoaxy. Účelem je patrně nahlodávat důvěru v tradiční média a politiky, zvláště ty, kteří působí na evropské úrovni.

Konspiracismus může jistě dodat pocit důležitosti, protože konspiracista se považuje za toho, kdo vystoupil z nevědoucího stáda, prohlédl plány mocných konspirátorů a stal se vědoucím.

Obrana před konspiracismem

Vyvracet konspirační teorie je nemožné. Jak trefně poznamenává publicista Tomáš Klvaňa, diskuse s konspiračními teoretiky není možná. „*Konspirátoři neposlouchají, co slyšet nechtějí. Postupují podle jakési metody, kterou můžeme nazvat vědeckou metodou postavenou na hlavu. Začínají výslednou hypotézou a do ní pak vybírají jen to, co se jim hodí. Co se jim nehodí, automaticky přičtou na vrub konspirace a zaprodanců. Několik anomálií, které se u každé vědecké teorie objeví a které ještě zdaleka neznamenají její neplatnost, zveličí a udělají z nich tzv. kouřící hlavěň.*“¹⁶

Při posuzování pravdivosti konspiračních teorií je důležité postupovat opačným způsobem než ti, kdo v ně věří. Těm často stačí drobné nesrovnalosti či překroucená fakta, aby zpochybnili běžný výklad události. Například v případě události 11. září 2001 zastínily spory o to, zda budovy mohly spadnout v důsledku střetu s letadly či nikoliv, fakt únosu čtyř letadel devatenácti muslimskými fanatiky a tisíce nahrávek, důkazů a svědectví. Někdy lze teorie vyvrátit: například vznik a rozšíření viru HIV jsou velmi dobře zdokumentovány, zadržování převratných vynálezů Nikoly Tesly je těžko udržitelné při uvážení, že by nikdo nebyl schopen objevů, které před desítkami let učinil výjimečný jedinec, proti teorii chemtrails hovoří testy půdy a potravin.

Samozřejmě by ale bylo hloupé odmítat každou teorii spiknutí. Vždyť historicky je doloženo několik případů, kdy

ke konspiracím skutečně došlo: například v případě výkladu masakru v Katyňském lese jako díla nacistů a nikoliv NKVD, nebo přepadení vysílačky v Gliwici zinscenované nacisty jako záminky pro rozpoutání války s Polskem.

Pro vlastní posouzení konspiračních teorií můžeme využít třeba Occamovu břitvu, tedy princip logické úspornosti, který říká, že pokud pro nějaký jev existuje vícero vysvětlení, je lépe upřednostňovat to nejméně komplikované. Protože to nejméně komplikované řešení je zpravidla pravdivé. Pokud chceme po konspiračistech jejich výklad události, většinou se dobereme velmi komplikovaných a bizarních nápadů a teorií. V případě události 11. září 2001 by například do děje podle konspiračistů musely být zasvěceny tisíce lidí a i tak by bylo těžké technicky a organizačně zvládnout tak monstrózní blamáž. Bylo by reálné, že o tom nikdo ze zasvěcených nepromluví? ■

Poznámky

- 1 Jan-Willem van Prooijen, André P. M. Krouwel, Thomas V. Pollet, „Political Extremism Predicts Belief in Conspiracy Theories“, *Social Psychological & Personality Science*, January 2015.
- 2 Vyšla v časopise *Proceedings of the National Academy of Sciences*.
- 3 Více viz článek imunologa Michala Křupky, *Zpravodaj Sisyfos* 3/2014, dostupné na URL: <http://www.sysifos.cz/files/Zpravodaj-3-2014.pdf>.
- 4 Fórum aktivistů shánějících informace o chemtrails jsou internetové stránky *Osud*, <http://www.osud.cz>, a stále častěji i různé diskusní skupiny na sociální síti Facebook.
- 5 Provozovatele stránek *Osud*, <http://www.osud.cz>.
- 6 Prezentace na adrese <http://adam.bartos.blog.idnes.cz>. Stránka již není dostupná.
- 7 Viz např. <http://pliskova.blog.idnes.cz> a další.
- 8 <http://www.exopolitika.cz>.
- 9 Provozující stránky *Matrix 2001* na adrese <http://www.matrix-2001.cz>.
- 10 Konspirační texty publikoval hlavně na svém blogu na stránkách časopisu *Respekt*.
- 11 *České nezávislé zpravodajství*, <http://czechfreepress.cz>.
- 12 *FreeGlobe*, <http://freeglobe.parlamentnilisty.cz>.
- 13 *Protiproud*, <http://protiproud.parlamentnilisty.cz>.
- 14 Viz Michal Semín: „Peklo není metafora: Zjevení Panny Marie ve Fatimě může přispět k záchraně naší celého světa. Proč je fatimské poselství na indexu? Žijeme v éře dábelkové dezorientace. Válka s Ruskem bychom mohli odvrátit“, *Protiproud*, 17. 5. 2015, dostupné na URL: <http://protiproud.parlamentnilisty.cz>.
- 15 <http://www.spiknuti-proti-cirkvi-a-lidstvu.com>.
- 16 Tomáš Klvaňa, „Česká televize lže o 11. září...“, 13. 9. 2019, dostupné na URL: <http://blog.aktualne.cz/blog/tomas-klvana.php?itemid=10763>.

Literatura

- Al Hidell, Joan d'Arc: *Konspirační čítanka*, Maťa 2002.
 Tim Dedopulos: *Svobodní zednáři*, Metafora 2006.
 Čeněk Zlatník, Jiří Heřt (eds.): *Věda kontra iracionalita 5*, Academia 2012.

Bc. Leoš Kyša, autor je novinář, spisovatel a publicista. Je předsedou Českého klubu skeptiků Sisyfos a organizátorem Paranormální výzvy Českého klubu skeptiků Sisyfos. V rámci této iniciativy provádí testování osob přesvědčených o svých paranormálních schopnostech.

Rozhovor s jungovským psychoanalytikem Vladislavem Šolcem

KONSPIRAČNÍ TEORIE JSOU OBRANNÉ KONSTRUKTY

Jitka Schlichtsová

Vladislav Šolc je slovenský jungovský psychoanalytik a psychoterapeut. Momentálně působí v Glendale (Wisconsin) a Chicagu (Illinois). Ve své praxi i publikacích se věnuje tématům psychospirituálních krizí, fanatismu a náboženství (česky např. *Ve jménu Boha, Fanatismus v pojetí hlubinné psychologie, Psýché Matrix Realita* a další). Hovořili jsme o jungovském pohledu na konspiracismus a jeho osobních zkušenostech s konspiracismem v terapii. (Více o Vladislavu Šolcovi na adrese: <http://www.TherapyVlado.com>.)

Jak se konspiracismus jeví z jungovského hlediska?

Teorie spiknutí neboli konspirační teorie, jsou vlastně teorie o poznání skrytých souvislostí mezi skutečností a fan-tazií. Touha objevovat realitu a odhalovat podstatu naší existence je patrně instinktivní. Mytologie a rituální chování vypovídají o dávné snaze člověka uchopit tajemství života. Podobně jako náboženství uspokojuje touhu lidských bytostí po spáse a odhalení věčné pravdy. Z jungovského pohledu jsou konspirační teorie vlastně soukromé fundamentalistické náboženské teorie, skrze něž se lidské ego (já) vyrovnává z působením numinosity (zakoušení paradoxu božství, termín pochází od Rudolfa Otta). Čím méně si ego současné působení této fascinace (lat. fascinans) i bázně (lat. tremendum) uvědomuje, tím více jejímu vlivu propadá. Konspirační teorie lze považovat za obranné konstrukty, skrze něž je umožněno člověku zažívat uvolnění. Poskytují konspiracistovi pocit osobní moci a kontroly nad realitou. Tím, že „odhalují“ zlo a jeho příčiny, ulevují od úzkostných pocitů.

Setkáváte se ve své psychoterapeutické práci s konspiracisty?

Víra v různé konspirace, tedy deformovaná víra přisuzující člověku téměř dokonalou kontrolu nad děním ve světě, je poměrně běžnou záležitostí. V terapii se však zpravidla vynoří jen jako zástupný problém, který maskuje jiné nevědomé emoce. Konspiracisté v zásadě problém sami se sebou nepociťují. Je to přeci svět, který je zkorumpovaný, ne oni. Zůstávají ve stavu iluze, ve stavu obranné projekce, zaseknou se v jednostrannosti a to můžeme v rámci terapie odkrývat.

Psychoanalytik Vladislav Šolc.

Mají konspiracisté nějaké společné psychické rysy?

Obecně konspiracisté strádají v oblasti emoční inteligence a sebevědomí. Upřednostňují jednoduchost před komplexností, mají strach z vědy a všeho, co s ní souvisí. Mají problémy se symbolickým myšlením. Tito lidé se vlastně brání vzhledu do vlastních emocí, jako jsou pocit bezmoci, nízké sebevědomí, studu, odcizenosti apod. Ke konspiračním teoriím tíhnou zpravidla muži nižšího vzdělání se sklony k autoritářství. Teorie mohou být vštěpovány do jejich myšlení také systematicky výchovou v rodině či státě.

Setkal jste se někdy s případem, že by konspiracista připustil selhání svých domněnek?

To není přímočarý proces. Psychická proměna je kroužením kolem různých pocitů, jako je stud, hněv, zklamání, pak teprve přijde radost, protože nové poznání osvobozuje. Vzpomínám si na jednu klientku, studentku biologie, která na začátku svého studia ve své práci zpochybňovala lidský podíl na globálním oteplování a věřila, že se jedná o falšování dat za úč-

lem finančního zisku. Po čtyřech letech na vysoké škole podstatně změnila názor. Vzdělání je lékem na konspiracismus.

Máte zkušenost s tím, že někdo opustil konspiracistické myšlení?

Měl jsem možnost být přítomen procesu opouštění hnutí svědků Jehovových jednou mou pacientkou. Sektářství je vlastně konspirační teorií sui generis. Je to forma bizarní víry, kdy kontrolu nad člověkem plně přebírá Bůh a organizace. Má pacientka byla tímto myšlením zcela zmanipulovaná. Celý proces trval několik let. Přišla za mnou až takřikajíc v poslední fázi, kdy začala pochybovat o tom, že jí víra přináší naplnění. Její muž byl manipulátor a emoční tyran, hnutí ji ale přesvědčovalo o nutnosti podřídit se „božímu nařízení“. Prošla si morálním konfliktem, nakonec se ale rozvedla. Našla odvahu čelit vlastním bolestem. Hnutí ji vyloučilo. Říkala, že to pro ni bylo jako smrt, že se cítila jako zombie. Pak se ale narodila znovu.

Proč zrovna ve Spojených státech se vždy tolik dařilo konspiracismu?

Konspirační teorie bují všude. Dívám se na ně spíše jako na nevědomím deformované představy o realitě. Jsou rozšířené po celé planetě, protože představují určitou fázi vývoje vědomí. Nemyslím si, že by v Americe byly konspirační teorie rozšířeny nějak výrazněji než jinde ve světě. Jsou snad jen rozmanitější. Možná to souvisí s mírou individualismu, který se v USA netýká jen náboženství, ale životního stylu obecně.

Mgr. Jitka Schlichtsová (*1988) je absolventkou Hu-sitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

ZA KATOLÍKY SE POVAŽUJE POLOVINA ITALŮ

Výzkumná agentura SWG v březnu publikovala závěry výzkumu, z něhož vyplývá, že se k římskokatolické církvi hlásí 50 % Italů, dalších 13 % se označuje za „křesťany“, dále pak 4 % za pravoslavné nebo protestanty, po jednom procentu mají v italské společnosti zastoupení židé a muslimové. Za ateisty se označilo 20 % italských respondentů, za nezařazené 8 %. Ředitel SWG Enzo Risso čísla komentuje tak, že v Itálii je za posledních dvacet let patrný pokles náboženské víry. Naopak roste zájem o osobní duchovní hledání. 64 % z dotázaných uvedlo, že se necítí být součástí nějaké náboženské komunity, někteří z nich však věří v osud, horoskopy, kartárství, zázračná uzdravování nebo reinkarnaci.

Papežův poradce arcibiskup Bruno Forte uvedl, že data jsou „znepokojující, ale nikoliv překvapivá“. Podle něj tomu není tak, že „ti, kteří nevěří v Boha, nevěří ničemu, naopak jsou v nebezpečí věřit čemukoliv jako náhražce za víru“.

ŽENA PASTORA ZAHYNULA PŘI OBRANĚ KOSTELA V ČÍNĚ

Při demolici kostela v čínské provincii Henan zahynula žena pastora Li Jiangonga, když společně vlastním tělem bránil kostel proti státem nařízené demolici. Podle svědectví na ně bagristé úmyslně nahrnuli hlínu. Pastorovi se podařilo utéct, ale jeho žena Ding Cuimei zemřela udušením. Policie oba bagristy zadržela. Jedná se o další incident z tří roky trvající kampaně, kdy se odstraňují kříže z kostelů, nebo se tyto celé bourají.

VYSOKÁ PAPEŽOVA POPULARITA

Březenový výzkum agentury Worldwide Independent Network/Gallup International zaměřený na hodnocení současného papeže ukázal, že hlava římskokatolické církve František je v mezinárodním měřítku nejpopulárnějším vůdcem současnosti (54 % všech respondentů). Pozitivně jej hodnotí dokonce i více než polovina těch, co se označují za ateisty či agnostiky. Podobně tomu bylo u protestantských respondentů. Mezi židy má 65 % příznivců, u římských katolíků je to 85 %. Nejmenší oblíbenost má mezi mus-

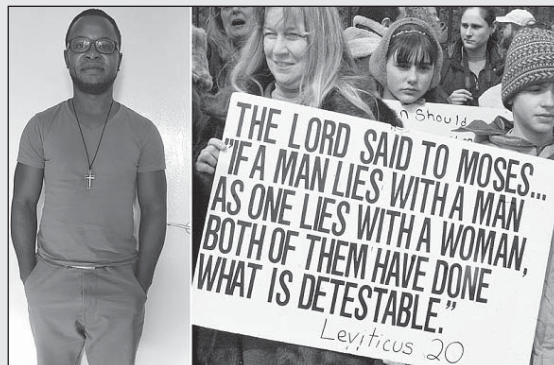
limy a buddhisty (28 a 33 %), kde většina neví, jak odpovědět (55 a 57 %). Pokud jde o jednotlivé země, největší popularitu má František v Portugalsku a na Filipínách (94 a 93 %), dále pak v Argentíně a Itálii (89 a 86 %). Naopak nejmenší v Tunisku a Turecku. Největší počet těch, kteří nevěděli jak odpovědět, byl zaznamenán v Ázerbájdžánu (pozitivně odpovědělo pouze 6, negativně 9 %). Oblíbenost papeže roste s věkem respondentů. Výzkum se prováděl v 64 zemích na jednotisícovém vzorku.

VĚŘÍCÍ LIDÉ JSOU ŠTASTNĚJŠÍ

Z dubnového výzkumu americké agentury Pew Research Center vyplývá, že 40 % „vysoce náboženských“ Američanů, kteří tvoří 30 % respondentů (z 90 % jsou to křesťané, kteří se denně modlí a každý týden navštěvují bohoslužby) se považuje za v životě „velmi šťastné“, což je o 11 % více než u zbývajících částí populace. Téměř tři ze čtyř vysoce náboženských respondentů je „velmi spokojena s rodinným životem“ (u ostatních je to 67 %), 47 % se alespoň jednou měsíčně setkává s širším příbuzenstvím (u ostatních 30 %). „Nevíme, proč tomu tak je,“ říká Beshner Mohamed, spoluautor výzkumu. „Vidíme tyto vzorce, ale nevíme, co je jejich příčinou. Je to tak, že pravidelní účastníci bohoslužeb získávají něco z církevní praxe a začlenění, nebo že jistý typ člověka bude pravděpodobněji bohoslužby navštěvovat pravidelně?“

Z výzkumu vyplývají i jiná zjištění o náboženském životě v USA. Např. téměř polovina všech Američanů tvrdí, že s nejbližšími příbuznými o náboženských otázkách hovoří alespoň jednou do měsíce. Dále zjistil, že osm z deseti Ame-

ričanů se při závažném rozhodování spoléhá na „vlastní hledání“, jedna čtvrtina na radu odborníků. Pouze 15 % se obrací na duchovní vůdce, u vysoce religiózních je to třetina. Přitom 86 % z nich v takových situacích důvěřuje „modlitbě a vlastní náboženské reflexi“ (u ostatních 29 %), 49 % příbuzným. Žijeme „v době Googlu, hledání rad ve vlastním svědomí a u tety Zuzky,“ komentuje tato čísla profesorka sociologie z Bostonské univerzity Nancy Ammermanová.

Felix Ngole a text k Leviticu, často používaný i při demonstracích: „Kdyby muž spal s mužem jako s ženou, oba se dopustili ohavnosti.“
Foto: Internet, <http://www.telegraph.co.uk>.

VYLOUČEN ZE STUDIA KVŮLI CITACI BIBLE NA FACEBOOKU

Student kurzu sociální práce na univerzitě v anglickém městě Sheffield Felix Ngole byl vyloučen poté, co v diskusi na Facebooku vyjádřil svůj nesouhlas s homosexuálními sňatky a citoval pasáž knihy Leviticus. Jiný student univerzity na Ngolův komentář upozornil a Komise pro odbornou způsobilost došla k závěru, že jím mohl způsobit újmu některých osob, což je v rozporu s tím, co se očekává od sociálního pracovníka. V odůvodnění studentovi píše, že „komise jasně poukázala na to, že její rozhodnutí není kvůli vašim názorům, ale kvůli tomu, že jste publikoval komentář s těmito názory, což má dopad na vaši schopnost plnit roli sociálního pracovníka.“

Ngole se proti rozhodnutí odvolal, ale vyloučení bylo na počátku dubna potvrzeno s tím, že student neprojevili porozumění potenciálnímu dopadu svého komentáře na sociální síti ani tomu, jaký obraz profese sociálního pracovníka si na jeho základě veřejnost může vytvořit. „Nejsem proti lidem, kteří žijí ve stejnopohlavních svazcích, je to jejich volba.

✠ NA PŘÍŠTĚ 3/2016

Buddhismus je v české společnosti populární, ale buddhistů praktikujících pod vedením učitelů a ve společenstvích není mnoho. Přesto

zenový buddhismus v Česku

vytváří strukturu, která si rozhodně zaslouží studium i takovou přípravu, aby se z něj stalo téma příštího Dingiru.

Ale jsem křesťan a pokud jsem dotázán na názor, měl bych mít právo svobodně jej vyjádřit," říká osmatřicetiletý Ngole, který pochází z Kamerunu a v roce 2003 obdržel azyl. Získal dva akademické tituly a postgraduálním kurzem si chtěl doplnit kvalifikaci. „Není možné přijít o práci jen na základě toho,

že někdo řekne, že byste mohl někoho urazit, to je nefér," dodává a ptá se, jak by se jednalo s muslimským studentem, který by vyjádřil svou oddanost právu šaría. Ngola podporuje *Christian Legal Centre*, které nyní vyjadřuje obavy nad svobodou náboženství na akademické půdě. „Pan Ngole již dříve pracoval s těmi, kteří se považují za homosexuály, a vždy s nimi jednal s respektem, nikdy je nediskriminoval. Není žádný důkaz, že Felixovy biblické názory by mohly mít negativní dopad na jeho práci,"

říká zakladatelka křesťanského právního centra Andrea Williamsová.

KONEC POVINNÉHO STUDIA KŘESŤANSTVÍ NA OXFORDSKÉ TEOLOGII

Studenti teologické fakulty na Oxfordu se již nebudou muset věnovat křesťanství. Vedení školy tak vychází vstříc těm, kteří chtějí rozmanitější nabídku kurzů. Křesťanství zůstává povinné pouze v prvním ročníku tříletého studia. Hlavní „hnací silou“ pro nové kurikulum je „dramatická změna, jak je ve Velké Británii náboženství nahlíženo a praktikováno," říká profesor fakulty Johannes Zachhuber. „Dominance anglikánské církve ustupuje, současně však zájem o náboženství nemizí. Chceme potenciálním studentům nabídnout, co je pro ně zajímavé, a to se za posledních třicet let změnilo." Změna podmínek získání titulu z teologie na jedné z nejstarších univerzit na světě podle něho odráží odborné zaměření vyučujících i zájem a zkušenosti studentů. Proto je třeba studentům umožnit, aby psali své práce např. na téma „Feministický přístup k náboženství" nebo „Buddhismus v prostoru a čase".

KONEC KANADSKÉHO ÚŘADU PRO NÁBOŽENSKOU SVOBODU

Nová kanadská liberální vláda prosadila zrušení Úřadu pro náboženskou svobodu (ORF). Úřad, zřízený v roce 2013, se napříště stane součástí ministerstva globálních záležitostí. Náboženská svoboda je podle politiky liberální vlády neoddelitelnou součástí obecných lidských práv: „Jak si chcete užívat svobody náboženství, když nemáte svobodu svědomí? Svobodu projevu? Svobodu pohybu?" Dosavadní předseda ORF Raymond J. De Souza však tuto argumentaci zpochybňuje poukazem na to, že s nimi vedení ministerstva globálních záležitostí (jak zní jeho nový název) nijak svůj postup nekonzultovalo. „pokud by zde bylo od-

hodlní věnovat se náboženské svobodě, byť jinými prostředky, byla by taková konzultace výchozím bodem." Deník *The Economist* spekuluje o tom, že liberálům nejde ani tak o samotný úřad, jako o vyřizování si účtů s Konserativní stranou, která úřad před třemi lety založila. Zrušení znepokojilo představitele náboženských organizací. „Jsme velmi zklamáni," prohlásil Bruce Clemenger, prezident *Kanadského evangelikálního společenství*, který jeho činnost hodnotí jako velmi přínosnou. Znepokojení vyjádřili i představitelé židovských, muslimských či sikhských komunit.

Připravil Miloš Mrázek podle „WorldWide Religious News" a WorldWide Religion News Service.

V polovině dubna se na Novém Zélandu konala první svatba podle obřadu parodické „pastafariánské církve", již bylo v této zemi na konci minulého roku uděleno právo sezdávat stejně jako skutečné náboženské organizace. Novomanželé i svatebčané byli oblečení do pirátských kostýmů, jelikož „pastafarianismus věří, že všichni lidé pocházejí od pirátů," vysvětlili ženich Toby Ricketts stojící vedle nevěsty Marianny Fennové. Další pastafariánské svatby se chystají. Foto: <http://www.npr.org>.

SOCCHA NENÁSILÍ

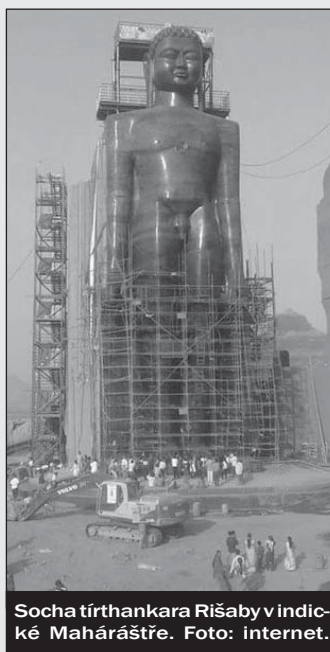
Dne 11. února 2016 byla slavnostně odhalena socha 1. tirthankara džinismu Rišaby. Měří 33 metrů bez podstavce a je téměř dvakrát tak velká jako Bahubáli, Rišabův syn ve Šravanabelagole. Oba stojí v pozici „odevzdání se" (*kajótsarga*), unikátní pro džinismus. Inspirací pro tento projekt byla Gjanmati Matadží, džinistická mniška z Hastinapura. Po dvacet let pracovala sochařská firma Nahata a synové na tomto skvělém díle, vytesaném z jednoho kusu skály v horách Mangi Tungi ve státě Maháráštra v Indii. Okolí je proslaveno mnoha džinistickými skalními chrámy, ve kterých se nachází další tirthankarové (*Rišaba, Šantináth, Paršva, Mahávíra*), jak sedící (*padmāsana*), tak stojící (*kajótsarga*). Celé území bývá nazýváno polem osvětlení (*sídhá kšétra*). Je rovněž i významným místem hinduismu a pojí se se jmény Krišna a Balaráma.

Nová socha byla posvěcena „velkým obmytím hlavy" (*mahámastakaabhišéka*) za recitace *Namókar mantry*, během týdne trvajících svátku *parúšana*. Desetitisíce poutníků přicházely účastnit se rituálů (*púđža*) nebo jen prostě hledět (*daršan*) na sochu a tak vzdát poctu tirthankarovi (*vandana*). Během týdne se zde vystřídaly stovky džinistických učitelů (*áčarja*), vůdců (*upadhjája*), světců (*múní*), digambarských čelných představitelů (*bhatarak*) a bezpočet laiků (*šravaká, šraviká*), jakož i universitních hodnostářů a představitelů veřejného života. Některé rodiny si dělaly před sochou selfiečka, ačkoliv policie prohlásila místo za „no selfie zone". Matadží řekla, že Mangi Tungi tirth a Rišabagiri budou od nynějška známy jako místo největší *mahámastakaabhišéky* v džinistické historii. A Evropan pouze žasne, kolik prostředků a jaké zanícení reprezentuje toto dílo džinismu, náboženství, které nemá a neuctívá žádného nejvyššího boha

stvořitele či vykupitele, ale které může získat konečné osvobození (*móksa*) duše (*džíva*) pouze svým vlastním úsilím na cestě spásy (*móks marg*).

Josef Bartošek

Více informací na <https://www.facebook.com/statue-of-ahimsa>.

Socha tirthankara Rišaby v indické Maháráštre. Foto: internet.

STARONOVĚ O PARTNERSKÉ ETICE

Křesťanské církve v posledních desetiletích čelí výzvě reformovat partnerskou etiku, kterou předkládají v kázáních, katechezi a některé i v oficiálních dokumentech. Po staletí převažující pojetí dešifrovali nejprve humanitní odborníci (antropologové, sociologové, psychologové) jako nehumánní, autoritativní a represivní. V návaznosti na to pak někteří teologové ukazují, že v pramenech víry (především v Bibli) existuje jedna rovina, jíž je převzatý, i jinde v mimobiblickém světě uplatňovaný patriarchální model společnosti. Pečlivé biblické studium podle jejich přesvědčení dovede vyhmátnout jako hlubší rovinu emancipační, osvobodivé a uzdravující poselství jako vlastní biblickou zvěst.

V křesťanských církvích se kolem tohoto tématu vedou diskuse. Historické větve reformačního křesťanství, též anglikánské společenství a starokatolické církve nezaujímají dosud jednotné stanovisko. Církve Severní Ameriky, západní Evropy, případně Austrálie často respektují nové manželství, když dosavadní selhalo, i když pochopitelně poskytují duchovní asistenci spojenou s odbornou péčí manželským párům a rodinám v krizi. Respektují dvojice žijící v civilních svazcích i dvojice nesezdané. Jsou ochotny žehnat na společnou cestu životem dvojicím stejného pohlaví a přijímají do církevní služby osoby, které se hlásí k alternativní orientaci. Pověřují k duchovní službě rovněž ženy.

Církve střední a východní Evropy a africké křesťanské církve spolu s latinskoamerickým křesťanstvím zaujímají konzervativnější postoje, a např. ve světovém společenství 36 lokálních anglikánských církví na tomto základě hrozí rozkol. Biskupové těchto církví se sice scházejí na Lambethské konferenci (svolávané obvykle jednou za 10 let anglickým primásem), ale nejsou už schopny společně slavít eucharistii (večeři Páně).

V římskokatolické církvi jsou názory, třebaže ne tak radikálně odlišné, geograficky rozloženy podobně. První pokus o obnovu partnerské etiky v jednom jejím dílčím aspektu se v tomto společenství odehrál při přípravě encykliky papeže Pavla VI. *Humanae vitae* z roku 1968 (s podtitulem *O správném řádu sdělování lidského života*). Uvádí se, že tým teo-

logů, lékařů a odborníků z věd o člověku navrhl oslabit dosavadní represivní normu. Papež se však nakonec rozhodl na hlas poradců nedat a potvrdil dosavadní praxi (úplný zákaz antikoncepce jako těžce hříšné kromě málo spolehlivé Ogini-Knausovy metody plodných a neplodných dnů).

S příchodem papeže Františka roku 2013 se spojovaly velké naděje. Humánní a evangelní styl jeho služby posunul různé tradiční otázky. Nepřipisuje rozhodující význam doktrinárním tezím a rozsudkům. Připouští, že mýlit se může i dobrý křesťan. Dosud se spíše předpokládalo vědomé a tvrdošíjné popírání poznání pravdy. Posun nastal v hodnocení humanitárních a sociálních otázek. Papež se vytrvale zastává lidí bez domova včetně přistěhovalců, lidí bez práce a řádného příjmu. Navštěvuje je jako jejich přítel. Často veřejně napomíná kardinály a pracovníky vatikánských úřadů, aby nevedli rozmařilý a pohodlný život a sám ji v tom jde prakticky příkladem.

Očekával se posun i v partnerské etice, mimo jiné i ochota naslouchat interpretacím jiných křesťanských církví. Příprava na shrnující dokument o rodině byla zahájena dotazníkem, který mohli laičtí členové církve vyplňovat ve všech zemích, kde tato církev působí. Další etapu představovala zasedání biskupské synody. To je orgán, do něž každá statutární biskupská konference vysílá jednoho biskupa. Pléna zasedala na podzim let 2014 a 2015. Většina biskupů se klonila k docela radikální reformě, nebyla to však většina kvalifikovaná, tedy dvoutřetina, jak to synodální řád vyžaduje. Papež bezprecedentně rozhodl, aby byla zveřejněna diskuse a průběh hlasování, aby konzervativní menšina nemohla klamat.

Zhruba půl roku po dosavadních synodách vydávají papežové dokumenty, ve kterých vlastním způsobem shrnují látku, o níž biskupové debatovali. Do Jana Pavla II. byla diskuse formální a dokumenty byly předem hotovy a schvalovaly se formálně. Až papež František, a možná již Benedikt umožnili autentickou diskusi. Konzervativní frakce nebyla umlčena a papež připustil otevřenou opozici. Někteří preláti dokonce naznačovali možnost církevního rozkolu, pokud se nepotvrdí dosavadní nauka a praxe.

Výsledkem je dokument *Amoris laetitia* (*Radost lásky*, přičemž latinské slovo amor není k nalezení v latinském znění

Bible, kde je pro lásku vždy slovo *caritas*). V postsynodální exhortaci o rodině se výslovně mluví láska partnerská, jež má pro křesťana v aspektech tělesných i duševních a duchovních být radostí.

V rozsáhlém dokumentu je jako vždy velmi dlouze rozepisováno, co je k tématu v Bibli, co učili dosavadní papežové a jejich poradní sbory. Mnoho dalších myšlenek bylo očekáváno a nevzbuzují velký odpor. Jde zejména o popis dramatické situace mnoha dnešních rodin, jako je nedobrovolná chudoba až bída, zneužívání, vystavení rodin násilným vnějším vlivům.

Pokud jde o rozvedené, civilně znovu sezdané, uplatňuje se metoda mnoha komentátorů pokládaná za nepoctivou, totiž tvrdá veřejně vyhlášená norma a znatelně měkčí soukromě uplatňovaná praxe, např. pastorační. Tato praxe ponechává v člověku strach z přísného, až diktátorského patriarchálního božstva a dává mu šanci zbavit se strachu díky laskavému jednání církve, jejíž autority jakoby členům církve říkaly: není třeba to brát tak vážně, jak to bylo řečeno. A samozřejmě církev si ponechává monopol na to zbavit člověka případné (pokud ještě je někdo, koho přepadne) hrůzy z věčného zavržení, což jí dává moc silnější než divize tanků, je to moc nad svědomím stamilionů lidí.

Za nepoctivé, ba za (nepřímé) nabádání ke lži se pokládá nedávné papežovo opatření, v exhortaci potvrzené, že se má u manželství, která selhala, benevolentněji posuzovat možnost jejich neplatnosti od samého počátku. V pochybnosti ohledně úmyslu se už nemusí stranit zachování svazku a může se předpokládat úmysl vadný nebo jeho úplná absence, není-li dokázán opak. Při posuzování plné tělesné a duševní způsobilosti ke sňatku lze přihlídnout k námitkám proti svazku, které vysloví jedna ze stran, aniž by se to skutečně prověřovalo.

Ohledně znovu sezdaných po rozpadu platného církevního manželství bylo kvitováno s potěšením, že se na lidi v takovém svazku nemá hledět jako na exkomunikované. Z toho se dá vyčíst ochota pozvat je ke stolu Páně, což bylo dosud prakticky nemožné. Je to však vždy na individuálním posouzení církevních autorit a nesmí to vzbudit pohoršení. Soužití dvou osob stejného pohlaví není podle dokumentu ani vzdálenou analogií manželství, a ohledně těchto členů církve se

nedočteme nic, co by už nebylo řečeno dříve, totiž že je třeba se varovat nespravedlivé (!) diskriminace (spravedlivá diskriminace je na místě?) a že je třeba k nim přistupovat s jemností a respektem, a pomáhat jim v naplnění Boží vůle.

Exhortace (povzbuzení) o radosti příliš nepovzbuzuje, spíše nevěrohodní hodnotáři nakládají břemena, která sami nenesou. Exhortace je proto spíše smutná. Otevírá znovu otázku reformovatelnosti mohutného centralizovaného náboženského útvaru o miliardě členů. ■
(-iř-)

PROROK OWUOR V BRNĚ

Ve dnech 20.–21. dubna 2016 se v Brně konala mezinárodní konference, jejímž hlavním hostem a vedoucím byl David Owuor z Keni vystupující jako „boží prorok“. Ještě před začátkem setkání nás jedna z organizátorek požádala, abychom si sedli víc dopředu, protože čím blíže k prorokovi budeme, tím blíže budeme slávě boží. Organizátoři popisovali toto setkání jako jedinečnou událost „velkého Božího navštívení naší země“ a projev „Boží milosti, že poslal svého služebníka do Brna“. David Owuor byl představován jako mocný prorok mocného Boha, díky němuž uslyšíme slovo našeho Boha. Na jeho setkání v Keni prý přicházejí milióny lidí, ale kapacita brněnského centra Semilasso s asi pěti sty místy nebyla překročena. Prorok měl přinést poselství od Boha a odpovědět na otázku, jakou budoucnost máme očekávat a proč přicházejí různé události. Dříve, než se dostal ke slovu, jiní řečníci hovořili o probuzení a ohni pro Česko, ale i tom, proč takový malý národ dostal tak velké poznání sto let před zbytkem Evropy v podobě Jana Husa. Byla zdůrazňována výjimečnost poslání Čechů a to, jak „drazí a vzácní“ jsou v srdci Evropy.

Owuor sliboval konkrétní zprávu od Boha pro Českou republiku. Mluvil o tom, jak k němu mluvil Bůh a jak se před ním otevřelo nebe. Zmiňoval vizi duchovních svatebních prstenů nebo jezdce na bílém koni. Zabýval se především texty ze Zjevení Janova a upozorňoval na to, že když Bůh promlouvá, musí to korespondovat s Písmem. Mluvil o návratu Mesiáše,

První biskup Apoštolské církve Rudolf Bublik zemřel 12. dubna 2016. Narodil se roku 1941 a biskupem byl v letech 1989–2008. Foto z pořadu České televize *Cesty víry*, 13. 2. 2011.

Dni Páně, vytržení církve i svatbě Pána a o tom, že se máme připravovat na jeho příchod tím, že budeme žít svatý život.

Během setkání byli lidé prorokem upozorňováni, aby dávali pozor, nepovídali si a přesouvali se do předních neobsazených řad. Děti byly ochrankou poslány pryč z místnosti, protože rušili plynulost proslovu. Ještě na začátku setkání se někdo z publika spontánně ozval a byl hned ochrankou vyveden z místnosti. Prorok požadoval rychlejší překlad do češtiny a lepší ostřejší ozvučení mikrofonu. Zázraky, ani uzdravení nebo exorcizmy se ale nekonaly. ■

Mária Uhlíková

ČESKÝ ROZHLAS ZÍSKAL BLUDNÝ BALVAN

Předávání cen osmnáctého ročníku soutěže Bludný balvan vyšlo letos na symbolické datum 1. dubna. Již tradičně se úvodního proslovu ujal Jiří Grygar, který krátce zalamentoval nad tendencí společnosti přikládat větší hodnotu anonymním dezinformacím na internetu než informacím pocházejících od konkrétních kriticky myslících autorů.

Mezi laureáty letošních Bludných balvanů se ocitla i Rada Českého rozhlasu. Stříbrný Bludný balvan v kategorii družstev získala za „odstrašující příklad zdůvodnění, proč Český rozhlas Dvojka vysílal pavědecké díly v seriálu *Kupředu do minulosti*“.

Stížností na tento pořad bylo mnoho, stejně tak bylo i odstrašujících odpovědí. Komise Českého klubu skeptiků Sisyfos nakonec vybrala odpovědi od předs-

dy Rady doc. Michala Stehlíka a šéfredaktora ČRo Dvojka Miroslava Dittricha. Stehlík hájil pořad zákonem o Českém rozhlasu a Kodexem ČRo. Dittrich argumentoval způsobem „včerejší šarlatánství, dnešní nová léčebná metoda“.

Zákon o ČRo ovšem říká, že „hlavními úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání jsou zejména poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů.“ V pořadu ze 17. března 2015 Milan Calábek (ne-lékař a ne-vědec) prezentoval tvrzení, že koko-

sový olej pomáhá našemu tělu zbavit se herpes a chřipky, jako pravdivou informací. Toto tvrzení je nepodložené, neověřené, a tudíž neobjektivní, proto je tento díl v rozporu s tím zákonem, kterým je obhajován.

Ve zmíněném Kodexu je řečeno, že má být dán ve vysílacím čase prostor k prezentaci alternativních náhledů, a je v něm uvedeno, že „účelem existence rozhlasu jako služby veřejnosti je zajistit veřejnosti zdroj informací, kritické reflexe, umělecké tvorby a zábavy, které jsou chráněny před lobbistickými tlaky.“ Ať už je pořad „Kupředu do minulosti“ vzdělávací a osvětový či zábavní, porušuje kritéria Kodexu. V případě vzdělání a osvěty mají být doplněné „[další zdroje informací] o tématu včetně publikace vzdělávacích informací na vlastních internetových stránkách“, což chybí. Zábavný pořad zas nesmí směřovat „k prosazování určitých obchodních nebo politických zájmů“. Propagace soukromé společnosti Mandala Milana Calábka je ale přesně tím.

Platný není ani argument Miroslava Dittricha, že „ani naše vysoce vyspělé zdravotnictví se neuzavírá novým metodám a postupům, novým léčebným látkám.“ Jako příklad uvádí zbudování centra tradiční čínské medicíny při Fakultní nemocnici v Hradci Králové. V tomto případě se ovšem nejedná o nové přístupy, ale o přístupy překonané. ■

Claire Klingenberg, studentka religionistiky a členka předsednictva Sisyfos

Poznámka

Přehled všech udělených Bludných balvanů a celý autorčin článek je uveřejněn na <http://www.dingir.cz>.

O LIBERÁLNOH KREŠTANSTVE A JEHO TEOLÓGII

Paul Rasor, *Víra bez jistoty: Liberální teologie v 21. století*, Praha: Unitaria 2015.

Predposledné číslo časopisu *Dingir* pri-nieslo správu o návšteve amerického teológa a unitárskeho duchovného Paula Rasora v Prahe (*Dingir* 4/2015, s. 140). Táto návšteva sa uskutočnila pri príležitosti krstu českého prekladu jeho knihy *Víra bez jistoty* (pôvodne vyšla ako *Faith Without Certainty: Liberal Theology in the Twenty-First Century*, Boston: Skinner House Books, 2005). Práve tento preklad, ktorý vznikol zásluhou úsilia Náboženskej spoločnosti českých unitárov a bol vydaný ich nakladateľstvom Unitaria, je predmetom tejto recenzie.

Témou Rasorovej knihy je liberálna teológia. Sám autor ju chápe ako taký spôsob reflexie náboženskej viery a praxe, ktorý charakterizuje principiálna otvorenosť, jasné a dôsledné myslenie a záväzok voči sociálnej spravodlivosti (napr. s. 21 a 166). Liberálna teológia vychádza z predpokladu, že ľudská religiozita má byť interpretovaná z perspektívy moderných vedomostí založených na poznatkoch vedy (napr. s. 9 a 23). Rasor sa nestavia do pozície neutrálneho pozorovateľa a bádateľa, ale otvorene priznáva svoju zakorenenosť v liberálnych náboženských tradíciách ako unitárstvo, univerzalizmus či liberálne kvakerstvo. Jeho pohľad je teda perspektívou „človeka zvnútra“ či aspoň sympatizanta. To však neznamená, že jeho výklad by bol skreslený alebo nekritický. Práve naopak, *Víru bez jistoty* je možné charakterizovať ako dielo usilujúce o nepredpojatý popis na jednej strane a o kritickú sebareflexiu na strane druhej.

Tieto dva dôrazy zároveň vystihujú i dvojité cieľ, ktorý autor vo svojej monografii sleduje. Po prvé, ide mu o pokiaľ možno objektívne predstavenie fenoménu liberálnej teológie či (v širšom zmysle dokonca) liberálneho náboženstva všetkým tým, ktorí o túto tému môžu mať záujem. Rasorova kniha však nie je len deskriptívnym úvodom do liberálnej teológie, ale – po druhé – zároveň si kladie za cieľ pomáhať ľuďom identifikujúcim sa s náboženským liberalizmom intelektuálne poctivo a dôsledne sa vyrovnávať

vať s výzvami, ktorým musí ich duchovná tradícia čeliť.

Členenie knihy zodpovedá tomu-to dvojitému autorskému zámeru. Po pomerne rozsiahlom úvode, ktorý nielen predstavuje autorovu tézu, metódu a hlavné témy knihy, ale taktiež formuluje zásadné charakteristiky dnešnej liberálnej teológie a otázky, s ktorými sa táto disciplína musí vyrovnávať, nasleduje sedem kapitol a „slovo na záver“. Súčasťou publikácie je i zoznam odporúčanej literatúry, menný a vecný register (v jednom) a predhovor z pera Petra Samojského, duchovného pražskej obce unitárov. Prvé tri kapitoly sú prevažne deskriptívne a čitateľovi postupne predstavujú historický náčrt a základnú charakteristiku liberálneho náboženského myslenia, zdroje liberálnej teológie a výzvy, ktoré liberálnej teológii kladie postmoderný diskurz. Predovšetkým na poslednú menovanú tému nadväzujú nasledujúce dve kapitoly, kriticky skúmajúce problematiku chápania vlastného ja, resp. vzťahu medzi (nábo-

ženskou) skúsenosťou a jazykom. Rovnako sebakritické sú i posledné dve kapitoly venované teológii oslobodenia a problematike rasizmu. Táto sebakritika je nanajvýš opodstatnená, nakoľko práve individualizmus, neadekvátne negatívny vzťah k tradícii, či sledovanie záujmu vlastnej sociálnej triedy a rasy sú niektorými z hlavných neduhov, ktorými náboženský liberalizmus trpel a často i dodnes trpí. Práve dôrazy takých teologických prúdov ako teológia oslobodenia, čierna teológia či niektoré postmoderné teológie môžu liberálnej teológii v tomto ohľade poskytnúť potrebný kontrast. Paula Rasora je potrebné pochváliť za úprimný a otvorený prístup k tejto kritike a za vyvodenie konkrétnych návrhov na zlepšenie.

Jeho kniha však taktiež vykazuje niekoľko slabín. Po prvé, ako už bolo povedané, podľa autora je pre liberálne náboženstvo a teológiu typické interpretovať religiozitu z perspektívy modernej vedy a kultúry. Ak si však náboženský liberalizmus chce zachovať svoj kritický (pro-rocký) hlas vo vzťahu ku spoločnosti, mal by sa dôkladne a intelektuálne poctivo vyrovnávať s otázkou, prečo by to mali byť práve systémy a spôsoby pozna-

nia majúci svoj pôvod inde, než je vlastný kontext danej náboženskej tradície, čo má mať rozhodujúci vplyv na seba-pochopenie a formovanie identity (liberálneho) veriaceho. Ako oveľa adekvátnejší postoj než prispôsobovanie sa javí prístup dialógu a dynamickej interakcie medzi teológiou a vedou, resp. kultúrou. Teológia by mala z moderného poznania nielen čerpať, ale mu aj klásť kritické otázky. Po druhé, zdá sa, že autor používa kategóriu náboženských liberálov v príliš širokom zmysle. Príklad *pars pro toto*: neboli to len liberáli, kto od 19. storočia zmenil výkladový rámec diskusie z podoby rozum verzus zjavenie na rozum verzus skúsenosť tak, ako tvrdí Rasor (s. 59). V takom prípade by sa totiž v liberálnom tábore ocitli i teológovia či filozofovia, ktorí by sa sami za liberálov zrejme nepovažovali. A napokon, po tretie, je nanajvýš otázne, či je dosť dobre možné označiť stúpcov radikálnej ortodoxie a postliberálnej teológie za „nostalgov“, konzervatívov a reakcionárov, ako to navrhuje Rasor (pozri s. 83nn). Je síce pravda, že mnohí z nich sa obracajú k pred-moderným tradíciám a myšlienkovým zdrojom. Avšak nerobia tak v snahe „zvrátiť čas“ či nastoliť „staré dobré poriadky“. Ide im o hľadanie inšpirácie a partnerov pre kritický dialóg v snahe odvážne sa stavať výzvam súčasnosti.

Kritická poznámka patrí aj na adresu prekladateľky (Dana Vlčková). Preklad totiž obsahuje občasné chyby v preklade terminológie. Napríklad James Gustafson nie je „etolog“, ale etik (s. 85), a „pravdivá tvrzení“ (*truth claims* – s. 82) by bolo vhodnejšie prekladať ako „pravdivostné výroky“ či „náboženského učenca“ (*religious scholar* – s. 14) ako religionistu. Jej práca si však celkovo zaslúži vysoké ohodnotenie, pretože sa zdatne popasovala s odborným textom obsahujúcim početné citáty a odkazy na literatúru, ktorá nie je preložená do češtiny.

Veľká vďaka za editorský a nakladateľský počin patrí tiež Náboženskej spoločnosti českých unitárov. V podobe prekladu knihy *Víra bez jistoty* totiž darovali cenný študijný materiál nielen (liberálnym) teológom a (liberálnym) kresťanom. Táto kniha bude užitočná aj pre religionistov, sociológov náboženstva a napokon i pre všetkých tých, ktorí majú záujem o dôkladnejšie skúmanie tohto špecifického prístupu k religiozite a svetu. ■

Pavol Bargár

TEXTY PRO NÁBOŽENSKOU PRAXI V KOREJI

Vladimír Glomb, Miriam Löwensteinová, *Korejská náboženství*, Praha: Togga 2014, 256 s.

Kniha *Korejská náboženství* je výběrem textů, které přibližují duchovní obzor obyvatel Korejského poloostrova a naznačují vztahy jednotlivých tradic a proměny, které doznávaly od otevření Koreje koncem 19. století až do současnosti. Autory publikace a českých překladů vybraných textů jsou čeští koreanisté Vladimír Glomb a Miriam Löwensteinová.

Nejen dnes, ale i v historické perspektivě představuje Korea nábožensky heterogenní oblast. Třebaže byla Korea pod silným kulturním vlivem Číny, podařilo se jejím obyvatelům uchovat, vytvářet a dál rozvíjet specificky korejské náboženské tradice a kulturu. Přes svou svébytnost však korejská kultura a náboženství často zůstávají ve stínu Číny a Japonska. S korejskou literaturou se čeští čtenáři mohou seznámit jak prostřednictvím odborné literatury, tak z překladů beletrie a poezie. Nedávno vyšel nejstarší text neoficiální korejské historiografie *Samguk Jusa: Nepominutelné události Tří království* (2012) v překladu M. Löwensteinové a M. Zemánka. Z náboženství však byl v češtině více zpracován jen korejský buddhismus (O. Král, *Čínský, japonský a korejský buddhismus. Základní texty východních náboženství* 3, 2011), což autoři recenzované publikace také zohledňují ve výběru ukázek.

Texty jsou chronologicky uspořádány do šesti oddílů, které jsou opatřeny kratšími úvody, kde autoři osvětlují dobový kontext, motivace a cíle autorů původních textů, poukazují na místo textů v rámci dobové literární produkce a charakterizují je po obsahové a formální (a jazykové) stránce a upozorňují na problémy, které mohou být spojené s jejich interpretací. Za textem následují poznámky, seznam pramenů a rejstřík. Je otázkou, zda by nebylo vhodnější rozdělit poznámky na ty, které se vztahují k pramenům, dataci a identifikaci osob a míst, a které jistě ocení koreanisté, a na poznámky vysvětlující význam či kontext, které ocení i širší okruh čtenářů. Sazba a typografie publikace jsou funkční, pochválit lze také grafickou úpravu obálky a textu, který je vhodně doplněn barevným obrazovým materiálem, což čtenář

docení například v případě komentáře k diagramům, které sloužily jako vizualizace konfuciánské nauky (95).

V úvodu vysvětlují autoři metodologické problémy studia korejských náboženství a práce s pramenným materiálem a objasňují důvody pro volbu jednotlivých textů. Za velký přínos knihy považují úspěšnou snahu autorů představit korejské duchovní tradice v širokém záběru a překlenout propast mezi oficiální ideologií a běžnou praxí. Ve výběru jsou tak zařazeny ukázky z korejských pramenů různých literárních forem i určení, od klasických děl korejské historiografie přes texty jednotlivých náboženských tradic a hnutí po literátské učebnice a anekdoty, které jsou zvoleny tak, aby se blížily všednodenní podobě náboženské praxe. Nejsou to tedy „representativní vrcholy jednotlivých tradic, ale jisté minimum známé a srozumitelné dobovým recipientům“ (16).

Podoby autochtonní náboženské kultury před příchodem čínských kulturních a náboženských vlivů představují autoři publikace na ukázkách z nejstarších dochovaných pramenů korejské historie pro období Tří Království (57 př. Kr. – 935).

Dějiny Tří království jsou oficiálním textem z 12. století, který na podkladě starších pramenů shrnuje korejské dějiny od mýtických počátků ke sjednocení země pod královstvím Korjo a uvádí příklady starších náboženských představ a praxe (o systému chrámu předků, svatyních duchů, místních božstvech hor a řek...). Zařazena je ukázka zápisů z análů a kratší text o obětech. Předbuddhistické náboženské projevy zachycuje také neoficiální kronika *Nepominutelné události Tří království* sepsaná buddhistickým mnichem koncem 13. století, který zpracoval nejen starší prameny, ale barvitě (a mnohdy humorně) vylíčil také zaznamenaní hodná vyprávění svých současníků.

Za období Tří království se Korejský poloostrov stal součástí čínského kulturního okruhu, od druhé poloviny 4. století pronikal přes Čínu do Koreje mahájánový buddhismus, který se za království Sjednocená Silla (668–936) stal státním náboženstvím. Nejstarší dokumenty k historii Koreje byly sepsány za dynastie Korjo (918–1392) spojovaly

né s rozkvětem buddhismu, který však zdaleka nepředstavoval jedinou světonázorovou orientaci obyvatel, příklady náboženské diverzity (prvky lamaismu, geomancie, šamanismus) zachovaly i dobové prameny. Obhajobou buddhismu a politickým odkazem zakladatele dynastie je *Deset ponaučení* formulujících pravidla správné vlády zaznamenaných v oficiálních *Dějínách Korjo*. Mytologické téma rozvíjí oslavný mýtus o zakladateli království Korjo, Báseň o Tongmjongovi. Podobu korejského šamanismu v tomto období ilustruje *Báseň o staré šamance*.

Již za buddhistických království sílil vliv konfucianismu, k jehož expanzi dochází za dynastie Čoson (1392–1910), textům z tohoto období jsou věnovány necelé dvě třetiny knihy, což odráží nejen dlouhou dobu vlády této dynastie, ale i záměr autorů představit českému čtenáři u nás méně známé texty korejského konfucianismu (oproti například buddhismu). Oficiální prameny zastupují *Písně draků letících k nebi* z 15. století, které jsou první knihou napsanou v korejském písmu (*hangul*). Jedná se o soubor legend zkomponovaných do formy oslavných písní na předky vládnoucí dynastie,

prvních devět písní je představeno v českém v překladu. Z hojné literární produkce období Čoson dále autoři knihy zařazují i další ukázky textů, které nebyly určeny jen úzké vrstvě vzdělanců, ale byly sepsány pro potřeby výuky literátů nebo přímo k veřejnému šíření za účelem vštěpování konfuciánských hodnot (jin

a jang, pět morálních vztahů, vztah člověka k Nebesům atd.). Neoficiální a humornou polohu konfuciánské literátské tradice pak představují sbírky anekdot a historek, v knize zastoupené ukázkami z textu *Divoké historky pana Ou* ze 17. století. Poutavé podání s často překvapivým závěrem čtenáři nechává nahlednout myšlenkový obzor a běžný život literátů (exorcismy, věštění, geomancie, styk s duchy...) a odhaluje tak obrysy lidové náboženské praxe. Jako příklad přetrvávání lokálních náboženských a kulturních tradic v pohraničních oblastech Koreje, kam vliv hlavního města dosahoval jen pomalu, jsou zařazeny výňatky ze zápisů guvernéra ostrova Čedžu ze 17. století.

K pronikání křesťanství do Koreje docházelo ve druhé polovině 18. století (za dynastie Čoson), a i přes četné perzekuce počet korejských křesťanů rostl, takže v současné době je křesťanstvím nejrozšířenějším náboženstvím v zemi. Nejen pro zájemce o náboženství Dálného východu budou bezpochyby zajímavé dva texty oddílu věnovaného křesťanství a moderní době, které představují opačné póly vztahu ke křesťanství. *Dialog o Nauce Nebes* (1785) ukazuje nejen výhrady konfuciánského literáta vůči křesťanství, ale také jeho představu o křesťanství zprostředkovanou jezuitskou akomodační strategií. O půl století mladší text *Dopis prvnímu ministrovi* z období pronásledování křesťanů byl sepsán ve vězení před popravou a je nejen obhajobou, ale i srozumitelným výkladem křesťanství, který se dotýká i otázky kultu předků, která byla jedním z hlavních předmětů sporu mezi křesťanstvím a konfucianismem.

V reakci na růst křesťanství se v rámci neokonfucianismu formuje v druhé polovině 19. století synkretické hnutí Tonghak volající po návratu k cestě nebes, na které později navázal korejský čeondoismus. Zastoupeno je údajnou první básní zakladatele hnutí a několika kratšími texty, věnovanými výkladu učení i praktickým otázkám (např. doporučením pro těhotné ženy), jednoho z jeho pozdějších představitelů.

Poslední oddíl představuje velmi různé polohy korejského filosofického a náboženského myšlení od 20. století do současnosti. Od zpracování podnětů západního pozitivismu v pojednání o vývoji korejského konfucianismu, přes ukázkou životaschopnosti korejského šamanismu v šamanské písni o stvoření světa k výňatkům z učebnice dějin Korejské lidové demokratické republiky, které vřazují zejména materialisticko-dialektické aspekty korejských filozofických a náboženských tradic do pojetí dějin vrcholících státní ideologií Čučche. Poslední ukázkou je báseň jihokorejského podnikatele a zakladatele novodobého kultu čerpajícího z křesťanství.

Publikace vyplňuje prázdné místo v české literatuře mapující myšlenkové světy obyvatel Korejského poloostrova a lze ji doporučit všem, kdo se zajímají o kulturu a náboženství Dálného východu. ■

Lenka Philippová

PŘÍBĚHY VĚZŇŮ SVĚDOMÍ

Ethan Gutmann: *Jatka: Masové vraždy, odebíráání orgánů a čínské řešení problémů s disidenty*, Brno: CPress 2015.

Od roku 2006 sbíral americký publicista Ethan Gutmann materiály a svědectví, která mají svět přesvědčit o tom, že dochází k systematickému vyvražďování některých skupin čínského obyvatelstva za účelem zisku z komerčních transplantací orgánů, a děje se tak za souhlasu a podpory tamního komunistického režimu. Má se jednat speciálně o příslušníky etnik Ujgurů a Tibetanů a dále pak o věřící z řad křesťanů a především hnutí Fa-lun-kung (v knize Falun Gong). Kniha *Jatka* je již druhou Gutmanovou knihou, která se věnuje problematice porušování lidských práv v komunistické Číně. Tou první byla publikace *Losing the New China: A Story of American Commerce, Desire, and Betrayal* (2005, *Ztráta nové Číny: Příběh amerického obchodu, touhy a zrady*). Zabývala se vztahy amerických velkopodnikatelů s Komunistickou stranou Číny, které přispívají k celosvětovému zavírání očí před čínskými zločiny proti lidskosti.

Ve svém výzkumu navázal Gutmann na zprávu Davida Kilgoura a Davida Matase. Ti uvádějí více než 41 tisíc transplantovaných orgánů z neznámých zdrojů v Číně mezi lety 2000 a 2005. Gutmann shromáždil osobní svědectví přibližně stovky lidí, kteří s touto problematikou přišli nějakým způsobem do kontaktu. Ta nejpůsobivější a nejdramatičtější předkládá čtenářům právě v knize *Jatka* (angl. *The Slaughter: Mass Killings, Organ Harvesting, and China's Secret Solution to Its Dissident Problem*). V deseti kapitolách postupně vypráví příběhy bývalých vězňů i příslušníků oficiálních struktur čínského státu (policistů, vedoucích pracovních táborů apod.) a několika lékařů. Vesměs se jedná o emigranty, s nimiž se setkal v různých částech světa. Jejich motivy pro výpověď jsou různé: tíha svědomí, otřesných zážitků, snaha o to, aby osudy jejich blízkých a přátel nebyly zapomenuty, někdy jen obyčejná lidská touha být veřejně výjimečným.

Hned první příběh vrací čtenáře zpět až do roku 1991 k anonymnímu svědectví lékaře, který sám prováděl vyjmutí

orgánů z živého odsouzence v sanitce na popravisti. V dalších kapitolách se Gutmann dostává k popisu příběhu formování hnutí Fa-lun-kung. Opět na základě několika téměř paralelních příběhů popisuje dobu vzniku hnutí, aktivní osobnosti, rozvoj hnutí, projevy a různé postoje praktikujících během výslechů, mučení a „převýchovy“ v systému pracovních táborů zvaném *laogai*. Zvláště zajímavé je sledovat Gutmannovu dějovou linku od tolerovaného cvičení *čchi-kung* napříč čínskou společností, přes události, které vedou nejprve k postavení hnutí mimo zákon¹ a později mění deklarovaně apolitickou tvář hnutí ve vyloženě aktivně protirežimní.² Úloze hlavního, leč nepřilíš aktivního, učitele hnutí Li Chuang-ti³ a obsahu publikace *Otáčecí kola Zákona* autor nevěnuje téměř žádný prostor. Hlavními hrdiny Gutmannovy knihy jsou lidé – praktikující, pravdiví a snášenliví i za příšerných okolností.

Podle Gutmanna jsou právě příslušníci hnutí Fa-lun-kung hlavním zdrojem orgánů, které Číňané transplantovali za obrovské peníze do celého světa. Důvod je zřejmý: praktikující fa-lun-kungu nepoživají drogy ani alkohol a tedy na rozdíl od běžných trestanců nehrozí, že by byly orgány poškozené nestřídmým způsobem života. Proto jsou tedy Gutmann a jeho spolupracovníci přesvědčeni, že není možné, aby Čína získávala transplantované orgány skutečně od vězňů odsouzených

k trestu smrti, jak tvrdí její představitelé. Gutmann vypráví o lékařském testování zadržených členů Fa-lun-kung a dalších zmíněných skupin čínského obyvatelstva, celých rodin, obcí, o záhadných zmizeních zadržených praktikujících, kteří se již nikdy nevrátili z věznic a nápravných zařízení.

Gutmann je zkušený publicista a novinář. Prolínání krátkých úseků příběhů, chvílemi až naturalistické vykreslení hrůzného mučení a prožitků „vězňů svědomí“, jak se říká čínským disidentům, doplněné fotografiemi obětí vyšetřovacího a „nápravného“ systému je více než působivé. Celá publikace směřuje chronologicky až k nedávným proklamacím Komunistické strany Číny, že skoncuje s transplantacemi orgánů od vězňů od-

⇒ Dokončení recenze v rámečku vpravo.

K tématu minulého čísla *Dingiru* „Klášterní život“ z hlediska křesťanské teologie náboženství

MNIŠSKÝ MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG

Denisa Červenková

Přes poměrně velkou pozornost, které se dnes dostává ve společnosti otázkám mezináboženského dialogu, zřídka bývá reflektován tzv. „dialog náboženské zkušenosti“, ¹ tedy dialog probíhající mezi mnišskými komunitami velkých náboženských tradic. V následujícím textu představím v současnosti v katolickém prostředí pravděpodobně nejlépe organizovanou zkušenost dialogu benediktinských řeholních komunit s buddhistickým a hinduistickým mništvím.

Dialog náboženské zkušenosti

Jak známo, Papežská rada pro mezináboženský dialog rozlišuje čtyři základní formy dialogu: dialog života, jednání, teologické výměny a dialog náboženské zkušenosti. ² Poslední uvedený typ rozhovoru mezi příslušníky náboženských tradic má probíhat mezi osobami zakořeněnými ve vlastní náboženské tradici, „které s druhými sdílí vlastní duchovní bohatství např. v oblasti modlitby a kontemplace, víry a způsobů hledání Boha či absolutna“. Nejde tedy o dialog, ve kterém se

o duchovní cestě či náboženském přesvědčení hovoří, ale předpokládá se výměna zkušeností v oblasti duchovní praxe náboženských tradic. ³

Tento typ dialogu se zdá být rozvíjen výrazně především (nikoliv však výhradně) v mnišském prostředí. ⁴ Kanadský teolog Fabrice Blée se domnívá, že zájem o dialog souvisí s kontemplativní dimenzí monastického života, která sice negarantuje sama o sobě otevřenost vůči druhému, ale (ve vydařených případech) přispívá k náležitě hloubce dialogu, zvláště, je-li spojen s dobrou teologií a pastorační praxí. ⁵

K čemu je mnišský dialog?

Právě mniši zdůrazňují, že dialog na úrovni náboženské zkušenosti není vyhrazen pouze náboženským specialistům: všichni máme být hluboce zakořeněni v duchovní zkušenosti vlastní tradice, abychom byli schopni ji sdílet s příslušníky jiných náboženství. Obsah i kontext dialogu bývá velmi různorodý: od důkladné četby posvátných textů jiných tradic, přes život uvnitř odlišné náboženské kultury, účast na jejích rituálech, svátcích, poutích, po trvalé soužití s osobami jiné víry či kontemplaci uměleckých děl s náboženskými náměty a praktické seznámení s meditační praxí odlišného náboženství apod. Mnichům ⁶ je přesto vyhrazeno zvláštní místo: právě mnišský mezináboženský dialog umožňuje vydávat se na pole konfrontace náboženských zkušeností, které jinak občas vyvolávají u jiných představitelů týchž klasických náboženských tradic spíše obavy.

Samí mniši mezi pozitivní faktory intermonastického dialogu zahrnují hloubku vytvářeného společenství mezi jeho účastníky, vzájemnou pohostinnost, kontinuitu, kolektivní a strukturální aspekt

těchto setkání a onu zmíněnou podporu, které se mu dostává ze strany vedení jak mnišských komunit, tak církevního společenství. ⁷ Kontemplativní prvky a některé shody ve struktuře života mnišských komunit se také zdají nabízet dostatečnou věrohodnost a možnost komunikace mezi různými kulturními světy.

Z historie monastického dialogu

Fabrice Blée popisuje vývoj intermonastického dialogu od jeho průkopníků (jezuitských misionářů v Indii a Číně, přes H. Le Sauxe, J. Monchanina ad.) po současný stav. Sociální proměny a oslabení institucionálního vlivu církve na geopolitické scéně po druhé světové válce přinesly mimo jiné (tj. krom pokračující apologetické linie) i větší ochotu k dialogu a podporu neformálních mezikulturních výměn. Klíčovými událostmi v rozvoji specifického mnišského mezináboženského dialogu byly velké kongresy benediktinů a cisterciáků v Bangkoku (1968) a v Bangalore (1973), kde se poměrně jasně právě na asijské půdě ukázalo, že je nemožné pokoušet se v podobném prostředí misijně působit a nevést přitom dialog s ostatními náboženstvími. Teoretický apel brzy dostal podobu konkrétního studia východních tradic: zástupci nekřesťanských kontemplativních komunit nabídli křesťanským mnichům možnost uvedení do praxe svých meditačních cest.

Dialog s náboženstvími se v tomto prostředí jevil jako zcela nezbytný už proto, že již delší dobu vycházelo najevo, že v Asii křesťanství nepřestalo být vnímáno jako pozůstatek z období kolonizace a minoritní náboženství cizinců. Vztah ke křesťanům zůstává v asijském prostředí poznamenán množstvím předsudků ze strany hinduistů i buddhis-

⇒ Dokončení recenze z předchozí strany.

souzených k smrti a bude nadále dohlížet na to, aby vše probíhalo legálně na základě souhlasu dárce. Toto vše však skeptický Gutmann považuje za pouhou politickou šarádu. Hru, na kterou západní svět přistupuje kvůli ekonomickým zájmům.

Kdo by v knize chtěl hledat tvrdá čísla a hmatatelné důkazy, nedočká se. Gutmann oslovuje čtenáře silou osobních výpovědí, přiznání viny a spolupráce, vlastními všudypřítomnými argumenty, názory, komentáři. Jeho cílem je výzva k aktivitě pro ty, kteří ještě mohou přinést další svědectví a publicitu příběhům lidí, s nimiž je zacházeno jako s pokusnými zvířaty jen na základě etnické příslušnosti a náboženského přesvědčení. ■

Jitka Schlichtsová

Poznámky

1 Např. mlčenlivá demonstrace před sídlem vlády v Pekingu 25. dubna 1999, od kdy některé zdroje teprve datují existenci Fa-lun-kung jakožto organizovaného hnutí (3. kapitola).

2 Téměř hodinové přerušení vysílání oficiálních televizních stanic členy Fa-lun-kung jako reakce na údajné sebevraždy praktikujících na náměstí Nebeského klidu v Pekingu roku 2001 (7. kapitola).

3 V pinyinu „Li Hongzhi“.

tů, z nichž nejznámější je výtku nedosta-
tečné duchovní hloubky života křesťanů.
Zástupci místních komunit benedik-
tinů na asijských kongresech mluvili mj.
o tom, že jsou v asijském prostředí vní-
mání nejvýše jako znamení lásky k bližní-
mu, avšak nikoliv jako znamení Boží pří-
tomnosti v nás a kolem nás. I tato chari-
tativní forma lásky, již křesťanům nikdo
neupírá, zůstává vnímána často jako pou-
há strategie, která má sloužit k nenápad-
nému proselytismu.

Jedním z diskutovaných témat bylo
např. tzv. „odzápádnění“ mnišství, tj. vý-
zva k neulpění na jedné kulturní podobě
mnišské tradice a hledání, jak může křes-
ťanské mnišství zdomácnět v asijské kul-
tuře. Přitom se nejedná o to, aby Východ
křesťanům poskytl cosi, co západní tradi-
ci schází, ale spíše aby zpětně docenil
vlastní mystickou a kontemplativní tra-
dici, která se zdá velmi důležitá i pro ko-
munikaci křesťanského poselství v kon-
textu jiných kultur.

Průkopníky dialogu najdeme i mimo
benediktinský řád: dialogu se systema-
ticky věnovali jezuité William Johnston⁸
a Hugo M. Enomiya-Lasalle,⁹ domini-
kán Shigeto Oshida,¹⁰ cisterciák Francis

Acharya¹¹ či karmelitán Augustine Ichi-
ro Okumura.¹² Přestože tyto postavy vý-
razně ovlivnily monastický dialog, roz-
hodující přínos na tomto poli bývá při-
pisován trapistickému mnichovi Thoma-
si Mertonovi¹³ a benediktinům Henrimu
Le Saux¹⁴ a Bedovi Griffithsovi,¹⁵ kteří pro
svůj význam obdrželi přídomek „otcové
monastického dialogu“.¹⁶

Jestliže v případě Thomase Mertona
není zcela zřejmé, do jaké míry se v praxi
věnoval zenové meditaci a jeho mnišský
život je spojen především s trapistickým
klášterem ve Spojených státech,¹⁷ pro Le
Sauxe a Griffithse je typická právě prakti-
cká integrace jógy do křesťanské spiri-
tuality a pokus o akulturaci křesťanské-
ho mnišství do podmínek asijského kul-
turního prostředí.¹⁸

Druhé období rozvoje „institucioná-
lizovaného“¹⁹ mnišského mezinábožen-
ského dialogu uvnitř katolické tradice
představuje ustavení řádových struk-
tur věnujících se této problematice. Be-
nediktini a cisterciáci v Bruselu v srpnu
1977 založili společnou komisi pro Evropu
(*Dialogue Interreligieux Monastique*,
se zkratkou DIM) a v témže roce v Peter-
shamu vznikla další komise pro Severní

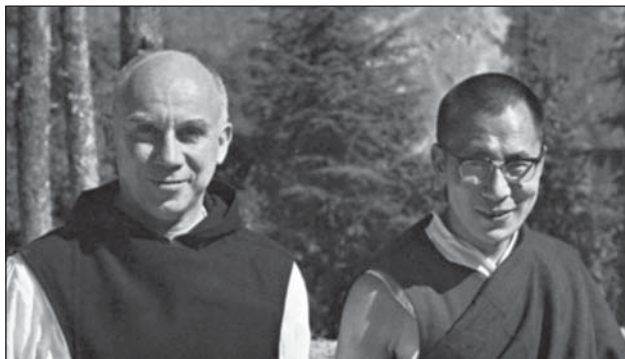
Ameriku (dnes pod ná-
zvem *Monastic Interrelig-
ious Dialogue*, MID). Zro-
dilo se nové pojetí mo-
nastického dialogu, kte-
ré vedle misijního úsilí
začíná zvažovat otázky
obecně lidského charak-
teru, zejm. možnosti mí-
rového soužití přísluš-
níků různých nábožen-
ských identit. Tyto komi-
se si kladou za cíl dialog

přesahující rámec akulturace a hovoří ex-
plicitně o službě dialogu na úrovni nábo-
ženské zkušenosti a praxe. Ze strany cír-
kevních autorit se činnosti obou komisí
dostává trvalé podpory jak ze strany Pa-
pežské rady pro mezináboženský dialog,
tak od teologů, jako byl např. profesor Pa-
pežské univerzity Gregorianum a pozděj-
ší kardinál Piero Rossano.²⁰

Dalším významný posun přinesl *List
o křesťanské meditaci* z r. 1989, který
pomohl sjednotit a dále orientovat mo-
nastický dialog, jak o tom bude řeč dále.
Důležitá se ukazují i následná velká in-
termonastická setkání. Výraznými té-
maty v tomto kontextu zůstávají mož-
nost společné modlitby, dále „vícečetná
náboženská příslušnost“, ať už křesťan-
sko-buddhistická či křesťansko-hinduist-
ická, otázka motivace k dialogu.²¹

Předpoklady, principy a cíle dialogu

Nosnou myšlenkou intermonastického
dialogu je přesvědčení, že čím hloubě-
ji se noříme do nitra vlastního nábožen-
ství, tím více jsme schopni nahlédnout
i do hloubky ostatních tradic. Nemá při-
tom jít o nivelizaci rozdílů mezi nábožen-
stvími, ale o poukaz na to, že duchovní
zkušenost s vlastní náboženskou tradicí
umožňuje hlubší pohled do zkušenosti
druhých a má mezináboženskému dia-
logu předcházet a i doprovázet. Specifi-
ká role mnichů v tomto dialogu spočívá
v tom, že představují archetyp nábožen-
ského člověka. Kontemplativní dimen-
ze jejich života může být skutečně blíz-
ká asijské spiritualitě a vybízí je k dal-
šímu zkoumání východních spiritualit,
aby tak případně mniši přispěli k obno-
vě kontemplativní dimenze uvnitř křes-
ťanských církevních společenství.

Setkání Thomase Mertona a XIV. dalajlamy roku 1968.

Poznámky

- 1 Pojem „dialog (náboženských) zkušeností“ najde-
me v dokumentu Papežské rady pro mezinábožen-
ský dialog, „Dialogo e annuncio (19. 5. 1991)“, otiš-
těném v *Enchiridion Vaticanum* 13. Bologna: EDB,
1995, čl. 287–386.
- 2 Srov. ibid., čl. 42.
- 3 Srov. Fabrice Blée, *Il deserto dell'alterità: Un'esperien-
za spirituale del dialogo interreligioso*. Assisi: Cittade-
la Editrice, 2006, s. 22.
- 4 Viz např. R. Panikkar: ad.
- 5 Srov. F. Blée, op. cit., s. 49. Zaměřuje se především na
benediktinské mnichy, ovšem domnívám se, že mno-
hé platí obecněji. Benediktini a cisterciáci si vybudo-
vali řádové struktury (územně členěné komise pro
mezináboženský dialog), které se věnují otázkám dia-
logu mezi mnišskými tradicemi východu a západu.
Viz např. *Commissions pour le Dialogue Interreligieux
Monastique*, dostupné na URL: <http://www.dimmid.org> [2. 2. 2016]. Obdobně, ale ne tak systematicky
pracující struktury najdeme také u jiných katolických
řádů, viz např. xaveriánské misie, františkánský

Graymoor Ecumenical & Interreligious Institute, či
americkou jezuitskou komisi pro mezináboženský
dialog, dostupné na <http://groups.creighton.edu/sjdialogue> [2. 2. 2016] ad.

- 6 Rozuměj i mniškám, pro zjednodušení budeme ho-
vořit o mniších i tam, kde je řeč o iniciativách žen-
ských větví katolických mnišských řádů
- 7 Srov. F. Blée, op. cit., s. 25. Blée se domnívá, že tento
dialog úzce souvisí s původním povoláním mnichů
k životu v poušti – touto pouští může být i „poušť ji-
nakosti“ druhého, jak naznačuje už metafora v ná-
zvu knihy. Srov. tamtéž, 30.
- 8 Viz William Johnston, *Mystical Journal: An autobio-
graphy*. Maryknoll: Orbis Books, 2006; též, *Inner Eye
of Love: Mysticism and Religion*, Fordham: Ford-
hamm University Press, 1997; též, *Arise, My Love:
Mysticism for a New Era*. Maryknoll: Orbis Books,
2000, český viz jeho *Hledání nové spirituality: Setká-
ní křesťanství a buddhismu v dopisech misionáře v Ja-
ponsku*. Praha: Portál, 1997.
- 9 Český viz např. Hugo Enomiya-Lasalle: *Zenová medi-
tace*. Brno: Cesta, 1995.

- 10 Viz Takamori Sōan, *Teachings of Shigeto Oshida,
a Zen Master*. Buenos Aires: Talleres Gráficos Color
Efe 2009.
- 11 Viz jeho posmrtně publikovaný text *Cistercian Spi-
rituality: An Ashram Perspective*. Collegeville: Liturgi-
cal Press, 2011.
- 12 Srov. např. Augustine Ichiro Okumura, *Awakening
to prayer*. Washington: ISC Publications, 1994; též,
„Agape and compassion: theology of substance and
theology of relationship“, dostupné z URL: <http://buddhim.20m.com/2-5.htm> [29. 1. 2016].
- 13 Mertonovy texty důležité pro mezináboženský dia-
log dosud nejsou v češtině dostupné, viz např. *The
Way of Chuang Tzu* (1965), *Mystics and Zen Masters*
(1967), *Zen and the Birds of Appetite* (1968) a jeho
posmrtně vydané texty *The Asian Journal of Thomas
Merton* (1973), *Witness to Freedom: Letters in Times
of Crisis* (1994), *The Other Side of the Mountain: The
End of the Journey* (1998) ad.
- 14 Viz Abhishiktananda [Henri Le Saux], *The Church
in India: An Essay [sic] in Christian Self-Criticism*.
Madras: The Christian Literature Society, 1969; též,

Kláštéry nebo ášramy?

Specifickou podobu na sebe bere mnišský dialog na indické půdě: ukazuje se potřebné poznávat asketickou praxi hinduistických tradic a přizpůsobovat monastické struktury životu v této kulturní oblasti. Po Druhém vatikánském koncilu začaly v Indii vznikat dva typy klášterů: ty, které zachovávají klasické prvky mnišských institucí, a vedle nich ty, které usilují o návrat k nejjednodušším formám prvotního mnišství a v indickém prostředí převzaly podobu místních ášramů a životní způsob sannjasi-nů. Mezi těmito adaptovanými kláštéry a klasickými ášramy samozřejmě zůstává několik podstatných rozdílů: křesťanské ášramy např. nejsou zamýšleny dočasně, komunity se nerozpádají se smrtí gurua, který je založil. S klasickými ášramy je spojuje motivace vzniku: vyrůstají z potřeby pěstování vnitřního života, důležitý je vztah mezi mistrem a žákem, důraz na vnitřní život, askezi a meditaci. Každý v něm však žije podle vlastního rytmu s respektem vůči životnímu stylu a potřebám ostatních. Kromě tématu modlitby se tak setkání mezi mnichy různých tradic věnuje i tomuto dalšímu specifickému znaku mnišského života, jímž je společný život a jeho různé podoby.

Zkušenost Boha a přejímání meditační praxe východních tradic

S lety mnišského dialogu stoupá důraz na kontemplaci a otázku po zkušenosti Boha: význam kontemplace v mnišském životě nabytí opět na významu. Ne všichni křesťanští mniši zapojení do aktivit mezi-náboženského dialogu považují východní meditační praxi za potřebnou a pří-nosnou pro svůj duchovní život, mnozí

přesto vítají možnost praktického obeznámení se s asketickou praxí východu. Růst zájmu o východní meditaci přitom evidentně přesahuje hranice samotných mnišských komunit.

Benediktini působící uvnitř indického kulturního prostředí však neusilují o prosté přejímání propracovaných meditačních technik, ale snaží se poznat cíl, k němuž různé metody mají vést: napomoci ztišení mysli, které slouží k uvolnění cesty božské síle (*šakti*), jež spočívá hluboko v nitru a má člověka vést k dokonalosti, k níž je povolán.²² Také východní pojetí duchovního vůdce na cestě se zdá být natolik zásadní, že i průkopníci dialogu, jakým byl např. Le Saux, doporučovali její převzetí do západního mnišství: bez duchovního vedení je podle nich lépe neaspirovat na cestu vedoucí ke spojení s Bohem.²³

Hlavní důraz však neustále spočívá v doprovázení k zásadní zkušenosti Boha, ta zaujímá zcela ústřední postavení. Všechny zúčastněné strany dialogu, jak západní, tak východní mniši, přitom opakovaně zmiňují potřebu docenění náboženské zkušenosti vlastní tradice. Zkušenost Boha je formulována různě: Le Saux mluví o setkání se sebou samým a (ve smyslu, jak o tom hovoří Védanta) či o nedualismu, v němž se smíruje duchovní i materiální, jedno i mnohé, případně o setkání s Otcem v jednotě Duchu.²⁴ Účastníci intermonastického setkání v Bangalore nachází shodu ve vymezení cíle každé duchovní cesty: mít přístup k absolutnu či přímo dojít sjednocení s ním.²⁵ Společné rysy nachází i v kontemplativní modlitbě křesťanů, která se v některých rysech podobá józe či jiným typům meditace, a to konkrétně

svým důrazem na naprostou disponibilitu vůči transcendentní dimenzi skutečnosti, na vnímání skutečnosti prizmatem zkušenosti, která přesahuje smysly i slova a která je nejpřípadněji zachycena kategoriemi jako ticho/mlčení, světlo či osvětlení.²⁶

Kontakt s Východem znamenal jen uspokojení jedné dočasné potřeby, jakési obohacení repertoáru dosavadních metod modlitby. Podle katolických mnichů praktikujících východní meditační techniky při ponoru nejde o pouhou přípravu na křesťanskou modlitbu – samy o sobě jsou, dle jejich výpovědi, cestou ke zkušenosti transcendence. V tom smyslu se také řada z nich domnívá, že je zapotřebí uchovat odlišnost jednotlivých cest ke zkušenosti Boha. Praktické osvojení asketických technik Východu neznamená jejich automatickou adaptaci do křesťanské meditace, protože obojí vyžaduje určitý kulturní kontext a uchování jakési vnitřní koheze jednotlivých prvků s tímto kontextem spojených, obojí se doporučuje respektovat.

Obavy z dialogu

Mniši, kteří se odvažují dialogu s ostatními náboženskými tradicemi v linii „dialogu zkušenosti“, jsou na jedné straně podporováni oficiálními strukturami katolické církve, na druhé jsou vystaveni podezření ze zrady křesťanství. Tyto tendence se začaly objevovat od konce sedmdesátých let a do jisté míry přetrvávají dodnes. Některá nařčení se brzy ukázala jako neopodstatněná (*intercommunio* pro příslušníky jiných náboženství), jiné otázky byly probírány uvnitř samotných monastických struktur (např. šíření tzv. *Centering Prayer*).²⁷

Hindu-Christian Meeting Point: Within the Cave of the Heart. Bombay: Institute of Indian Culture, 1969.

- 15 Z jeho děl viz např. Bede Griffiths, *Christ in India: Essays towards a Hindu-Christian Dialogue*. New York: Charles Scribner's Sons, 1966 (česky: *Sňatek mezi Východem a Západem*, Brno: Cesta, 1997).

- 16 Srov. F. Blée, op. cit., s. 66.

- 17 Viz k tomu např. již zmíněný Mertonův *Asijský deník*.

- 18 Oba zmínění mniši ovšem na rozdíl od T. Mertona o své zkušenosti psali jen poměrně málo, více informací nalezneme jen v drobné Le Sauxově knížce *Prayer* z r. 1967, kde však důraz klade především na účel meditace a schází pojednání o způsobu, jakým ji on sám praktikoval v podmínkách křesťanského ášramu.

- 19 Jak již bylo zmíněno v souvislosti s H. Le Sauxem: aktivity těchto mnichů nelze hodnotit jako výstřelek, který se vymyká intencím jejich řádových nadřízených. Přívlastek „institucionalizovaný“ tu má především za úkol odlišit veškeré předchozí iniciativy v tomto směru spojené s jednotlivci z řad členů křesťanských církví.

- 20 Viz např. jeho *Dialogue between Christian and non-Christian Monks: Opportunities and Difficulties in Norths American Board for East-West Dialogue*, 10 (1981), též, *Spiritualità e contemplazione nel Cristianesimo e nello Zen*, dostupné na URL: <http://www.pierorossano.net> [28. 1. 2016]

- 21 Srov. F. Blée, op. cit., s. 213n.

- 22 Srov. *ibid.*, s. 85. Techniky jsou tedy jakousi „průpravou“. Sám Le Saux připomíná, že jednotlivé techniky nejsou určující a dokonce nemohou být doporučeny všem. V jistém bodě duchovní cesty se meditační „technika“ může stát přímo překážkou na cestě, žák si obvykle uvědomuje nutnost jistého odstupu od praktikované metody. Srov. Henri Le Saux, *Prayer*. Delhi: ISPCK, 1967, s. 88.

- 23 Na zřejmý rozdíl východního pojetí duchovního vůdce od evropských očekávání poukazuje anglický psychoterapeut R. Preece, *Moudrost nedokonalosti*. Praha: Dharmagaia, 2009. K tématu viz také rozhovory s osobnostmi, které dnes ovlivňují podobu „budhismu v České republice“ v závěrečné části sborníku *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České re-*

publice, Jan Honzík (ed.). Praha, Dharmagaia, 2010, s. 172–219.

- 24 Zde je také jeden důležitý rozdíl mezi Mertonem a Le Sauxem (a Griffithsem) v pojetí dialogu Západu s východními spiritualitami: ačkoliv všichni hovoří o potřebě setkání na duchovní rovině, pro Mertona se toto setkání uskutečňuje přejímáním buddhistických či hinduistických meditačních technik, zatímco pro Le Sauxe je důležité dobrat se především zkušenosti Boha, která je vlastní východním tradicím.

- 25 Srov. F. Blée, op. cit., s. 69.

- 26 *Ibid.*

- 27 Tj. specifické formy tiché modlitby podrobně rozpracované Williamem Meningerem, Basilem Penningtonem a Thomasem Keatingem na podkladě středověkého textu křesťanské mystiky *Oblak nevědomí*. Některým benediktinům se tento typ meditace zdál být příliš jednostranně prosazován na úkor jiných forem monastického dialogu.

Do linie obav z dialogu patří i *List o křesťanské meditaci* z 15. října 1989,²⁸ vydaný Kongregací pro nauku víry. Údiv mezi mnichy vzbudil mj. fakt, že kardinál Ratzinger, který je pod dokumentem podepsán, text nekonzultoval s Papežskou radou pro mezináboženský dialog, která již předložené problémy nastudovala a mohla zamezit opakování některých trpělivě vyvracených předsudků.²⁹ Tento dokument přitom paradoxně vedl ke smíření dílčích skupin aktivních v rámci mnišského mezináboženského dialogu a pomohl jim plodně spolupracovat při hledání evangelních, duchovních a teologických základů „dialogu zkušenosti“.

List nejprve vyvolal údiv mnichů, kteří se zabývají otázkami mezináboženského dialogu mj. proto, že vrhá stín pochyb na způsob kontemplace navazující na tzv. negativní teologii Diviše Areopagity, nauku mistra Eckharta, sv. Jana od Kříže ad. Dalším důvodem jistě rozladěnosti mnichů je navozování dojmu, že východní spirituality jsou blízké gnostickým herezím prvních křesťanských staletí. V textu dokumentu se také směšují dohromady tisícileté kultury a náboženské tradice s novodobými útvary, které z nich někdy vycházejí a upravují si je dle vlastní potřeby (např. transcendentální meditace³⁰).

Také křesťanské monastické instituce formulovaly svou odpověď ústy dlouholetého generálního sekretáře DIM-MID, belgického benediktina Pierre-François de Bethune v textu s názvem *Kontemplace a mezináboženský dialog* z r. 1993.³¹ Mnichům, kteří jsou zapojeni do mezináboženského dialogu zkušenosti, se v něm stanovují podmínky plodného dialogu a hovoří se v něm o třech specifických způsobech, jak může křesťan používat zen či jógu: může přijmout určitou meditační praxi, aniž by se nechal pod-

mínit jeho výchozím prostředím; věnovat se meditační praxi, která již byla způsobena západnímu člověku a křesťanství (např. *Centering Prayer* či zen hra-běte Dürckheima); anebo se zapojit do „dialogu náboženské zkušenosti“, který předpokládá praktikování kontemplativního mlčení tak, jak mu učí některé kontemplativní cesty³² - a to pro reálný vstup do odlišné náboženské zkušenosti, jejího vnímání a myšlení. Nejde přitom o odmítnutí Ratzingerova listu a jeho naukového pojednání o křesťanské modlitbě, ale spíše jeho doplnění tím, co je plodem mnišské zkušenosti.³³

V čem spočívá přínos mnišského dialogu s Východem?

Jedním z přínosů mnišského mezináboženského dialogu je výrazný příspěvek k proměně misijní práce katolické církve.³⁴ Praktická zkušenost institučně zaštitěných katolických mnichů podporuje schopnost dialogického soužití nábožensky odlišných identit, který vystihuje motto „poznat, abychom byli poznáni“ - teprve pak je možné, aby partner dialogu vůbec docenil hodnoty, které ta či ona strana žije. Intermonastický dialog také reflektuje a ověřuje význam tisícileté asketické praxe Východu i Západu, která klade důraz na význam tělesné stability a symbolickou hodnotu tělesné pozice ve východních spiritualitách, která nachází své příznivce také v západní kultuře. Reflexe mnišského života také zaregistrovala významný vztah mezi koncep-

tem *apatheia* u křesťanských církevních Otců a buddhistickým důrazem na nestranost a v nových souřadnicích hodnot význam průvodců na duchovní cestě. Pokud však z obohacujících prvků zkušenosti dialogu mezi mnišskými tradicemi různých náboženství nemá čerpat pouze již angažovaná část mnichů, bude zapotřebí mnohem větší obecné informovanosti o probíhajících iniciativách a dlouhodobě reflektovaných tématech a zkušenostech, než tomu bylo dosud. ■

Denisa Červenková (*1972) – karmelitka, teoložka. Zabývá se především teologií světových náboženství a etikou mezináboženského dialogu, učí na Katolické teologické fakultě UK, spolupracuje s Centrem pro studium migrace a s Centrem pro aplikovanou etiku.

DINGIR

religionistický časopis
o současné náboženské scéně

19. ročník

Číslo 2/2016 vychází 21. června 2016.

Vydává DINGIR, s. r. o.,
Černokostelecká 36, 100 00 Praha 10
dingir@dingir.cz
<http://www.dingir.cz>

Šéfredaktor:

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D.

Redakční spolupráce:

Mgr. Jitka Schlichtsová

Redakční rada:

Mgr. Pavol Bargár, M. St., Th. D.,

Mgr. Pavel Dušek,

Prof. Pavel Hošek, Th. D.,

Mgr. Andrea Hudáková, Th. D.,

Mgr. Martin Ořešník,

Mgr. Mgr. Miloš Mrázek, Th. D.,

MUDr. Mgr. Prokop Remeš,

Bc. Jan Sušer,

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach,

Ing. Mgr. Vojtěch Tutr,

Mgr. Rut Jochanan Weiniger, Th. D.

Mgr. Aleš Weiss.

Grafický návrh:

Richard Bobůrka.

Tisk:

tiskárna Nakladatelství Karolinum.

Cena: 49,- Kč

Objednávky a urgency:

SEND – Předplatné s. r. o.

Ve Žlínku 1800/77, 193 00 Praha 9

tel: 225 985 225.

e-mail: administrace@send.cz

<http://www.send.cz>

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998.

ISSN: 1212-1371

Monastic Interreligious Dialogue

The article focuses on the "dialogue of religious experience", i. e. on the ongoing interreligious dialogue between monastic communities belonging to various religious traditions at the level of religious experience. The article presents important developments and recent experience of dialogue sessions organized by the Benedictine monastic communities with Buddhist and Hindu monastic groups and individuals.

28 Česky Joseph Ratzinger, „List katolickým biskupům o některých aspektech křesťanské meditace“, otištěno v: Mezinárodní teologická komise, *Křesťanství a ostatní náboženství*. Praha: Krystal OP, 1999, s. 65–82.

29 Srov. Hans Urs von Balthasar, „Meditation als Ver-rat“, *Geist und Leben* 50 (1977), s. 260–268. Francouzská verze tohoto článku obsahuje prvky, které nalezneme později ve zmíněném Ratzingerově textu. Na Balthasarův článek odpověděl svého času benediktin Pierre Massein z pařížského Katolického institutu. Snaží se osvětlit Balthasarova východiska, která podle něj představují typy předporozumění, které brání korektnímu chápání východních náboženství. Srov. Pierre Massein, „Le point de vue buddhiste et le point de vue chrétien sur les techniques de méditation“, *Bulletin de l'A.I.M.* 27 (1980), s. 50–55.

30 Srov. J. Ratzinger, op. cit., pozn. 1.

31 Srov. P.-F. de Béthune, „Contemplation and Interreligious Dialogue: References and Perspectives Drawn from the Experiences of Monastics“, *Bulletin DIM-MID* 49 (1994), s. 12–19, dostupná na URL: <http://www.dimmid.org>, [2. 2. 2016].

32 Slovo kontemplativní pak má být chápáno ve smyslu, jak ho představuje např. *Scala claustralium* Guiga Kartuziána.

33 Do kategorie obav by se daly zařadit i názory na buddhismus, které vyjádřil ve své knize *Překročit práh naděje* papež Jan Pavel II., případně i názory kardinála Ratzingera zveřejněné ve francouzském týdeníku *L'Express* 20. března 1997, či odsouzení německého benediktina Willigise Jägera.

34 Někteří z misionářů (např. Le Saux) se zcela vyma-nili z klasického misijního modelu a vydali se směrem, který se zdál nabízet možnost skutečně hlubokého dialogu s hinduismem.

Sexuální otrokyně iluminátů nastiňují otřesný obrázek poměrů na špičce pyramidy vládců světa

POD VLÁDOU ILUMINÁTŮ

Dvě ilumináty mučené ženy s vypláchnutým mozkiem a prostitutky vykreslují neutěšený obraz, jak to na světě skutečně chodí. Obě říkají, že jako děti byly prostitutky světových vůdců. Jsou to Brice Taylorová, autorka *Díky za ty vzpomínky* (1999), a Cathy O'Brienová, autorka (spolu s Markem Phillipsem) *Trans-formace Ameriky* (1995). Tyto knihy jsou konzistentní a potvrzují odhalení iluminátské programátorky Svali, a pokud chcete pochopit svět, musíte si přečíst knihy těchto tří žen.

V podstatě každá země je řízena stínovou vládou, která je loajální Novému světovému řádu kontrolovanému třináctičlenným iluminátským Koncilem. Podle Svali „každý vládce reprezentuje oblast Evropy pod jeho nadvládou; každý z nich patří do staré dynastické pokrevní linie.“ Američtí vůdci jsou často jejich přímnými potomky, ať již legitimními, či nelegitimními.

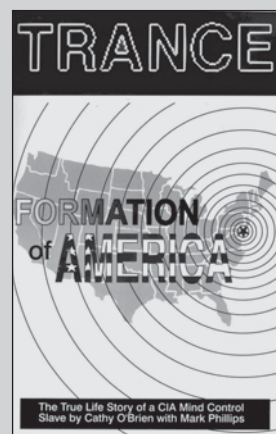
Podle Taylorové je Henry Kissinger generálním ředitelem iluminátů, kteří přirozeně dávají přednost zůstat ve stínu. Naši političtí vůdci jsou vybíráni na základě svých morálních slabostí, vydíratelnosti a ochoty prosazovat iluminátský plán. Zatahá se za špagátky a záhadně se dostanou do popředí. Nezáleží na tom, ke které přináleží straně. Tajně slouží „věci“.

Mnoho z nich je produktem života, jehož součástí je pedofilie, pašování drog a jejich užívání, dětská pornografie, bestialnost, kontrola mysli, znásilňování, mučení, satanistické rituály a lidské oběti. Dostávají mnoho příležitostí, aby mohli své perverznosti ukojit, což zajišťuje permanentní poslušnost a solidaritu. Pašování drog, bílé otroctví, prostituce a pornografie financují tajné programy Nového světové řádu. Elementy v CIA, FBI, pobřežní stráž, armádě a policii jsou zapojeny rovněž, stejně jako mafie. (...)

Veřejnost je až dětsky důvěřivá ke svým vůdcům, obzvláště prezidentům. Obvinění, že skutečně patří k sadistickému, zločinnému a zrádnému syndikátu, je pro ni zrada srovnatelná s incestem. Reagujeme popíráním a zlostí. Nechceme si připustit, že jsme hlupáci a že naše vnímání reality je chybné. Oblbnutí nejsme schopni selského myšlení a koordinované akce. Odmítáme se zamýšlet nad tím, co pro nás chystají. Lepší je zesměšnit posla a přepnout na další program. Tyto ženy mohly i nadále mlčet a nalézt více zaslouženého klidu a štěstí. Místo toho velmi riskují, aby varovaly lidstvo před nebezpečím. Budeme jim naslouchat?

Jak Cathy O'Brienová, tak Brice Taylorová byly oběťmi programu kontroly mysli CIA a MK-Ultra, jejichž účelem je vytvářet lidské roboty, kteří mají sloužit různým účelům, od prostituce, přes kurýry, až po zabijáky. Jejich rodiny patří k tajným satanistickým sektám, které sexuálně zneužívají své děti, generaci za generací, aby vyvolaly trauma, které způsobí mnohonásobný rozpad osobnosti. V tomto traumatizovaném stavu se mysl rozdělí na mnoho segmentů. Oběti se vyznačují mimořádnou schopností vzpomenout si a odolností a mohou být snadno naprogramovány dělat cokoli. Tyto kultury působí v rámci mnoha organizací, včetně charit, církví, chlapeckých či dívčích klubů, zednářských lóží, jeslí a soukromých škol. Společnost je podrobována stejnému typu na traumatu založeného programování, za použití neustálých válek a násilností, kam spadá i Osvětim, Hirošima, vražda Kennedyho, 11. září a Abu Ghraib. Jsme na jedné straně kolektivně znečitlivováni, a programování zaměřit se na sex, násilí, triviálnosti a prázdné sociální rituály na straně druhé.

Henry Makow, přeložený článek vyšel v knize Jiřího M. Maška: *2012. Apokalypsa v přímém přenosu*, nákladem vlastním, Praha 2010, s. 315–317; dostupné též na URL: <http://www.osud.cz>; v redakci *Dingiru* mírně upraveno graficky a pravopisně.

FABRICE HADJADJ
JAK DNES MLUVIT O BOHU?
Evangelizační anti-pomůcka

Může se člověk o Bohu bavit jako o všem ostatním? Je opravdu o mnoho lepší na toto téma diskutovat učeně, udělat z Boha krásný teologický pojem a pojednávat o něm ve filozofických kontextech? Je vůbec člověk, který právě řekl něco každodenního, užitečného nebo smyslného, schopen týmiž ústy říci něco, co se týká Boha? Lze třemi obyčejnými písmenky obsáhnout nekonečno a to, co nás přesahuje? Může si mluvení o dokonalém tématu dělat nároky na

dokonalost? Těmito i dalšími otázkami se ve své brilantně napsané „evangelizační anti-pomůcce“ zabývá Fabrice Hadjadj.

Brož, 152 stran, 198 Kč

JIRÍ HANUŠ A KOL.
„SLUŽEBNÍCI NEUŽITEČNÍ“
Kněžská identita

v českých zemích ve 20. století

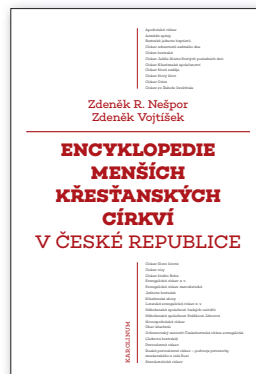
V čem spočívá identita duchovních katolické církve? Lze vůbec hovořit o jedné identitě, nebo jde spíše o komplex dílčích identit spojených s institucionálními a ideovými aspekty církve? Je kněžská identita spíše individuální, nebo je v určitém společenství v konkrétní době obecně sdílená? Nakolik je pojetí kněžství historicky a kulturně podmíněné? Je možné identifikovat nějaké „kněžské generace“? Jaké obrazy kněžství můžeme nalézt v české literatuře a publicistice? Co o tématu kněžské identity vypovídají filmové postavy kněží? Na takové otázky se pokouší odpovědět kolektivní práce českých historiků, teologů a odborníků na literaturu, výtvarné umění a film.

Brož, 300 stran, 298 Kč

Objednávky: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK),
Venhudova 17, 614 00 Brno, tel.: 545 213 862, objednavky@cdk.cz
Kompletní nabídku knih CDK s možností objednávky
s 15–25 % slevou najdete na www.cdk.cz

NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Kniha podává encyklopedický přehled 27 státem registrovaných křesťanských nebo z křesťanství vycházejících církví a náboženských společností; s výjimkou římskokatolické, českobratrské evangelické, československé husitské a slezské evangelické církve. Poskytuje informace o jejich vzniku a historickém vývoji, o religionistickém profilu, statistické, geografické i základní historické údaje o jednotlivých sborech či náboženských obcích a dalších církevních složkách.

www.karolinum.cz

Časopis Centra pro studium demokracie a kultury (CDK)

Kontexty

časopis o kultuře a společnosti

Z obsahu čísla 2/2016:

S. BALÍK, P. FIALA, J. HANUŠ, F. MIKŠ / Zdravý rozum
versus politická korektnost

ALEXANDER TOMSKÝ / Kontury evropské politické krize

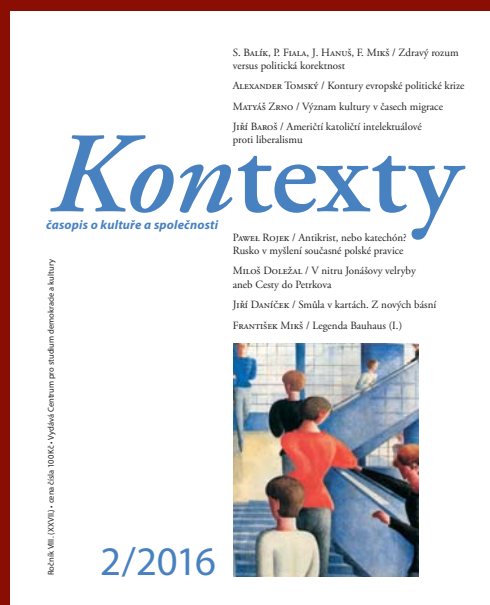
MATYÁŠ ZRNO / Význam kultury v časech migrace

JIRÍ BAROŠ / Američtí katoličtí intelektuálové
proti liberalismu

MILOŠ DOLEŽAL / V nitru Jonášovy velryby
aneb Cesty do Petrkovy

JIRÍ DANÍČEK / Smůla v kartách. Z nových básní

FRANTIŠEK MIKŠ / Legenda Bauhaus

Ukázkové číslo zdarma! • objednejte si nový ročník 2016!

Časopis navazuje na periodika *Střední Evropa* – brněnská verze, *Proglas* a *Revue Politika*. Vychází 6x ročně v rozsahu 100 stran + barevné přílohy. Cena čísla 100 Kč, roční předplatné 500 Kč, sponzorské 1 000 Kč. Pro předplatitele 25% sleva na knihy vydané CDK. **Ukázkové číslo zdarma!**

Objednávky předplatného nebo ukázkového čísla:

CDK, Venhudova 17, 614 00 Brno, tel.: 545 213 862, e-mail: objednavky@cdk.cz, www.cdk.cz